

T.C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

TÜRK ROMANINDA KURMACA
BİR FİĞÜR OLARAK ŞEMS-İ TEBRİZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Volkan YALAP

Niğde
Ağustos, 2019

T.C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

TÜRK ROMANINDA KURMACA
BİR FİĞÜR OLARAK ŞEMS-İ TEBRİZÎ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Volkan YALAP

Danışman : Prof. Dr. Ziya AVŞAR
Üye : Prof. Dr. Bekir ÇINAR
Üye : Doç. Dr. Mehmet ÖZDEMİR

Niğde
Ağustos, 2019

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Türk Romanında Kurmaca Bir Figür Olarak Şems-i Tebrizi**” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde tez yazım kılavuzuna uygun olarak tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiği ve çalışmanın içinde kullandıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.
22/08/2019

Volkan YALAP

JÜRİ ONAY SAYFASI

Prof. Dr. Ziya AVŞAR danışmanlığında Volkan YALAP tarafından hazırlanan “Türk Romanında Kurmaca Bir Figür Olarak Şems-i Tebrizî” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tarih: 22/08/2019

JÜRİ :

İMZA

Danışman : Prof. Dr. Ziya AVŞAR

Üye : Prof. Dr. Bekir ÇINAR

Üye : Doç. Dr. Mehmet ÖZDEMİR

ONAY :

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Doç. Dr. Emin Hüseyin ÇETENAK

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Roman, olmuş ya da olması muhtemel olayları insanın merak duygusuna ve dürtüsüne cevap vermek amacıyla yazılan bir türdür. Dolayısıyla romanın okuyucuya ulaşip okuyucu tarafından tercih edilmesi romanın konusuna ve okuyucunun merak duygusuna ne derece hitap ettiğine bağlıdır. Türk edebiyatında romanın tarihi gelişimine baktığımızda kahramanların son yıllarda tarihi karakterlerden, bu karakterlerin de dinî-tasavvufi şahsiyetlerden seçildiği görülmektedir.

Biyografik ve tarihi romanların birçok okuyucu tarafından kaynak gibi görüldüğü gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, özellikle dinî-tasavvufi şahsiyetlerin romanlarda işlenişinde yazarların tarihi şahısların maneviyatlarına zarar vermeden okuyucu ve tarih arasında oluşturdukları kurmacalarla sağlam köprüler kurabilmeleri gerekmektedir. Zira bir toplumu bir arada tutan unsurlardan biri de inanç ve değerlerdir.

Şems-i Tebrîzi' nin bahsi geçen bu değerlerimizin hem içinde bulunduğumuz toplumun değerlerinin temsilcisi olması hem de Mevlâna' nın hayatı ve öğretilerinde büyük etki bırakmasıyla Mevlâna' nın evrensel anlamda daha iyi anlaşılmasında büyük etkisinin olduğu düşünüldüğünde, Şems-i Tebrîzi' yi romanlarında konu eden yazarların oluşturacakları Şems kurmacalarında Şems-i Tebrîzi' nin tüm insanlığa tuttuğu ışığa perde ya da gölge olmamaları gerekmektedir.

İçinde bulunduğumuz eğitim camiasında eğitimin temel unsurları olan öğrenci ve eğitimci unsurları incelendiğinde maalesef eğitimcilerin mensup olduğu milletin milli ve manevî değerlerine güneş olan şahsiyetleri doğru bilmemesi, yetiştiği topluma faydalı olup bu toplumun değerlerine değer katması beklenen genç dimağların, safî ruhların kendilerine yön verecek bir yıldız bulamamasına ve bu değerlerden uzak bir hayat sürmelerine neden olmaktadır. Bu noktada da niyetimiz başta kendimiz aydınlanıp çevremize ışıktır.

Görüş ve önerileriyle bize yön veren, desteğini esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Ziya AVŞAR' a, başta kendi akıl ve yüreğimizi aydınlatma sürecinde Şems

Hazretleri' yle bizi buluşturmasından ve bu çalışmayla belki bir kişinin Şems' in güneşinden faydalanmasına vesile olabilmesinden dolayı sonsuz saygı ve şükranlarımı sunarım. Bununla birlikte Şems' in Konya' ya geliş tarihi 29 Kasım' da doğan oğluma rahmetli babamın ismiyle birlikte isim olan, desteği, fedakarlığı ve ilmiyle arayışında bir kor olup yanarak bana ışık tutmaya çalışan kıymetli ağabeyim Dr. Hakan YALAP' a, bu süreç içinde dua, destek, teselli ve tahammülleriyle yanımda olan anneciğim ve kıymetli eşime teşekkürü bir borç bilirim.

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Türk Romanında Kurmaca Bir Figür Olarak Şems-i Tebrizî

YALAP, Volkan

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ziya AVŞAR

Ağustos 2019, 78 sayfa

Roman türü Türk edebiyatında görülmeye başlandığından beri tarihi kahramanların sıklıkla ana karakter olarak işlendiği görülmektedir. Son yıllarda özellikle Mevlânâ ve Şems-i Tebrizî'yi konu alan romanların geniş kitlelerce okunduğu ve bu romanlara tarihi belge gözüyle bakıldığı bilinmektedir. Şems-i Tebrizî ve Mevlânâ'nın manevi ve edebi kişiliklerinin ayrı düşünülmemeyeceği gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, Şems'i konu edinen romanların aslında Mevlânâ'yı da konu ettikleri söylenebilir. Bu çalışmada romanlar incelenirken mümkün mertebe Şems'in biyografisi ve bu biyografi etrafında kurulan kurmacalar, tarihi gerçeklik bağlamında kıyaslanmaya çalışılmıştır. İncelenen romanların konuları kendi içinde ele alışları mukayese edilerek incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Roman, Türk Romanı, Mevlânâ, Şems-i Tebrizî

ABSTRACT
MASTER THESIS
Şems-i Tebrizî as a Fictional Figure in Turkish Novel
YALAP, Volkan
Turkish Language and Literature Department
Supervisor: Prof. Dr. Ziya AVŞAR
August 2019, 78 pages

Since the novel genre began to be seen in Turkish literature, it has been seen that historical heroes are often treated as the main characters. It is known that novels about Mevlânâ and Şems-i Tebrizî have been read widely by the masses in recent years and these novels have been viewed as historical documents. Considering the fact that the spiritual and literary personalities of Şems-i Tebrîzi and Mevlana cannot be considered separately, it can be said that the novels dealing with Şems are in fact the subject of Mevlana. In this study, while examining novels, the biography of Şems and the fictions established around this biography were tried to be compared in the context of historical reality. The subjects of the novels examined were examined by comparing them.

Key words: Novel, Turkish Novel, Mevlânâ, Şems-i Tebrizî

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	iv
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	v
ÖN SÖZ.....	vi
ÖZET.....	ix
ABSTRACT.....	x
İÇİNDEKİLER.....	xi
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM.....	3
1.1. Roman.....	3
1.2. Romanda Kurmaca ve Gerçeklik.....	5
1.3. Tarihi Romanların Tasnifi.....	6
1.3.1. Tarihi Dönem Romanları.....	7
1.3.2. Tarihi Şahsiyet Romanları.....	8
1.3.2.1. Dinî-Tasavvufi Şahsiyetleri Konu Edinen Romanlar.....	8
1.2. Kurmaca Bir Figür Olarak Şems-i Tebrîzî' yi Konu Alan Romanlar.....	10
1.2.1. Şems-i Tebrîzî' nin Hayatı.....	10
2. BÖLÜM.....	18
2.1. KURMACA BİR FİGÜR OLARAK ŞEMS-İ TEBRİZÎ' Yİ KONU ALAN ROMANLAR.....	18
2.1.1 Bab-1 Esrar.....	18
2.1.2 Aşk.....	25
2.1.3. Gel.....	31
2.1.4 Diyar-ı Aşk.....	49
2.1.5 Aşkın Gözyaşları Tebrizli Şems.....	63
SONUÇ.....	70
KAYNAKÇA.....	76
ÖZGEÇMİŞ.....	78

GİRİŞ

Roman, olmuş ya da olması muhtemel olayları insanın merak duygusuna ve dürtüsüne cevap vermek amacıyla yazılan bir türdür. Dolayısıyla romanın okuyucuya ulaşip okuyucu tarafından tercih edilmesi romanın konusuna da bağlıdır. Türk edebiyatında romanın tarihi gelişimine baktığımızda kahramanların son yıllarda tarihi karakterlerden seçildiği görülür. Okuyucunun dikkatini çekmek ve geniş kitlelere hitap etmek için bunun epey faydalı olduğu da düşünülebilir.

Biyografik ve tarihi romanların birçok okuyucu tarafından kaynak gibi görüldüğü gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, özellikle dinî-tasavvufi şahsiyetlerin romanlarda işlenişinde yazarların tarihi şahısların maneviyatlarına zarar vermeden okuyucu ve tarih arasında oluşturdukları kurmacalarla sağlam köprüler kurabilmeleri gerekmektedir. Zira bir toplumu bir arada tutan unsurlardan biri de inanç ve değerlerdir. Toplumun büyük kitlesince sevilip saygı duyulan, bıraktığı eserlerle, hayatıyla, öğretileriyle evrensel düzeyde de Türk milletini temsil eden şahısların, ilk önce Türk milletince çok iyi anlaşılması gerekmektedir. Hacı Bektaş-ı Veli, Yunus Emre, Mevlâna Celaleddin Rumi gibi âlimleri coğrafyasında barındırıp, bu şahsiyetlerin bıraktığı eserleri ve öğretilerin başta muhatabı olan milletimizin, Mevlâna ile ilgili bildikleri, görüşleri başka bir millete mensup birinden eksik olmamalıdır.

Mevlâna' nın yetiştiği coğrafyanın çok ötesinde evrensel kitlede tanınmış bir âlim olması ve etrafındaki kişilerin tarihi ve manevi şahsiyetlerinin de romanda yazarların oluşturacağı kurmacaya uygun zemin oluşu, 2007 yılının UNESCO tarafından Mevlâna yılı ilan edilmesi son yıllarda yazılan romanlarda Mevlâna' nın konu olarak seçilmesine sebep olmuştur. Mevlâna ve Mevlâna' nın yaşamını etkileyen şahsiyetlerin hayatlarını konu olarak seçen yazarların toplumu bir arada tutan manevi değerleri temsil eden bu şahsiyetleri okuyucuyla buluştururken büyük sorumluluk taşıdıkları bir gerçektir.

Romancının taşıdığı bu sorumlulukla birlikte, biyografik romanlara konu olan Dini-Tasavvufi şahsiyetlerin içinde yaşadığı toplumun sosyal hayatlarını ve bilhassa bu toplumu bir arada tutan manevî değerlerin temsilcileri olması, okuyucuyu da bu şahsiyetleri ve değerleri sorgulamasında sorumlu kılmaktadır. Şems-i Tebrîzi,

dolayısıyla Mevlâna' yı konu edinen biyografik romanlarda, yazarların kurmacalarında Şems-i Tebrizi' yi işlerken çerçevelerini oluşturacakları çıtanın Şems' i Şems yapan manevî değerlerden oluşturmaları gerçeğiyle birlikte, bu kurmacaların çizildiği tablodaki manzarayı bu çerçeve içinde okuyucunun değerlendirme yapması gerçeği göz ardı edilmemelidir.

İşte bu çalışmanın amacı da Mevlâna' nın Mevlâna oluşunun sebebi diyebileceğimiz İslâm âlimi Şems-i Tebrizi' nin seçilen beş roman üzerinden Türk romanında kurmaca bir figür olarak incelenmesidir. Ahmet Ümit' in yazarı olduğu Bab-ı Esrar' 1, Elif Şafak' ın yazarı olduğu Aşk' 1, Fatma Polat ' ın yazarı olduğu Gel' i, Melihat Kıyak Ürkmez' in yazarı olduğu Diyarı Aşk İlâhi Ulak Şems-i Tebrizi' si ve Sinan Yağmur' un Aşkın Gözyaşları Şems-i Tebrizi' yi çalışmamızın nedenleri ise bu romanların son yıllarda popüler olarak adlandırılarak geniş bir okuyucu kitlesi tarafından tercih edilmesi ve konu bütünlüğü içinde bakıldığında Şems ile ilgili kurmacaların romanın ana olay örgüsünü oluşturduğunu düşünmemizdir.

Çalışmamız iki ölümden oluşmakta olup ilk bölümde roman, biyografik roman ve tarihi gerçeklik kapsamında incelenirken, ikinci bölümde romanlarda oluşturulan Şems kurmacaları incelenmiştir.

Şems-i Tebrîzi ve Mevlâna' nın manevi ve edebi kişiliklerinin ayrı düşünülmemeyeceği gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, Şems' i konu edinen romanların aslında Mevlâna' yı da konu ettikleri söylenebilir. Bu kapsamda çalışmamızı sınırlandırmak adına romanlar incelenirken mümkün mertebe Şems' in biyografisi ve bu biyografi etrafında kurulan kurmacalar, tarihi gerçeklik bağlamında kıyaslanmaya çalışılıp, aynı zamanda romanların konuları kendi içinde ele alışları da mukayese edilerek incelenmiştir.

1. BÖLÜM

1.1. Roman

Romanın uzun bir tür olması ve romanda işlenen konuya kısıtlama yapılamaması dolayısıyla, romana yapılacak herhangi bir tanımı, ne tam ne de eksik olarak nitelendirebiliriz. Bunun da en önemli nedeninin romanın içerisinde insanı işlemesi ve dil faktörü olsa gerek. Zira insan var oldukça ve dilin canlı bir varlık olması nedeniyle gelişip yenilenmesiyle roman gibi uzun bir türün net tanımı olmayacağını düşünmekteyiz. Dilin dolayısıyla kültürün değişip gelişmesinde bize örnek sunan romanın da gelişip değişmesiyle roman yazan herkes yahut bu konuyla ilgilenen herkes kendince bir roman tanımı yapmaktadır. İnsanların inanışları, yaşantıları, duygu ve düşüncelerinin sınırsızlığı düşünüldüğünde de, aslında romana her geçen gün katılan bir kavram ya da farklı bir konu da roman tanımı içinde yaprak açan bir dal olabilmektedir. “Bununla birlikte ne kadar roman yazarı varsa o kadar da roman tanımı vardır demek büyük bir iddia olmasa gerek” (Sağlık, 2010:41).

Tüm yapılan roman tanımlarını ve yazılmış romanları düşünürsek, romanı, olmuş ya da olması muhtemel olayları, yer, zaman ve şahıs kadrosu içerisinde ve de okuyucuyu çekebilecek nitelikte merak unsurları ile uzun hikâye tarzında kaleme alınan bir edebiyat ve sanat eseri olarak (Korkmaz, 2003:380) tanımlayabiliriz. Romanı hikâyeden ayrı tutan faktör sadece uzun olması değil, mekan ve şahısların da çeşitliliği ve birbiriyle uyum içerisinde anlatılmasıdır.

Peki insanı roman yazmaya ve okumaya iten nedir? Öğrenme ihtiyacı ve merak duygusu bunun başlıca nedeni olarak düşünülebilir.. “Böylece roman, eğitici işlevi olan bir tür olduğu için benimsenmiştir” (Parla, 2011:9). Roman bir yolcu treni gibidir. İsteddiğiniz vagona istediğiniz koltuğa oturabileceğiniz bir tren. Seçtiğiniz koltuğa göre kimi uçurumun dibini görür geçtiği köprüden, kimi karlarla kaplı kayın ormanını. Herkes gördüğünü, görebildiği kadarını öğrenebilir hangisi doğru olduğu sorgulamaksızın. “Roman toplumsal hayatı ele alan ve bu hayatı enini boyuna inceleyen, bu yönüyle de hayata dair bütün verileri içinde barındıran önemli bir türdür” (Aytaş, 2008:19).

Romanlar sanatçının amacına göre, artistik roman, tezli roman; yazı türüne göre, biyografik roman, anı roman, otobiyografik roman, mektup tarzı roman, belgesel roman, dramatik roman; yayın biçimine göre, tefrika roman, resimli roman; yazarın diline göre yerli roman, çeviri roman, adapte roman, sanat ve edebiyat anlayışına göre, alegorik roman, egzistanyalist roman, klasik roman, natüralist roman, sürrealist roman, yeni roman, yeni dalga roman; okuyucu topluluğuna göre, çocuk romanı, popüler roman, zamana göre, antik roman, tarihi roman, bilim kurgu roman; okuyucudaki etkisine göre, didaktik roman, lirik roman, satirik roman, epik roman; anlatılan insan topluluğuna göre, burjuva roman, egzotik roman, halk romanı, köy romanı sosyete roman, yerli roman; kahramanlarına göre cin-peri romanı, fantastik roman, efsane roman, pikareks roman, macera romanı, polisiye roman, şövalye romanı, tip karakter romanı; ele aldıkları konulara göre felsefi roman, pastoral roman, sosyolojik roman olarak sınıflandırılabilir. (Aytaş, 2003: 214).

Yukarıda yapılan tasnifi, güneşin ışık huzmelerini “doğuya düşen, batıya düşen, kuzeye ve güneye düşen...” şeklinde ayırmak gibi olduğunu düşünmekteyiz. Zira çalışmamıza da konu olan romanlardan yalnızca bir tanesi olan “Gel” de, bir tapınak şövalyesinin İznik’ ten çıkıp Konya’ ya ulaşması, Konya’ da yaşanan hadiselerin ve Anadolu Selçuklu hükümdarlarının konu edilmesi, Mevlânâ’ dan Şems’e, Yunus Emre’ ye varana dek dinî-tasavvufi şahsiyetlerin konu edilmesi gibi durumlara baktığımızda bu romanı genel manada tüm bu başlıklar altında ayrı irdelemek yerine, romanda yer alan kişiler ve olayların değerlendirmesi temel olarak ne kadarının kurgu ne kadarının gerçek olduğunu iki başlıkta incelemek daha bilimsel olacaktır. Böylelikle tarihi ve biyografik roman incelemesi hem daha net hem de daha bilimsel olacaktır. Tarihi ve biyografik romanlarda birebir aynı dönem ve kişi anlatılıyorsa, olayın kurgusal boyutunu ayrı düşünmemek gerekir. Yani roman yazarının ekleme ve çıkartmaları göz ardı edilmemelidir. Romancının kendi nefesinden üflememesi eserine, o metni roman olmaktan çıkarıp başlı başına bir tür olan biyografi olarak karşımıza sunar. O halde romanı tam olarak bir kalıba sokmak yerine, romanla birlikte o kalıbı dolduran bahsi geçen kavramları tam olarak algılamak, romanı kuramsal olarak daha iyi algılamamızı sağlayacaktır.

1.2. Romanda Kurmaca ve Gerçeklik

“Roman gerçekliği değil var oluşu inceler. Var oluş, olup bitenler değildir. İnsan olanaklarının alanıdır.” (Kundera, 1987:53). Buradan yola çıktığımızda kurmacayı romana ruh katan bir nefes olarak nitelendirebiliriz. Doğadaki varlıkları canlı ve cansız olarak temel iki başlığa ayırmış olsak, romanı canlı sınıfına dâhil eden esas, kurmaca faktörüdür. “Dünyada ilk insandan bu yana ses ve yazıyla meydana getirilen bütün metinler temelde iki gruba ayrılırlar; gerçek hayatla birebir ilişkili olan kullanmalık metinler ve gerçek hayatla dolaylı bir şekilde ilişkili olan kurmaca metinler” (Çıkla, 2002:112).

Kurmaca türler içinde özel bir yere sahip olan roman, bütün sanat dalları içinde insan hayatını, insan denen esrarengiz varlığın şekilden şekle giren dünyasını, tarafımızdan öğrenilmesi, bilinmesi, görülmesi ve sezilmesinin, insanları ve hayatları tutarlı ve gerçekçi olarak anlatabilme kabiliyeti olan en yaygın bir tür olarak ferdî ya da evrensel insanı ve bu insanın akıl almaz değişkenliğini anlatma yolunda büyük gelişme kaydetmiştir. Hatta insanların, uzunluğuna bakmadan roman okumalarının nedenlerinden birisinin, hayalî de olsa başka insanların ve hayatların sırrına vâkıf olmak istemeleri olduğunu söylemek mümkündür (Çıkla, 2002:113). Kaç kurmaca üzerinde kaç insanın gerçeği olduğu bilinmez. Kurmaca ve gerçekliğin arasındaki örümcek ağını görmek, onların ayrılığını ve birbirinden ayrılmazlığını, bir romanı okuyan herkesin baktığını ve gördüğünü incelemek gerekmektedir.

Var olan iki türlü gerçekten birincisi bu anlamda olaylara bağlı belirli bir yer ve zamana ait, dar manasıyla tarihi, bilgisel gerçek; diğeri ise kavramlara bağlı, felsefi, olgusal gerçektir ki, bu gerçek tek kelimeyle, herhangi bir romandaki olay, davranış ve konuşmaların hayatın gerçekleriyle uyup uymaması ile ilgili bir meseledir (Welleck-Warren:1983, 291).

“Roman bir illüzyon gibidir. Gerçeği çok boyutlu gösterip değiştiren, okuru kendi içine hapseden bir illüzyon.” (Schorer, 1988,78)

Edebi eserler düşünce, hayal ve his gibi üç ögenin farklı seviyelerdeki iş birliği ile yaratılırlar. Düşünce, hayal ve hislerin akıl almaz değişkenliği dikkate alındığında bu üç ögeyle kurulan edebi ürünlerin hiç birisinin birebir gerçekliği anlatamayacakları âşikardır (Çıkla, 2002:115).

Genel anlamda romanda nasıl bir gerçeklik vardır? İnsanî mi, ideolojik mi, dini mi, evrensel mi? Okur için mi bir gerçeklik arayacağız, metin için mi? Kurmaca ve gerçek ayrımını tarihi ve biyografik romanlar üzerinde araştırıp tartışmak, bu ayrımın daha sağlıklı ve bilimsel olmasını sağlayacaktır.

1.3. Tarihî Romanların Tasnifi

Tarihin geçmişteki olayları, yer, zaman ve faileri işleyen bir bilim olduğu düşünülse tarihî romanların tarihî kaynaklar olmadığı, doğal olarak tarihin bilimselliğinde tam olarak kaynak olmadığı da unutulmamalıdır. Tarihi, roman olarak yazmak farklı, tarihî roman yazmak farklıdır. Roman yazarı tarihçi değildir. Tarihçi olayları sebep-sonuç ilişkisi içinde inceleyip tüm gerçekliğiyle aktarmaya çalışırken, tarihî roman yazarı olan boşlukları doldurup kendince yorumlayabilir.

Tarihî romanda devrin koşulları, konuşma dili, hitap şekilleri vb. bire bir verilemeyebilir fakat en azından ilgili dönemin atmosferini hissettirecek bir uğraş da gerekmektedir. Tarihî roman yazmak için yalnız kahraman isimlerini ve olayların kronolojisini bilmek ve vermek yetmez. Olayın yaşandığı zamanın, vuku bulduğu mekânın coğrafi özelliklerinin, dönemin sosyal, kültürel ve sanat değerlerinin çok iyi tanınması ve o dönemde topluma hâkim olan inanç ve ideal anlayışlarının da iyice bilinmesi gerekir. (Ergunşah, 1990:5) Roman yazarı, romanını yazarken hayâline, kurguya yani kendi kurmacasına başvurmak durumundadır. Bu şekilde olmazsa anlattığı tarih yahut kişiler roman karakterlerinden ziyade, biyografi, tarih bilimine konu olacak kişi olarak kalır. Doğal olarak, yazardan tarihi, romanına konu ederken, salt gerçekliğe bağlı kalmasını beklemek çok doğru olmayacaktır. Tarihçi sebep-sonuç ilişkilerini incelerken gözle görünen hakikate bağlı kalmak zorundadır. Tarihçi bu ilişkide bağ arar, romancı ise bu bağı kendi kurar.

Tarihî romanların konularını, omurgasını doğrudan tarihî bir dönem oluşturabileceği gibi, kişiler de oluşturabilir.

1.3.1.Tarihî Dönem Romanları

Romanın olmazsa olmazı muhakkak ki karakterdir fakat tarihî dönemi şahsiyetlerden bağımsız düşünemeyiz. Zira geçmişte gerçekleşen hadiselerin hem tarih bilimine hem de romanlara konu olmasındaki esas unsur; gerçekleşen hadiselerle birlikte, olayların içindeki şahsiyetlerdir. Dönem romanları doğrudan şahsiyeti konu edebileceği gibi olay ağırlıklı da olabilir. Osmanlı Devleti zamanında Nevşehir’ in bir köyünden çıkıp İstanbul’ a padişaha meramını anlatmaya giden Mehmet Ağa’yı konu edinen bir romanla, yine Nevşehir’ in aynı köyünden çıkıp, devlete sadrazam olan Damat İbrahim Paşa’ yı konu edinen romanı, tarihî dönem romanı olarak inceleyebiliriz. Fakat romanın kaleme alınmasında esas faktörlerden biri olan öğrenme ihtiyacı merak duygusu kapsamında bakıldığında, roman kahramanı olarak Mehmet Ağa’nın okuyucuda uyandıracığı merak duygusuyla Damat İbrahim Paşa’nın uyandıracığı merak duygusu bir olmayacağı açıktır. İnsan herhangi birinin hayatını anlamak isteyebilir fakat tarih içinde önemli bir yere sahip olan bir şahsiyet ile bahsettiğimiz “herhangi biri” zamirinin yerine geçecek kişinin okuyucuda uyandıracığı merak hissi aynı olmayacaktır. Bu kapsamda tarihî romanlara konu edilen kahramanların, dönemde iz bırakmış, tarih bilimi içinde de isminin geçmesi, tarihî romanların, biyografi kavramıyla birlikte incelenmesini gerektirmektedir.

“Biyografi; bir hayatın tamamı veya bir kısmını anlama girişimidir.” (Çetin, 2012: 15) Bir hayattan kast edilenin de, toplum içerisinde yer etmiş ya da edebilecek şahısların olduğu da gözden kaçmamalıdır. “Romanın kendisine özgü kurallarına bağlı kalarak bir insanın gerçek hayat hikâyesini anlatmasına biyografik roman diyebiliriz”(Narlı, 2012: 12). Burada gerçeklikten kastın gerçek yaşama yakınlık olduğunu söylemek gerekir. Çünkü doğrudan olanı anlatmak, o kişinin şahsiyetini olaylardan bağımsız yazmak, o metnin roman türü içinde değerlendirilmesini engelleyecektir. Kişinin şahsiyetinin, yaptığının, belgeler, rivayetler, kararlar, bilgiler yumağının belirlediği

“ilmîlik” ölçüsü çerçevesinde sorgulanacak bir “niçin” i yoktur (Andı, 2010: 133).

Biyografinin en önemli özelliği gerçeğe uygunluğu olabilir fakat biyografik romanın, daha doğrusu tarihî şahsiyet romanlarında mesele o şahsiyeti keşfedip yeniden sunmak olarak düşünülebilir.

1.3.2. Tarihî Şahsiyet Romanları

Tarihî romanlar bir dönemi konu edebileceği gibi tarihî şahsiyetleri de konu edebilir. Devlet yöneticileri, şairler, yazarlar, dinî liderler... Tarihî bir şahsiyetin romana konu olmasında en büyük unsur topluma ışık tutup, belli bir dönem için toplumda iz bırakmış olmasıdır. Bu yönüyle bakıldığında ön planda olan herkes roman kahramanı olarak seçilebilir. Ancak okuyucu kitlesi açısından bakıldığında tüm kültürlerin dinî kahramanlarla birlikte yaşadığı rahat görülebilir. Bu noktada da mensup olunan dinin toplumun yapısını şekillendirmesi ve dinî şahsiyetlerin bunda önemli bir faktör olması etkilidir. Türk milletin kültür yaşamında ise dinî-tasavvufî şahsiyetlerin hayatın her döneminde karşımıza çıkması normaldir. Bu şahsiyetlerin bir kısmının tarih içinde isminin çokça anılıp, yaşamlarının romanın kurmaca elbisesine uygun olması, dinî-tasavvufî şahsiyetlerin tarihî romanlara konu edilmesini sağlamıştır.

1.3.2.1. Dinî-Tasavvufî Şahsiyetleri Konu Edinen Romanlar

Dinî-tasavvufî şahsiyetlerin yaşamlarındaki mistik öğeler, tasavvufî deyişle keramet yahut olağanüstü olaylar, onların yaşantıları, roman türü edebiyatımıza girmeden evvel hikâye edilebilecek özelliklerde oldukları için menâkıbnâmelere konu olmuşlardır. Bu anlatıların kulaktan kulağa gelen bilgilerin toparlanması ve destansı özellikte abartıya yatkın olmaları ve kurgu olmaksızın doğrudan şahısları işlemesi, onları hikaye özelliğinden ziyade biyografi türüne daha yakın göstermiştir. Dinî ve tasavvufî şahsiyetlerin yaşamları, menkıbelere konu olduğu gibi, romanın edebiyatımıza girmesiyle, romana da kurguyu gerçek toprağında kök saldıracak kaynak olmuştur.

Bilhassa sadece Anadolu coğrafyasında değil, evrensel bir ilgiye sahip olan dinî-şahsiyetler, romana konu olabilecek kahramanları oluşturmuşlardır. Bu romanlardan bir kısmı doğrudan bir şahsiyet üzerinde yoğunlaşırken, bir kısmı bir yerde sadece bu şahıslara değinmekle kalmıştır.

Hayatı romana doğrudan konu olan dinî ve tasavvufî şahsiyetlere baktığımızda, bu şahsiyetlerin genellikle aynı dönemde yaşadıklarını görüyoruz.

Mevlânâ, Şems-i Tebrîzî, Hacı Bektaş-i Veli, Yunus Emre ve Muhyiddin-i Arabi doğrudan romanlara konu olan dinî-tasavvufî şahsiyetlerdendir.

Hacı Bektâş-i Veli ve Muhyiddin-i Arabi ile ilgili yazılmış birer tane romanla karşılaşmış bulunmaktayız: Hacı Bektaş-i Veli' yi konu edinen, Kemal Derin'in kaleminden çıkmış "Şahdiz" ve Muhyiddin-i Arabi'yi konu edinen, Sadık Yalsızuçanlar' ın kaleminden çıkan "Bir Sufinin Romanı: Gezgin".

Yunus Emre' yi konu edindiği görünen romanlar ise; İskender Pala' nın "Od Bizim Yûnus" u, Gâlip Argun' un "Aşk' ın Kandili Yûnus Emre" si, Emine Işınsoy' nun "Bir Ben Vardır Benden İçeri" si, Nezihe Araz' ın "Dertli Dolap" ı, M. Necati Sepetçioğlu' nun "Benim Adım Yûnus Emre" si, Mehmet Önal' ın "Hak Çalabım" ı, Ahmet Efe' nin "Yûnus" u, Devrim Altay' ın "Yûnus Emre" si, Özge Keskin' in "Yûnus Emre Var Yâr' ına" sı, Mustafa Akgün' ün "Yûnus Emre: Gel Gör Beni Aşk Neyledi" si, Mahmut Ulu' nun "Aşka Ağlayan Derviş" idir.

Şems-i Tebrîzî ile ilgili yazılan romanlardan bizim çalışmamıza konu olanlar; Cihan Okuyucu "İçimizdeki Mevlana", Ahmet Ümit "Bâb-ı Esrar", Elif Şafak "Aşk", Sinan Yağmur "Aşkın Gözyaşları Tebrizli Şems", Sinan Yağmur "Aşkın 7 Hâli Bişnev", Melahat Kıyak Ürkmez "Diyar-ı Aşk", Fatma Polat "Gel", Saide Kuds "Kimya Hatun" adlı eserlerdir.

1.2. Kurmaca Bir Figür Olarak Şems-i Tebrîzî' yi Konu Alan Romanlar

Şems-i Tebrîzî ile ilgili romanların bu kadar çok olmasında, Mevlânâ' nın can yoldaşı olması dışında, hayatının romandaki merak uyandırıcı duyguyu beslemesi, kaynaklardan öğrenilenler ışığında biyografisinin doğrudan yani kurgu ve kurmaca olmaksızın, roman olabilmesi etkili olmuştur. Zira romanın merak duygusu ışığında geliştiğini belirtmiştik. Ardı arkası gelmez sorular ve serüvenler merak duygusunu canlı tutacaktır. Şems-i Tebrîzî' nin dinî-tasavvufî kişiliğinin yanında, Mevlânâ gibi evrensel bir üne kavuşmuş şahsiyeti etkilemesi, bir kıyaslama yapılacak olursa diğer dinî-tasavvufî şahsiyetlerden farklılığı, kendisiyle ilgili sorulara farklı cevaplar sunulabilecek olması, Şemsi doğrudan kağıda kalem edebilir.

Ne Şems ne Mevlânâ ayrı düşünülebilir. Ulaşabildiğimiz ve araştırdığımız romanların dil-anlatımı ve içeriğini değerlendirmeden önce, kaynaklar ışığında Şems-i Tebrîzî biyografisine kısaca göz atmak yerinde olacaktır.

1.2.1. Şems-i Tebrîzî' nin Hayatı

Melek Dad oğlu Ali Oğlu Şemseddin Mehmet Tebriz ahalisindendir. Onun ailesi dahi Tebrizli idi. Devletşah onu Havend Celâleddin, yani Buzurk Ümit ailesinden olup Alamut valiliğinde (607/1211-618/1221) bulunan Nevmüslüman adıyla ün salan Celâleddin Hasan' ın oğlu sayar (Fürûzanfer, 1963:67). “Şems, Ahmed Eflâki' ye göre Tebrizli Melikdâd oğlu Ali' nin oğludur. Sipehsâlâr' da ise bu konuda böyle bir bilgi yoktur” (Gölpınarlı, 1952:51). Devletşah diyor ki, Celâleddin ilim, edebiyat okumak için Şeyh Şemseddin'i gizlice Tebriz' e gönderdi. O bir müddet Tebriz' de ilim, edebiyat öğrenmekle uğraştı. Devletşâh' ın sözü yanlıştır. Eski kaynakların hiç birinde bu rivayet söylenmediği gibi, Nevmüslüman Celâleddin Hasan, Alâeddin-i Atamelik-i Cüveynî' ye göre, Celâleddin Hasan' ın Nevmüslüman Alâeddin Ahmet' den (618/1221-653/1255) başka oğlu yoktu. Şems Konya' ya vardığı zaman, yani 642/1245 yılında 60 yaşında olduğuna göre Şems'in doğumu 582/1186 da olacaktır (Fürûzanfer, 1963:68).

Şems-i Tebrîzî' nin târihî kimliği aslında Mevlânâ ile buluşmalarından sonra oluşmaya başlamıştır. Zira bu zamana kadar geçen süreçteki Şems daha mistik ve menkıbevi bir Şems' tir. Eflâki' nin Âriflerin Menkâbeleri adlı kitabının birçok yerinde rivâyet ettiğine göre, ilk önce Şems, Tebrizli olup Zenbil, yahut sele dokuyan Şeyh Ebu Bekrin'in müridi idi (Fürûzanfer, 1963:68). İncelenilen romanların çoğunda da adı geçen “Âriflerin Menkıbeleri” adlı eserin tam olarak bir biyografi kaynağı olduğu söylenilemez. Zira bu eserin müellifi olan Ahmet Eflâki ile ilgili bilinenler dahi sınırlıdır. Doğunun büyük insanı, şair ve mutasavvıfı Mevlânâ Celâleddin Rûmî ve çevresindekilerinin yanı sıra, Mevlevî tarikatı ve o dönemin tarihi hakkında yazan, eski ve yeni birçok yazarın başvurduğu temel kaynaklardan biri sayılan Ariflerin Menkıbeleri' ni yazan Ahmet Eflâki hakkındaki bilgimiz, ne yazık ki sadece çevirisi sunulan bu kitabıyla ve Sâkîp Dede' nin Sefine-i Nefise-i Mevleviyân adlı eserinde - kısmen yine bu kitaptan alarak- verdiği bilgiye dayanmaktadır (Ahmet Eflâki, 2012; 7).

Eflâki, eserini 1353 yılında bitirmiştir. Mevlânâ' nın vefatından tam olarak 80 yıl sonra tamamlandığı düşünüldüğünde, buradaki olay ve bilgilerinin kaynağının, Sipehsalar risâlesiyle birlikte, çoğunun sözlü anlatılardan derlenmesi, bilgilerin gerçekliğini sorgulamamızı gerektirir. Daha önce de edebiyatımıza roman türü girmeden evvel yer alan bu menkıbelerin bir yerde romana karşılık olabileceğinden bahsetmiştik. Yine okuduğumuz romanlarda yer alan bazı bölümlere doğrudan Ariflerin Menkıbeleri' nin kaynak olması da bu görüşümüzü destekler niteliktedir.

Başka bir söze göre Tebrizli Şems, Rükneddin-i Secasi'den terbiye görmüş, onun müridi olmuştu. Kirmanlı Evhadettin dahi Rükneddin-i Secasi' yi kendine pîr olarak seçmişti. Bu rivâyet tarih bakımından her ne kadar şüpheli görünmüyorsa da, Evhadeddin ile Şems' in, her ikisinin Rükneddin-i Secasi' nin huzuruna erişmeleri mümkün olmakla birlikte, bu iki zâtın tarikçe “yol itibarı ile” birbirine aykırı olmaları, bir dereceye kadar eski kaynaklarda dahi bunun zaptedilmemesi bu sözü zayıf düşürür (Fürûzanfer, 1963:72).

Şems-i Tebrîzî Konya' ya, Mevlânâ ile buluşmaya gelmeden önce arayıştadır. Ariflerin Menkıbeleri' nde de bu arayış içindeki yolculuklarından ve devamlı hareket hâlinde oluşundan dolayı kendisine Şemseddin-i Perende (Uçan Şems) dendiği belirtilir. “Yine eski pirlere nakledilmiştir: Tebriz şehrindeki tarikat pirleri ve hakikat arifleri, Mevlânâ Şemseddin'e “Kâmil-i Tebrîzî”; gönül sahibi seyyahlar ise

yolu tayy' ettiği için Şemseddin-i Perende (Uçan Şemseddin) derlerdi.” (Ahmet Eflâki, 2012:469)

Mehmet Nuri Gençosman' ın çıkarımına göre burada bahsedilen “Kâmil-i Tebrizî”, Şems değildir (Gençosman, 2014:11). Fûrûzanfer' in Menâkıb-i Evhaduddin-i Kirmanî adlı eserinde Evhaduddin şöyle anlatıyor: “Kayseri' de bulunduğum sırada Kâmil-i Tebrizî denilen bir ar vardı; bu, perişan hâlli bir âşık idi. Sultan Alaeddin ile vezirleri ona çok saygı ve sevgi gösterirlerdi. Bâtın ehli bir adam idi. Sultan yanında çok itibarı var idi. Herhangi bir adam için bin dinar bile iltimas etseydi reddolunmazdı.”

Şimdi Evhaduddin' in bahsettiği bu Kâmil-i Tebrizî ile büyük ârif Şems-i Tebrizî' nin başka başka kişiler olduğuna şüphe etmiyoruz. Çünkü Şems-i Tebrizî, sözü geçen Kirmanlı Evhaduddin' in uzun uzadıya aleyhinde bulunmuş ve Evhaduddin, Şems' in mertebesini anlayamamıştır. Şu hâle göre onun Kayseri' de rastladığı Kâmil-i Tebrizî, başka birisidir, yani Kâmil sözünün, o Şemseddin'in vasfı değil, ismi olduğu anlaşılmaktadır (Gençosman, 2014: 11).

Tebrizli Şemseddin, Mevlânâ' nın meclisinde ufuklarında nur saçmadan önce şehirleri gezerek büyüklerin huzuruna vardı. Bazen okul müdürlüğü yapıyor, ufak tefek işlerle uğraşıyordu. Ücret verildiği zaman onu almaktan çekinip, ansızın şehirden uzaklaşıyordu. Yolculuk sırasında Şems, Bağdat'a varmış, Bağdat tekkelerinin birinde Kirmanlı Şeyh Evhededdin ile görüştü. “Ne ile uğraşıyorsun?” diye sordu. “Ay' ı leğen içinde seyrediyorum.” deyince; Şems, “Eğer boynunda çıban çıkmamışsa neden Ay' ı gökte görmüyorsun?” buyurdu. Evhededdin' in bu sözden maksadı, “Latif olan insanlık görgüsünde mutlak cemâli arıyorum.” demektir. Şems ona bu meseleyi aydınlattı. “Eğer şehvetten, garazdan uzak kalırsan, bütün alem külli cemâlin mazhârı olduğundan dolayı, her yerde mezâhirin dışında görmeye muktedir olursun” dedi. Şeyh Evhededdin, “Tamam rağbetle, bundan sonra senin kulluğunda olmak isterim.” dedi. Şems, “Bizim sohbetimize tâkat getirmezsın.” diye cevap verdi. Evhededdin ısrarla “Elbette beni kendi musahipliğine kabul edersin.” dedi. Şems buyurdu ki; “Seni bir şartla kabul ederim, Bağdat pazarında herkesin önünde benimle birlikte şarap içebilir misin?” Evhededdin “Bunu yapamam.” dedi. Şems, “Peki bana içimi iyi şarap getirebilir misin?” deyince Evhededdin, “Hayır, getiremem” dedi. Şems, “Peki ben şarap içtiğim vakit benimle konuşabilir misin?” deyince Evhededdin

yine “Hayır!” diye cevap verdi. Şems, “Tanrı erlerinin önünden yıkıl!” diye bağırdı (Fürûzanfer, 1963:72).

Fürûzanfer’ in “Arifler’ in Menkıbeleri” nden alıntılacağı bu kısımda, Eflâki’ nin aktardığına göre, Şems’ in Evhededdin’ e söylediği ayet bahsolunmazsa büyük bir eksiklik olur diye düşünmekteyiz. Zira Şems, çocukluğunda dahi sünnete uymak adına ve Hz. Peygambere düşkünlüğünden yemek bile düşünmezken, söylediği sözler ve davranışlarının ardında Kur’an ve hadis olmaması mümkün değildir. Bu sebeple de Şems doğrudan Evhededdin’ i bir dayanak olmadan reddetmez.

Eflâki aralarındaki konuşmayı şu şekilde aktarmıştır:

“Erlerin huzurundan ırak ol” diye ona bağırdı ve “Ben sana benimle birlikte arkadaşlık etmeye sabredemezsin demedim mi?” (Kehf, 18:72) ayetini okuyup şöyle dedi: “Sen bunu yapacak adam değilsin, çünkü sende bu güç yok. Tanrı’ nın sana bu gücü vermediğine ve hasların gücüne sahip olmadığına sevin. O halde benimle arkadaşlık senin işin değildir. Bana arkadaş olamazsın. Bütün müritlerini ve dünyanın bütün namus ve şerefini bir kadeh şaraba satmalısın. Bu, (aşk) meydanı erlerinin ve bilenlerin işidir ve şunu da bil ki ben mürit değil, şeyh istiyorum. Hem de rastgele bir şeyh.” (Ahmet Eflâki, 2012: 471)

Şems’ in Konya’ ya gelişine kadar ki süreç ve yaşadıkları ve Mevlânâ ile buluşmaları değişik şekillerde rivayet edilmiştir. Okuduğumuz tüm romanlarda Şems’ in Mevlâna ile buluşmaları Eflâki’ nin rivayet ettiği o konuşmalar çerçevesinde anlatılmıştır. Romanlardaki gerçekliği sorgulanabilirliği bir yerde roman kavramına aykırı da olsa, biyografik romanların tahlil ve eleştirilerinden, kişi ve olayların mümkün merteye gerçekliğini bilip, bu kapsamda değerlendirme yapmak gerekir.

Tebrizli Şemseddin 26 Cemazelahir 642/ 29.11.1244 Cumartesi sabahı Konya’ ya geldi. Onun her şehrinde âdeti hanlara inmekti. Konya’ da dahi “Şekerfüruşan” hanına inerek bir oda kiraladı. Halkın kendisini zengin, ulu bir tüccar sanması için odasının kapısına 2-3 dinar değerinde bir kilit asarak, anahtarını da destarının ucuna bağlayıp omzuna sarkıttırdı. Halbuki odasında eski bir hasır, kırık bir bardak, yastık yerine kullandığı âdi çamurdan yapılmış bir kerpiçten başka bir şey yoktu (Fürûzanfer, 1963:75).

Daha önce bahsolunduğu gibi Şems' in Mevlânâ ile karşılaşmaya kadarki sürecini anlatan net bir bilgi yoktur. Fakat Şems' in derinliği ve rivayetler mukayese edildiğinde gerçeğe uygun olabilecek olana bir nebze ulaşılabilir.

Eflâki' nin rivâyetine göre, Mevlânâ bir gün Pembefürüşan (İplikçi) medresesinden çıkarak rahvan bir estere binmiş, bazı bilge öğrencilerle bilgililer beraberinde gidiyordu. Ansızın Tebrizli Şemseddin ona tesadüf etti. Mevlânâ' dan “Acaba Hz. Muhammed mi büyüktür yoksa Bistamlı Beyazıt mı?” diye sordu. Mevlana, “Bu nasıl sorudur? Hz. Muhammed Peygamberlerin sonudur, Bayezit' in burda sözü mü olur?” dedi. Şemseddin dedi ki, “Muhammed neden “Biz Sen'i tam bir bilgiyle bilmedik.” Beyazıt ise “Ben kendimi tenzih ederim, ben şahsım ne kadar uludur.” diyor (Fürûzanfer, 1963:76).

Ariflerin Menkıbeleri'nde Eflâki, bu konuşmalara kaynağı belli olmayan, Mevlânâ' nın hissiyatlarını da yazmıştır: “ Yine Mevlânâ (bu olayı anlatırken) “Bu sorunun heybetinden sanki yedi kat gök birbirinden ayrılıp yere yıkıldı ve içimden çıkan büyük bir ateş kafa tasımın içini kapladı. Oradan bir duman çıkıp arşın ayaklarına kadar yükseldiğini gördüm.” buyurmuştu.” Bunun üzerine Şems şöyle sordu: “O halde bu ne demektir? Peygamber o kadar büyük olduğu halde “Biz Sen' i lâyük olduğun vech ile bilmedik.” buyuruyor. Bayezid ise “ Ben kendimi tenzih ederim. Benim şânım ne kadar büyüktür. Ben sultanların sultanıyım.” diyor. Mevlânâ şöyle buyuruyor: Bayezid' in susuzluğu bir yudumla dindi ve suya kandığından dem vurdu. Onun idrak testisi o kadar suyla doldu. Onun da, onun evinin penceresinin büyüklüğü ölçüsünde içeri girdi. Hz. Mustafa' ya gelince, O müthiş bir suya doymamazlık hastalığına tutulmuştu. Susuzluk içinde susuzluktan içi yanıyordu ve mübarek göğsü “Biz Sen' in göğsünü açmadık mı?”(İnşirah 94:1) şerhiyle “Tanrı' nın yeri geniştir.” (Zümer 39:10) hâline gelmişti. Tâbi bunun için susuzluktan dem vurdu ve her gün daha çok yakınlık istedi. Bu iki davadan Mustafa' nın (Selâm O' nun üzerine olsun) daha büyüktür. Bayezid Hakk' a ulaştığı için kendini o nurla dolmuş gördü ve daha çok bakmadı. Mustafa' ya (Selâm O' nun üzerine olsun) gelince, O her gün O' nu daha çok görüyor, daha çok ilerliyordu. Günden güne ve saatten saate, Tanrı' nın hikmet ve ululuk nurlarını daha çok görüyordu. Bu yüzden “Biz Sen' i lâyük vechile bilemedik.”

Bunun üzerine Mevlânâ Şemseddin bir feryatla yere yuvarlandı. Mevlânâ katırdan aşağı indi. Etrafındaki imamlara emir verdi, tutup Şems'i kaldırdılar ve

Mevlânâ' nın medresesine götürdüler. Şems kendine gelinceye kadar mübarek başının dizinde kaldığını söylerler. Sonra elinden tutarak çekip gittiler. Uzun süre birbiriyle konuştular ve arkadaş oldular (Ahmet Eflâki, 2012:473).

“Elkevâkip ül muzia” yazarı Muhyeddin’ in rivayetine göre ise; çocukluğu Mevlânâ’ nın oğlu Sultan Veled’ le çağdaş olan Muhyeddin Abdulkâdir (696/1294-775/1364), Mevlânâ’ nın coşkunkluk destanını şöyle rivâyet eder: “Mevlânâ’ nın halktan çekilip bir yere kapanmasının sebebi şöyledir: Bir gün Mevlânâ evinde oturuyordu. Evinde bilge öğrencileri kitaplarla hazırlanmış Tebrizli Şems, Mevlânâ’ nın meclisine girerek, selam verip oturdu. Mevlânâ’ ya kitapları işaret ederek, “Bunlar nedir?” diye sordu. O da “Sen bunları bilmezsin” dedi. Mevlânâ’ nın sözü henüz tamam olmamıştı ki evinde kitapları arasında bir ateş belirdi. Mevlânâ da Tebrizli Şems’ e “Bu ne hâldir?” diye sorunca, Şemseddin: “Sen de bunu bilmezsin.” dedi, kalktı gitti. Mevlânâ dahi tecrit ayağını, tefrit yoluna koyup, medresesini, talebesini, çoluğunu çocuğunu terk etti. Şehirleri dolaştı ve bir çok şiirler yazdı. Tebrizli Şems’ le buluşamadı. Şems de kayboldu. Câmi ile diğerleri bu rivâyete uyararak, kendi kitaplarını yazmışlardır. Şemseddin Konya’ ya eriştiği vakit, Mevlânâ’ nın meclisine geldi. Mevlânâ bir havuz kenarında oturmuş, önüne birkaç kitap koymuştu. Sordu ki “Bunlar nedir?” Mevlânâ “Bunlara kıl ü kâl (dedikodu) derler.” şeklinde cevaplandırınca, Şems “Senin onunla ne işin vardır?” diyerek, elini uzatıp bütün kitapları suya attı. Mevlânâ teessüfle “Be hey derviş n’yledin? Onların bazıları babamın faydalı sözlerinden toplanmış yazılardır. Bulunmuş şeyler değildir.” dedi. Şeyh Şemseddin elini sokup o kitapları birer birer çıkardı. Hiç birisine su tesir etmemişti. Mevlânâ: “Bu nasıl sırdır?” diye sordu. Şemseddin: “Bu sevtir, hâldir. Senin bundan haberin yoktur.” dedi. Ondan sonra birbirleriyle konuşmaya başladılar. (Fürûzanfer, 1963:78).

Eflâki’ nin “buluşma” yı anlattığı rivâyetin ve aktaracağımız Devletşah rivâyetinin, yukarıdaki rivâyetle bağdaşmadığını ve bu şekil bir karşılaşmanın çok uzak bir ihtimal olduğunu düşünmekteyiz.

Devletşah rivâyetine göre ise: Bir gün Rükneddin Sincabî Şeyh Şemseddin’ e, “Senin Anadolu’ ya gitmekliğin lâzım, orada aşk ateşine tutulmuş bir kişi var, sen varıp onu uyaracaksın” dedi. Şems mürşitinin işareti ile Anadolu’ ya yöneldi, Konya’ ya geldiği vakit gördü ki Mevlânâ bir Ester’ e binmiş, yanında Mollalardan müteşekkil bir kalabalıkla beraber, Medrese’ den evine gidiyordu. Şeyh Şemseddin

firasetle matlubunu gördü, sevgilisini anladı. Mevlânâ' nın yanına gitti. Ondan bu nefisle savaşmak, riyazet etmek, tekrar tekrar zâhiri ilimlerle uğraşmaktan garziniz nedir? diye sordu. Mevlânâ, şeriatın sünneti, edepleri yolunda gitmek diye cevap verdi. Şems dedi ki, bunların hepsi dış yüzüdür. Mevlânâ, bunun ilerisinde olan nedir, dedi. Şems bilim odur ki, mâluma erişesin diye Senâi Divanı'ndan şu beyti okudu:

Bilim eğer seni senden almıyorsa,

Bilgisizlik, bu bilimden yüz defa daha iyidir.

Mevlânâ bu sözden hayrette kaldı ve o ulunun karşısında düştü, ders okutmaktan vaz geçti (Fürûzanfer, 1963:79).

İbn-i Batuta' nın rivayetine göre ise; Mevlânâ başlangıçta islâm hukuku ile uğraşan bir fakih ve müderris idi. Konya' daki medresesine öğrenciler toplardı. Bir gün medreseye helva satan birisi geldi. Başında bir tabak içerisinde parça parça kesilmiş olduğu halde bir helva vardı. Bunların her parçasını bir paraya satardı. Öğretim toplantısına geldiğinde, şeyh tabağını getir, derdi. Helvacı bir parça alıp şeyhe verir. Şeyh de alıp yer. Şeyh de ona uyararak arkasından dışarı çıkıp gider. Şeyh de ona uyararak arkasından dışarı çıkıp gider. Öğretimi terk etmekle öğrencilere karşı gecikir. Öğrenciler bir müddet bekledikten sonra aramaya koyulurlarsa da, nerede kaldığını bilemezler. Bir yıl sonra mânasız birkaç Farsça şiirden başka bir şey söylemez olur. Bu şiiri de kimse anlayamaz. Talebesi kendisine uyararak, Mevlânâ' nın ağzından çıkan şiirleri toplayıp yazar, böylece Mesnevi adlı kitap vücuda gelir. (Fürûzanfer, 1963:80).

Fürûzanfer' in kitabına aldığı bu rivayetin her hangi bir şekilde Mevlânâ' ya isnad edilmesini yanlış bulmaktayız. Zira rivayette geçen “Mânâsız Farsça şiirden başka bir şey değildir.” ifadesi, Mevlânâ' ya hakikat nazarıyla bakan bir ağızdan çıkmamıştır. Yine Fürûzanfer de bu rivayetin Mevlânâ' nın düşmanlarından veya avam tabakasının ağzından duyulup aktarıldığını düşünmektedir.

Bu rivayetler üzerinde düşünülmesi gereken bir konu da, Şems ve Mevlânâ' yı konu edinen hemen hemen her romanda yer alan Eflâki ve Devletşah rivayetlerinin üzerine Fürûzanfer' in yaptığı yorumdur: “Eğer yukarıda gördüğümüz rivayetlere dikkat edersek, Eflâki ve Devletşah' ın rivayetlerinin birbirini tuttuğu anlaşılır. Bu iki rivayete göre de Mevlânâ' nın devriminin sebebi, Şems' in sorusu, bu iki zatın Mevlânâ' nın Medreseden döndüğü zaman, birbirlerine tesadüfleri nakledilmektedir.

Yalnız ihtilaf, Şems' in sorduğu sual dedir. Devletşah'ın rivayeti, Eflâki' ninkinden daha zayıftır. Zira irşat daiyesine sahip olan, sofi mesleğinde bir babanın yanında, tasavvuf beşiğinde yetişmiş ve yıllarca Seyyid Burhaneddin Muhakkık' ın huzurunda süluk derecelerini geçmiş olan Mevlânâ' nın, bir dervişin sorusuna bu kadar zayıf cevap vermesi, Şems' in ikinci sorusu karşısında kendini kaybetmesi hakikatten uzaktır” (Fürûzanfer, 1963:80). Şems' in kendini kaybetmesine hakikatten uzak denmesi ve ardından Şems' in sorduğu sorunun alelâde görülmesi, babasını kaybeden iki gençten ağlayıp feryat edene vah çekip, sükutunu koruyana “Bunun babası ölmemiş.” demek gibidir. Yaradan' ın kulunu muhattap alıp, kulların seviyesince hitap etmesi, her akıl sahibinin başını gök yüzüne kaldırdığında yıldızları, başını yere indirdiğinde üzerinde durduğu zemini görebilmesine rağmen çoğu ayette yer yüzü ve gökyüzünden örnekler verilmesi muhakkak ki belagatin zayıflığından değildir. Ayrıca Şems' in ve Mevlânâ' nın etrafında talebeler, insanlar olduğunu, bakan gözlere göstermenin, işiten kulaklara da duyurmanın üzerinde durmak gerekir. Her ne kadar o, Mevlânâ' nın “şems” i ise de, sıcaklığı ve ışığı, inanan ve arayan gönüllere de hitap etmeliydi.

Tarihî kişileri ve olayları anlatan çoğu romanda, olay yahut kişilerin etrafında bir kurgu dönerken, bu romanda olduğu gibi bazı biyografik ve tarihî romanlarda odak noktası farklı bir olay veya durumken, tarihî kişi ve durumlar bu odak noktası etrafında kurgulanmıştır. Romanın olmazsa olmazı kurgu ve yazarın gerçek mânâda dokunuşunu hissetmek de aslında bu durumda mümkün oluyor. Zira daha önce de bahsettiğimiz gibi tarihî bir şahsiyetin dönem ve devrini, az da olsa değişiklikler katılsa bile, bir roman hâline getirmek o eseri tam anlamıyla roman tanımı içine sokmuyor. Daha sağlıklı bir mukayese yapmak için, okunulan romanların ve ardından eserimize ışık tutan “Şems-i Tebrizî” nin bu romanlarda nasıl işlendiğine bakmak gereklidir. Şems' in tarihi kimliği yanında yaşadığı yahut yaşadığı rivâyet edilen hadiselerden, eserler üzerinde durulurken bahsetmek daha verimli olacaktır.

2. BÖLÜM

2.1. KURMACA BİR FİGÜR OLARAK ŞEMS-İ TEBRİZİ' Yİ KONU ALAN ROMANLAR

2.1.1. Bab-1 Esrar

Bab-1 Esrar romanının ana karakteri, bir İngiliz sigorta firmasında çalışan Karen Kimya Greenwood' dur. Karen Kimya, bir otel yangınıni soruşturmak için Konya' ya gelir. Annesi Susan adında bir İngiliz olan Karen' in daha uçaktayken aklında soru işaretleri vardır gideceği yer hakkında. Bir mevlvî dervişi olan babası Poyraz Efendi, Şah Nesim adında bir arkadaşıyla onları bırakıp gitmiştir. Konya' ya gelirken uçakta kendini sorgulayan ve gelmeme arzusuyla hareket eden Karen' in çocukken Konya' da babasıyla birlikte vakit geçirmiş olmaları, bir yerde onu buraya getiren bir nevi hesaplaşma güdüsüdür. Şirketin Konya temsilcisi Mennan Karen' ı havaalanında karşılar. Karen' ı Mevlânâ Türbesi' ni gören bir otele götürmek üzere yola koyulurlar. Giderken yolda arabanın lastiği patlar. Lastiğin patladığı yer Şems-i Tebrîzî Camii ve Türbesi' nin önüdür. Burada siyah giyimli dilenci kılığında biri Karen' a gelerek ona kahverengi taşlı gümüş bir yüzük verir. Buradan itibaren Karen' ı gizemli olaylar beklemektedir. Yüzüğü Karen' a veren Şems' tir. Kendisini Karen' a gösteren ve rüyalarında Şems kılığına bürünen Karen olaylara bir anlam verememektedir. Otel yangınıni soruştururken Şems ve Mevlânâ üzerine de araştırmalar yapmaya başlar. Yanan otelin sahibi Ziya Bey' in babası İzzet Efendi' nin babası Poyraz Efendi'yi tanıdığını öğrenmesi, İzzet Efendi' nin de Mevlevi dergahında yetişmiş olması, onun babası ve Şems hakkında daha çok şey öğrenme ihtiyacını pekiştirmektedir. Olayları sorguladıkça işin ardında Ziya Bey' in olduğunu görür. Ziya Bey, Karen' ı kaçıtır ve Ziya Bey' in adamı Cavit' in kullandığı arabanın önüne yine Şems çıkar, Ziya Bey bu kazada ölür. Olay açıklığa kavuşurken Karen aslında sadece yangının bir kundaklama ve tezgah olduğunu değil, babasını ve Şems'i de anlamış, kendi iç dünyasına kapı açmıştır. Tüm yaşadıklarından sonra Karen olayları sadece sebep sonuç ilişkisi içinde irdeyelen bir sigorta uzmanından, gerçeğin olduğun farklı olabileceğini anlayan, sorgulayan, bambaşka bir insan hâline dönüşmüştür.

Şems-i Tebrîzî bu romanda kendini Karen' a rüyalarında gösteren ve Mevlânâ ile muhabbetlerini Karen' a onu Şems yaparak yaşatan bir figür olarak işlenmiştir.

Roman kavramının çerçevesi içinde merak, sürükleyicilik, bütünlük ve kurgu öğeleri, çerçeveyi sağlam tutan dayanaklardır. Ahmet Ümit’ in yaptığı Konya betimlemelerinden Karen’ ın sevgilisi Nigel’ la, annesi Susan’ la İngiltere’ deki anılarını aktardığı mekân ve diyaloglara, kaldığı otel odasının manzarasından çizdiği resimlerden, İkonion Turizm’ in sembolündeki Medusa simgesi ve şirket isminin manasının işlenilmesine varana kadar müthiş bir gözlem ve çalışmayla eserini kaleme aldığını görebilmekteyiz. Yazarın esas dokunuşunu romanın kurgu ve kurmacasında görebildiğimizi belirtmiştik. Söz konusu roman tarihî ve biyografikse burada daha da ince cerrahi bir müdahale söz konusu olmakta. İşte Bab-1 Esrar’ da Şems-i Tebriz’ i yazarın dokunuşuyla çok farklı ve romanın esas olay örgüsüyle bir bütün şeklinde görebilmekteyiz. Şems’ le ilgili daha sonra bahsedeceğimiz çoğu romanın, romandan ziyade biyografi türüne daha yakın olduğunu düşünüyoruz. Şems ile ilgili var olan bilgilerin bir kısmı kendi Makâlât adlı eserinden, büyük bir kısmının da Eflâki’ nin Ariflerin Menkıbeleri adlı eserinden olduğunu biliyoruz. Yazar buradaki bilgileri, Karen’ i Şems kılığına sokarak, okuyucuya Şems ağzından sunmaktadır.

Şems, Karen’ i kendi suretine giydirmeden evvel başta ona kendini gösterir. Yazarın kurmacasıyla oluşan, ki roman içinde Karen Makalat’ ı araştırırken böyle bir hikayeye denk gelir, “kanayan yüzük” hadisesiyle karşımıza çıkar. Şems’ in Karen’ a verdiği bu yüzük roman sonunda ölüp ruhu Tuz Gölü üzerinde semâya çıktığı görülen, ilâhi aşk uğruna ailesini terk eden Poyraz Efendi’ yle zekice bağdaştırıldığı görülür. Yüzüğü Poyraz Efendi’ nin yüreği, Karen’ ın aklıyla sembolize ettiğini düşündüğümüz yazar, yüzüğün her kanayışında Karen’ ı Şems’ le ilgili bir soruya yöneltir. Bu soruların cevabını da genellikle Şems’ in kendisinden, Şems’ in yerine geçerek alır. Ariflerin Menkıbeleri’ nde de geçen şu bölümü, Karen’ e rüyasında Şems’ i niyaz halinde göstererek sunar:

“Ey göğü ve yeri yaratan, ey olmazı olur kılan... Kendi gizli sevgililerinden birinin adını bana söyler misin?

...

-İstediğin can, herkesin gözünde saklı, güzel ve mağfirete nail olmuş, Belhli Sultanü’l-Ulema Baha Veled’ in oğlu Muhammed Celeleddin’ dir.

İşittiklerim karşısında hayretten donakalmışken, dizlerinin üstünde oturan adam sanki kırk yıllık ahbabıyla sohbet ediyormuş gibi rahat ve doğal bir ısrarla sürdürdü isteğini,

-Ey umutların umudu, ey varlığımızın kutsal ışığı. O sevgilinin mübarek yüzünü, Muhammed Celaleddin' in suretini bana gösterir misin?

...

-Buna teşekkür borcu olarak ne verirsin?

Hiç tereddüt etmedi adam, eliyle gırtlakını göstererek yanıtladı,

-Başımı!" (Ümit, 2008:41)

Mevlânâ ile Şems' in buluşmaları da yine Karen Şems suretine girdirilerek anlatılır. Karen bir restaurantta yemek yerken, kendisine yüzük veren Şems'i yine siyahlar içinde garsonla tartışırken görür. Şems' in garsona yüzyıllardır orada yemek yediğini söylemesi ve garsonu bakışlarıyla ürpertmesi dikkatini çeker. Şems kalktıktan sonra onu takip eder ve kalabalığın içinde kendisiyle yüz yüze gelir. Şems yüzüğü tekrar uzatır kendisine hakikatin o yüzüğün göstereceğini söyleyerek. Karen' a Kimya diye hitap eden Şems, Karen' ı kendi bedeniyle giydirir. Şems ona manzaraları gösterirken ve Karen konuşurken dudakları kıpırdayan Şems' tir. Ariflerin Menkıbeleri' nde de bahsolunan Şems ve Mevlânâ' nın ilk olarak Şam' da karşılaşmaları Şems' in ağzından Karen' a anlatılır.

“Şam şehrinde bir vakit, kendini bilmez halkın arasında kendimi bilmez bir hâlde gezerken, bir el dokundu elime. Baktım renksiz giysiler içinde ışıklar saçan bir beden. Baktım Baha Veled' in oğlu Muhammed Celaleddin. Ellerimi avuçlarının arasına aldı, “Ey dünya sarrafı beni anla!” diye fısıldadı.” (Ümit, 2008:41)

Romanda, Mevlânâ' nın geldiğini gören Şems onu beklediğini anlayarak katırın önünü keser. Ariflerin Menkıbeleri' nde ya da Makâlat' da Mevlânâ' nın etrafındaki kişilerle ilgili bir sayı verilmezken, romanda Mevlânâ' nın yanında yedi kişi olduğu vurgulanmıştır. Bunun da eserin sonuna doğru Şems' in kurgusal olarak yedi kişi tarafından öldürülmesiyle bir bağlantı kurulması için belirtildiğini düşünmekteyiz.

Mevlânâ ve Şems karşılaştıklarında Şems Mevlânâ' nın gözlerinin içine bakarak o malum soruyu yöneltir kendisine: “Şimdi söyle bana mana âleminin sarrafı,

Tanrı dostu! Büyük âlim Bistamlı Bayezid mi büyüktür yoksa Hazreti Muhammed mi?” (Ümit, 2008:125)

Ariflerin Menkıbelerin’ de ve Devletşah tezkiresinde rivayet olunan bu karşılaşma ve akabindeki diyalog romanda rivayetlerdeki gibi işlenmiştir. Yazar bu bölümde roman boyunca Şems’ te çizdiği heybetli ve hiddetli görüntüsünü söndürüp onu mahcup ve çekingen kılar. Hakikatte Şems ve Muhyiddin-i Arabi’ nin karşılaşmaları muallak olsa da yazar yine bu bölümde Şems’ i düşündürürken Muhyiddin-i Arabi’ yi de andırır.

“ “Bu nasıl sualdir?” diye gürledi her daim doğruluk buyuran sesi. Bir titreme aldı beni gün ortasında, güneş altında. Al bastı kara yanağımı, tuttu kafatasımın içindeki et parçası, ürkek bir serçeye dönüştü iman tahtamın altındaki yürek. Korktum, hiç kimseden korkmayan ben. Kuşkuya düştüm kendimden, şeyhlerin en büyüğü Muhiddin İbn-i Arabi’ nin sözlerine bile gönül indirmeyen ben.” (Ümit, 2008:125)

Ardından, Eflâki’ nin ve Devletşah’ ın rivayetlerine paralel bir karşılaşma manzarası çizilir. Burada dikkat çeken unsur, daha önce değindiğimiz gibi yazarın Şems’ e roman boyunca çizdiği sert mizaca karşılık onu sakinleştirmesi ve Mevlana’ nın sual karşısında verdiği tepkidir. Bu kurguda Mevlana’ nın verdiği tepki ve “Celaleddin’ in gözlerindeki öfke kayboldu, beni anladı ve bakışları cennet ışıltılarıyla doldu.” (Ümit, 2008:125) söylemi, Füzûzanfer’ in bu karşılaşmayla ilgili eleştirilerinde belirttiği böyle bir soru ve cevabın tarikatın her mertebesindeki insanlarca verilebileceği fikrine de bir gönderme gibidir. Çünkü “Beni anladı.” demek, sorunun cevabının bilindiği, bunun hikmetinin Mevlânâ’ dan duyulması ve bir nevi onu sınamadır.

Romanda dikkat edici bir diğer husus da, yazarın sanki kaynak belirtmesidir. Kimya Şems hakkında sorular sorarken, şirketin Konya temsilcisi Mennan Kimya’ ya Ariflerin Menkıbelerinden bahseder. Romanda Mennan’ ın ağzından aktarılan Şems’ in bir müezzine ettiği beddua sonucunda müezzinin boğazının şişmesi, Şems’ e “ Seyfullah” denmesi gibi rivayetlerin Ariflerin Menkıbeleri’ nde yer aldığı belirtilir.

Şems, Karen’ in bedeninde kurgulanırken anlatılan olayların yine Ariflerin Menkıbeleri’ nden alındığını görmekteyiz. Şems Mevlânâ’ nın dergahına geldikten sonra onu denemek adına kendisinden eş, evlat ve şarap istemesi anlatırken,

Evhededdin-i Kirmani ile karşılaşması da yine rüya aleminde Karen' ın bedenindeyken Şems ağzından anlatılır.

Üzerinde duracağımız diğer romanlarda olduğu gibi bu romanda en yoğun kurmaca, Mevlana' nın üvey kızı Kimya Hatun ile Şems arasındaki münasebet kaynak alınarak oluşturulmuştur. Ulaşabilinen kaynaklarda Şems ve Kimya ile ilgili çok fazla bilginin olmaması, evlilik ve sevgi gibi soyut kavramların yazarın tasavvurunun önünü açması ve gerçekte Kimya Hatun' un Şems ile evliyken vefat etmesi gibi unsurlar, Şems-i Tebrîzî ile ilgili romanlarda yazarların bu konu üzerinde kurguya yönlendirmiştir.

Daha önce dediğimiz gibi Şems ile Mevlânâ münasebetleri, hatta Şems' in ortadan kayboluşu bile Ariflerin Menkıbeleri' nde anlatılanlarla bir yerde paralellik göstermektedir. Roman içindeki kurgudan yani Şems' in Karen vücuduna girip Karen' e kendini gösterirken ve okuyucuya bir nevî bilgi verirken aslında bir otobiyografiyle karşılaşırız. Eflâki' nin rivayet ettiği gibi Şems, halkın dedikodularından üzüлüp Konya' dan ayrılır. Ardından Mevlânâ Şems' in Şam' da olduğu haberini alır ve oğlu Sultan Veled' i gönderir. Şems geldikten sonra dedikoduların önüne geçilmesi için evlatlığı Kimya ile evlendirilir. Şems Kimya' yı sever. Roman boyunca çizilen öfkeli Şems portresine bir de kıskançlık fırçası dokundurulur. Mevlânâ' nın küçük oğlu Alâeddin' le birbirlerini sevip seviştiği kurgulanırken, Kimya' nın ölümü de Şems' in ellerinde boynu kırılarak gerçekleşmiştir.

Şems' e karşı haseti bitmeyenlerin konuşması anlatılırken Karen bedeninde, yazar bize kesin yargılardan uzaklaşmamızı, bu romanın bir kaynak olmadığını, derlenip toparlananlarının rivayet ve söylentilerden münhasır olduğunu fişirdar gibidir. Zira Karen Şems bedeninde Kimya' nın ölümünü izledikten sonra Mennan' la görüşür ve Mennan' Ariflerin Menkıbeleri' yle ilgili şu ifadeleri kullanır,

“....

- Galiba siz haklısınız. Kitapta gerçekler ve efsaneler birbirine karışmış.
- Ne gibi?
- Bir bölüm var mesela, Tanrı' nın Kimya görünümünde Şems' le buluştuğunu anlatıyor.
- Şems alışıldık Müslümanlara pek benzemiyor değil mi?

- Haşa! Ben Şems Hazretlerine bir şey demiyorum. Sadece Eflaki Dede biraz abartmış.” (Ümit, 2008:317)

Ariflerin Menkıbeler’ nin kesinkes gerçeklikten oluşmadığı ve bazı hususlarda çelişkiler olduğu da aşikardır. Bunu eserdeki bazı rivayetlerden de görmekteyiz, romanda da buna değinilmesi, böyle tarihî ve biyografik romanlarda bakarak değil görerek okunması gerektiğinin bir göstergesi olsa gerek.

“Kalbi uyanık bazı büyükler, Mevlânâ Şems-i Tebrîzî’ ye “Seyfu’ İlah” (Tanrı’ nın kılıcı) derlerdi, çünkü o kimseden incinse onu öldürür ya da onun ruhunda yaralar açardı; yüz binlerce Kâmil-i Tebrîzî onun deryasında bir damla gibiydi.” (Ahmet Eflâki, 2012:482). Başka bir bölümde ise: “Yine nakledilmiştir: Bir gün Mevlânâ hazretleri (Tanrı onun sırrını kutlasın) buyurdu ki: Efendim ve canbağım Şemseddin, bir kişiden incindiği zaman ona “Tanrı sana uzun ömür ve çok mal versin.” diye dua ederdi. “(Ahmet Eflâki, 2012:488)

Yine Şems’ in Alaeddin’in başını çektiği yedi kişi tarafından öldürülmesi betimlenmeden evvel Şems çalan kapıyı açmaya giderken insanların hakkında konuşmalarının anlatıldığı bölümün de yine Şems hakkında fazla bir şey bilinmediğinin ve görülenlerden yola çıkarak sadece duyumsamalarla yorum yapıldığının şu anda da devam ettiğine bir atıf olarak gösterildiğini düşünmekteyiz:

“Bu İranlı derviş, büyü yaptı Mevlânâ Hazretleri’ ne... Başka türlü bağlanmazdı şeyhimiz ona. Fiili livata yaptığını söylüyorlar, esasen erkek bedenine düşkünmüş Şems-i Perende... Geçen gün çarşıda peygamberliğini ilan etmiş diyorlar... Allah’ a şirk koşuyormuş zındık. Tövbe tövbe Allah’ ım dediğini duymuşlar... Moğolların adamymış diyorlar. Konya’ nın haritasını verecekmiş onlara, şehre rahatça girsinler diye... Katli vaciptir bu kara dervişin. Tez zamanda, tez elden halledile!” (Ümit, 2008:337)

Şems ile ilgili bölümler tasvir edilirken, bir resim kağıdında güneşin doğuşu iyi kötü çizilmeye çalışılırken, diğer öğeler ve olaylar birbirinden kopuk bırakılmaz. Karen’ in diğer isminin Kimya, çocukluğundaki hayali arkadaşının isminin Sunny(Güneşli) olması, hamile olması ve erkek arkadaşı Nigel’ la konuşurken Nigel’ in Karen’ e Mevlânâ ve Şems’ ten bahsetmesi, İzzet Efendi’ den babası Poyraz Efendi ile ilgili, isminin kaynağına varana dek, bilgiler edinmesi, otel yangını soruşturmasında Ziya Bey’ in kendi otelini yaktırmasının araştırılması ve sonucunda

Ziya' nın ölümü, Şems' in kanayan yüzükle başlayan hikayesinin, yine bu yüzüğün rüya aleminde Poyraz Efendi' ile Karen' in buluşturması gibi hadiseler birbiriyle bağdaşık ve tutarlıdır. Makâlât' ta da yer alan ve alıntılanan yüzük hikayesi şöyledir:

“Bir gün şeyhi Derviş' e dedi ki: ‘Halife sana semayı yasak etti.’ Bu yasak, Derviş' in yüreğinde bir düğüm oldu. Derviş hastalandı, yatağa düştü. Derviş' i uzman bir hekime götürdüler. Hekim, Derviş' in nabzını tuttu, hastalığın sebeplerini araştırdı. Bildiği hastalıklardan hiç birine benzemiyordu. Farklı tedavi yöntemleri denedi, ama Derviş' e yardım edemedi. Gün geldi Derviş öldü, ama hekim iyileştiremediği bu hastalığın peşini bırakmadı. Derviş' in mezarını açtırdı, cesedini muayenehanesine taşıttı. Orada cesedin göğsünü yarıdı. Kalbini çıkardı. Baktı ki Derviş' in kalbi düğümlenmiş. Düğüm sertleşmiş, tıpkı akik taşı gibi olmuş. Hekim, bu akik taşı uzun yıllar sakladı, sonra yoksul düştü ve taşı sattı. Akik taşı elden ele uzaklaştıktan sonra, Halife' ye kadar ulaştı. Halife bunu yüzük taşı yaptırdı. Bir gün bir sema âleminde aşağı bakarken elbisesinin kan içinde kaldığını gördü. Kendini yokladı, hiçbir tarafında yara bere yoktu. Elini yüzüğüne götürdü, yüzüğünün taşı kan olup akmıştı.” (Ümit, 2008: 284)

Romanda da bu yüzük sanki Karen' in babası Poyraz Efendi' nin yüreğindeki bir düğüm olup, yüzük kendisi dönüp dolaşmaz da Karen' i döner dolaştırır ve ona araştırması gerekenin otel yangını yahut dünyevi gerçeklik değil kendi hakikati olduğunu göstermiştir. Zaten roman sonunda da rüyasında yine Şems' le olan Karen babasını Tuz Gölü üzerinde sema yapmaya hazırlanırken görür. Tam bu noktada Şems' in neden Karen' e yardımcı olmak istediği ve yüzüğün babasına ait olduğu anlatılır. Poyraz Efendi' nin yıllar önce ailesini bırakıp, aşka giderken dünya namına ne aklında ne gönlünde bir şey bırakmamak istemesine rağmen kızının kendisinde bir düğüm olduğu vurgulanır. Rüyasında babasına yüzüğü verir ve babası kendisiyle beraber semaya hazırlanan dervişlerle beraber göğe sema yaparak çıkar. Gözlerini açtığına Ziya' nın öldüğü kazada yaralanmasından dolayı hastanede olan Karen' e annesi telefonla ulaşır ve babasının vefat ettiği haberini verir. Tüm bunlardan sonra Karen başlangıçta olduğu gibi sonda da yine uçaktadır ve Londra' ya dönmektedir içindeki sorulara cevap bulmuş bir şekilde.

2.1.2 Aşk

Elif Şafak' ın kaleme aldığı bu romanda Şems-i Tebrîzî, roman içinde romanla işlenmeye çalışılmıştır. Aşk romanını irdelerken bu roman içinde sunulan Aşk Şeriatı' nda anlatılan olayları ayrı tutup, daha sonra Aşk Şeriatı' ndaki işleyişi sunmak daha anlaşılır olacaktır. Romanın ana karakteri Ella Rubinstein, kırk yaşında üç çocuk annesi, evinde vakit geçiren, İngiliz Dili ve Edebiyatı okumuş bir kadındır. Bu yaşına kadar evinde çocuklarıyla ve ev işleriyle vakit geçiren Ella, bir yayınevinde kocasının yardımıyla iş bulmuştur. İncelediği romanın adı "Aşk Şeriatı" dır. Yazarı İskoçya doğumlu A.Z Zahara adında bir fotoğrafçıdır. Ella içine kapanık, çocukları üzerinde titiz bir kadındır, kocasının kendisini aldattığını düşündüğü haldeyken ve kızı Jeanette' in erkek arkadaşı Scott' la evlenme kararını aldığı bir dönemde bu Aşk Şeriatı adlı romanı incelemek zorundadır ve kısa bir süresi vardır.

Romanı okurken, romanın yazarı Aziz Zahara' yı araştırır ve onun internet sitesinde bulduğu mail adresine kendisiyle ilgili problemleri anlatan bir ileti gönderir. Romanı okudukça hem romandan hem de Aziz' in kendisine mukabil samimi üslup ve tavrından etkilenen Ella, Aziz' e âşık olmuştur. Aziz' in de kendisine âşık olmasıyla Boston' da görüşürler. Birbirleriyle yakınlaşacak olsalar da Aziz, Ella' yı üzmemek adına, yakın bir zamanda ölümcül bir hastalıktan dolayı reddeder. Buna rağmen Ella kocası David' den boşanmak ister ve Aziz' le Konya' ya gider. Aziz öldükten sonra Amsterdam' a gitmeye karar verir.

Bu olay döngüsü içinde anlatım ağzı üçüncü ağızdır fakat Şems' in anlatıldığı Aşk Şeriatı içinde olayların her kahramanın ağzından birinci tekil ağızdan anlatıldığını görmekteyiz. Aşk Şeriatı, Bab-ı Esrar' da olduğu gibi olay döngüsünün sonuç bölümüyle, yâni Şems' in öldürülmesiyle başlar. Bunun da dikkat uyandırmak adına olduğunu düşünmekteyiz. Yazarın Şems' in tarihi ve biyografik kimliğinden daha bağımsız bir kurgu dikkat çekmekte. Şems' in rüyasıyla başladığı arayışta çocukluğuna değinilir. Makâlat' ta bahsi geçen, Şems' in babasına karşı söylediği teşbih şu şekilde aktarılır:

“ “Bak evlat! Armut dibine düşer. Her çocuk ebeveynine çeker, anladın mı? Sen de öylesin. “ dedi babam. “ Bizler gibi sıradan bir insan olduğumu neden kabullenmezsin?” İşte o an, anne ve babamı sevmemem, hatta sevgilerine aç ve

muhtaç olduğumu sanmama karşın, ikisinin de benim için bir yabancı olduklarını anladım. “Babacım bilesin, bu oğlun kardeşlerinden farklı bir yumurtadan çıktı. Dilersen beni tavuklar tarafından büyütülen bir ördek yavrusu say. Emin ol şu ömrümü kümeste geçirmeyeceğim. Sizin içine girmeye korktuğunuz suda ben can buluyorum. Zira sizin aksinize ben yüzebiliyorum. Benim meskenim ummanlar. Benimleyseniz, siz de ummana dalın. Yok değilseniz, karışmayın ve kümesinizde kalın” (Şafak, 2009: 61).

Olaylar birinci tekil ağızdan sunulurken, mekanlar da belirtilir. Şems, henüz Tebriz’de iken Makâlât’ ta ifade edilen bu konuşma gerçekleşmişken, romanda Semerkand belirtilir. Mekanlarla birlikte, tarihler de belirtilmiştir.

Hâlâ Semerkand’ da iken Şems rüyasında Bağdat’ a gitmesi gerektiğini görür. Bağdat’ a gittiğinde “Baba Zaman” dergahına gider. Baba Zaman dergahında kalırken Mevlânâ’ nın hocası Burhaneddin Muhakkık’ tan bir mektup alır. Mektupta Mevlânâ’ nın bir dosta muhtaç olduğu yazılıdır. O an Baba Zaman bu aranılanın Şems olduğunu anlar ama ona söylemez. Dergahta kalanlara mektuptan bahseder, sadece gitmek isteyen olup olmadığını sorar. Şems bu yolculuğa sonucunda ne olursa olsun çıkmak istediğini söyler. Bir müddet bekletildikten sonra Şems buradan ayrılır. Bu bölümde dikkat çeken husus, tarihi gerçeklik içinde, daha doğrusu Makâlât’ ta ve dahi Ariflerin Menkıbelerinde bahsolunan Şems’ in Evhadüddin-i Kirmani ile karşılaşmalarındaki hadisenin, “Çömez” adında bir dervişle kurgulanmasıdır. Çömez Şems ve Baba Zaman’ ın konuşmalarını kapı ardından dinledikten sonra Şems’ le birlikte gitmek ister. Bu isteğini dile getirdiğinde Şems: “Peki o zaman. Mademki benim müridim olmak istersin, işte ilk vazifen: En yakın meyhaneye git, bir testi şarap al. Gel bu meydanda dik kafana, lıkır lıkır iç!” (Şafak, 2009: 120) Bu isteğe olumsuz yanıt veren Çömez’ e Şems’ in verdiği tepki Evhadüddin-i Kirmani’ yle olan konuşmadakine benzer: “Kızıl Çömez, sen bana mürit olamazsın” (Şafak, 2009: 120) olmuştur.

Kaynaklarda Şems’ in çocukluğunda eğitim aldığı Ebubekir Sellebaf’ tan romanda bahsedilmez. Molla Câmi’ nin bahsettiği Centli Baba Kemal’ e ithaf olunarak, Baba Zaman adında bir kurgu oluşturulmuştur.

Bu kurmaca içinde romanın kavramsal tanımı içinde olması gereken mekan ve karakter çokluğunun birbiriyle bağdaşık ve tutarlı olarak sunulduğunu görmekteyiz.

Konya' ya ulaştıktan sonra Dilenci Hasan adında cüzzamlı bir adam, Çöl Gülü lakabında bir hayat kadını, Sarhoş Süleyman adında meyhaneden çıkmayan bir kişiyle karşılaştığı sunulur gözler önüne. Bu bölümlerin hiç birine hiçbir kaynakta rast gelinmemiştir. Tamamen kurmaca olarak oluşturulan bu şahısların ağzından Şems betimlemeleri yapılır. Dilenci Hasan kimsenin kendisinin yüzüne bakmadığını, Mevlânâ' nın camiye giderken gördüğü ilgi ve alakanın neden kendisinde olmadığını düşünürken Şems kendisine gümüşten bir ayna sunar. Konya sokaklarında gezerken bir evin duvarlarında gördüğü güllerin olduğu yerin bir kerhane olduğunu bilmeksizin, o kerhanede fahişelik yapan Çöl Gülü' nün erkek kılığında camiye gidip Mevlânâ' yı dinlerken yakalanır, kolcu Baybars ve halkın elinde linç edilirken Şems Çöl Gülü' nü onların elinden alır. Yine Şems, Çöl Gülü' ne kaçması ve kendi yolunu bulmasını tembihler. Meyhaneden çıkmayan Sarhoş Süleyman, bir gece Baybars tarafından ağır bir şekilde darp edildikten sonra yolda yatarken Şems tarafından sırtlanır ve evine götürülür. Tüm bu sahnelerde Şems' in hoşgörü ve hiç kimsenin anlamadığı kişiler şeklinde çizilen karakterleri anlayan olarak davranır.

Diğer romanlardan farklı kurguyu, Mevlânâ ve Şems karşılaşmasında da görmekteyiz. Tarihsel gerçeklik içinde, Ariflerin Menkıbeleri' nde buluşma günleri miladi olarak 29 Kasım 1244 iken, bu romanda 30 Ekim olarak kurgulanmıştır. Değerlendirmeye çalıştığımız tüm romanlarda, Ariflerin Menkıbelerin' de anlatılana mutabık bir manzara görmekteyiz. Ariflerin Menkıbeleri' ndeki bu hadise daha önce aktarılmıştı. Şems' in Mevlânâ' ya sorduğu suâl ve aldığı cevap karşısında bayıldığı ifade edilmiştir. Burada ise farklı olarak şu şekilde bir tasvir yapılmıştır:

“Derviş halkın hoşnutsuzluğunu sezmiş olacaktı. Fısıltıya yakın bir sesle şöyle dedi: “Ben artık gitsem iyi olur. Hayranlarından alıkoyamam seni.” Hafif bir sitem, hatta ince bir alay mı vardı bu sözlerde, bilemedim. Ama derhal itiraz ettim. “Dur” diye seslendim ardından. “Gitme, kal!” (Şafak, 2009: 201)

Bu bölümü Mevlânâ' nın anlatımıyla okumaktayız. Karşılaşmalarından evvel Şems' in ağzından Mevlânâ' yı ve evlatlarını uzaktan görüp betimlemesi de, ilerleyen bölümlerde Sultan Veled ve Alaaddin' nin Şems' e karşı tutumlarıyla tutarlıdır.

Şems Mevlânâ ile dergaha geldikten sonra, Kimya ve Sultan Veled dışında, kimsenin kendisini istemediğini görür. Kimya Hatun dahi başta Mevlânâ ile sohbetleri azaldığı için Şems' e kızarken, daha sonraları Şems' e âşık olduğunu söyler. Hatta

Şems' in de Kimya' ya âşık olması ve dergah içinde karşılaştıklarında bedensel yakınlaşmaları kurgulanmıştır. Kimya Hatun ağzında Şems tasviri yapılırken, Kimya' nın çocukluğu da Kimya ağzından sunulmuştur. Fatma Polat' ın “Gel” romanında ve “Bab-1 Esrar” da Hristiyan bir ailenin çocuğu olarak sunulurken, burada Mevlânâ' nın ilk eşi Gevher Hatun' u gören, onla konuşan, ailesi tarafından Mevlânâ' dan ders alması için gönderilen bir manzarada anlatılır.

“Bab-1 Esrar” da Kira olarak anlatılan Mevlânâ' nın eşi, burada Kerra isimindedir. O da Şems' in gelişinden hoşnut olmayanlar arasındadır. Ariflerin Menkıbeleri' nde de yer alan Şems' in Mevlânâ' nın kitaplarını suya atması hadisesi Kerra' nın ağzında şu şekilde anlatılmıştır:

“Şems, gözlerimin önündeki kitap yığımından bir kitap çekti, şöyle bir karıştırdı ve pat diye suya attı. Baktım Divanül Mutanabbi. Kitap su üzerine çıkar çıkmaz bir başkasına uzandı. Bu kez sırada Feridüddin Attar' ın Esrarnamesi vardı. Dehşete düşmüştüm. Kocamın en sevdiği kitapları teker teker mahvediyordu! Sırada Rumi' nin babasından kalma Kâmûs-ul Â' lâm' ı vardı. Rumi' nin babasına hayranlığını, bu eski el yazmasına olan düşkünlüğünü bildiğimden hemen dönüp kocama baktım. Ne var ki Rumi yana çekilmiş kıpırtısız duruyordu. Beti benzi atmış olsa da, elleri titrese de ses çıkarmıyordu. Aklım almadı. Vaktiyle sırf kitaplarının tozunu aldım diye beni azarlayan adam gitmiş, onun yerine, tüm kütüphanesini mahveden deliyi kenardan izleyen biri gelmişti. Ağzını açıp tek kelime etmiyordu! Bu hiç adil değildi. Madem Rumi karışmayacaktı bu işe, ben karışacaktım.” (Şafak, 2009: 253)

Bu esnada Kerra' nın tepkisine Mevlânâ tepki gösterir. “Aşkın Gözyaşları, Şems-i Tebrîzî” de, “Bab-1 Esrar” da Mevlânâ Şems' e üzülen tepki gösterir. Kerra, kitapların havuzdan kuru çıktığını gördüğünde Şems' e öfkelenerek oradan ayrılır ve ağlar.

Sultan Veled, Şems' e anlayışlı ve ılımlı bir şekilde yaklaşırken, Alaaddin ise Kimya ile evlenmek isteyen, Şems düşmanlık besleyen ve Şems' in katledilmesinde yer alan kişilere yol gösteren biri olarak kurgulanmıştır. Tüm halkın tepkisi, Kerra ve Alaaddin' in Şems' i istemez ve onu tersler tavırlarından Mevlânâ' nın üzüleceğini düşünen Şems, herkesten habersiz Konya' yı terkeder. Onun Şam' da olduğu haberini alan Mevlânâ, Şems' i çağırması için Sultan Veled' i gönderir. Şems tekrar geldikten

sonra dedikoduların önüne geçmek adına Mevlânâ Şems' le Kimya' nın evlenmesini düşünür. Kimya da ister Şems' le evlenmeyi. “Bâb-1 Esrar” dakinin aksine Şems kibar ve yumuşak huylu bir mizaçta kurgulanmıştır. Yine “Bab-1 Esrar” da Kimya ve Alaaddin arasında bir ilişki olduğu ve Şems' in Kimya' yı kıskanıp, onu, boynunu kırarak öldürdüğü kurmacası var iken, Şafak, Şems ve Kimya arasında karşılıklı muhabbet olduğu ve Kimya' nın üzüntüden zayıflayıp hastalanıp öldüğü kurmacası oluşturur. Kimya öldükten sonra Şems' in Kimya' yı öldürdüğü dedikodusunu halkın ve etraftakilerin çıkardığı kurgusu, Kimya' nın ağzından anlatılarak şu şekilde oluşturulmuştur:

“ Bir ara uykudan uyandım. Komşu kadın Safiye' nin söylediğini işittim. “ Allah o mendebur herifin cezasını versin. Zavallı kız karasevdadan gidiyor. Hep onun kabahati!” Neyse ki Kerra imdadıma yetişti: “Nasıl böyle konuşurusun Safiye? Şems' i nasıl suçlayabiliriz? O mu yaptı bunu? Allah' ın takdiri işte.” Ne var ki Kerra' yı dinlemediler. Benimse kimseyi ikna edecek hâlim yoktu. Çok geçmeden anladım ki, zaten sonuç değişmeyecek. Şems' i sevmeyenler benim hastalığımı bahane edip ondan daha fazla nefret edecek. Oysa ben istesem bile onu sevmezlik edemezdim.” (Şafak, 2009:384)

Bu olay anlatılmadan evvel Alaaddin, Şems' in Mevlânâ' yı Yahudi mahallesine şarap almaya göndermesi ve şarabı getirmesi sonucunda Şems' e hakaretler eder. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, daha önce değindiğimiz, Ariflerin Menkıbeleri' nde anlatılan, Evhadüddin-i Kirmani' den şarap istenmesi ve bu hadisenin “Çömez” lakabında bir derviş üzerinde kurgulanmasının ardından, yine aynı imtihanın Mevlânâ' da yapılması kurmacasıdır. Zaten Şems' ten nefret eden Alaaddin, Şems ve Kimya' nın düğün gününde evden gider. Gitmekle de kalmaz, Mevlânâ ve Şems' e husumetle bakan Şeyh Yasin' in yanına sığınır.

Tüm bu olaylar anlatılırken, yazarın çözümden attığı düğümler nettir ve arada boşluk yoktur. Şeyh Yasin, Sarhoş Süleyman' ı döven ve Çöl Gülü' nü öldürünceye kadar darp edip, onun bu olay sonrasında kerhaneden gitmesine neden olan Baybars' ın amcasıdır. Çöl Gülü kerhaneden kaçtıktan sonra Mevlânâ dergahına sığınır ve Kimya' nın isteği üzerine ona “kadınlık hünerleri” öğretir, bunun sonrasında Şems' in odasına şehvani duygularla giden Kimya' yı Şems tersler ve kovar, neticesinde Kimya üzüntüden ölür. Baybars Şems Konya' ya ilk geldiğinde cami çıkışında Çöl Gülü' nü kurtardıktan itibaren ona husumet duymaktadır. Şems, Baybars' ın amcası Şeyh

Yasin' le münakaşaya girdikten sonra, Hüsam dışında, etrafındaki talebelerinin de düşmanlığını kazanır. Bu karakterler olaylar dahilinde birbiriyle bağılyken Sarhoş Süleyman ayrı bırakılmaz. Bir gece meyhanede sızan Sarhoş Süleyman, birkaç kişinin meyhanede Şems' i öldürme planı yaptıklarını duyar ve bunu Şems' e haber verir. Şems herhangi bir tepki vermez. Şems' i öldürmek için Baybars tarafından tutulan Çakal Kafa, Çöl Gülü' nin kerhaneden gitme isteğini dillendirdiğine, Manolya ve Hünsa tarafında ismi zikredilen tehdit unsurudur.

Tüm bu bağdaşıklık içinde, Aşk içre Aşk Şeriatı adlı romanın Şems' in katli ile son bulur. Çakal Kafa dergaha bir gece vakti gelir. Şems' in her gece avluya çıktığını ve Şems' le ilgili bilgileri Alaaddin' den almıştır. Çakal Kafa Şems' in üzerine saldırır fakat onu bir kerede alt etmeyi başaramaz. Bunun üzerine bunları izleyen içinde Alaaddin ve Baybars' in olduğu grup da Şems' e saldırır ve onu öldürürler, ardından onu kuyuya atarlar. “Bab-ı Esrar” dan farklı olarak Mevlânâ o anda dışarı çıkar ve Şems' in kuyuya atıldığını görür.

Bununla birlikte romandaki tarihi gerçeklikten uzak kurmacalar daha ziyade Şems dışında, Şems' in etrafındaki karakter üzerinde oluşturulmuştur. Şems' in bu romanda kurgulanışında üzerinde durulması gereken bir diğer nokta da Şems' e ithaf olunan kırk kuraldır. Herhangi bir kaynakta bahsolunmayan kırk kural, Şems ağzından dile getirilir. Yukarıda özetlenen olayların başında ve sonunda bu kırk kural ya giriş ya sonuç olmuştur.

Şems öldükten sonra Mevlânâ etrafındaki tarihi şahsiyetlerin anlatılması, Aşk romanını tarihi roman olarak nitelendirebilmemizi sağlar. Şems' in ölümünün kaleme alınmasında sonra şu bölümlerde tarihi karakterlerin ve bazı hadiselerin izlerini görebilmekteyiz:

“ En zorlu günlerimde bana iki kişi yardım etti. Büyük oğlum ve Selahaddin Zerkubi isminde bir veli. Selahaddin demiri döverken tezgâhından yayılan usulü ilk duyduğumda evrenin yürek atışını işittim sandım. Ve hemen orada Şems' in başlattığı dansa son hâlini verdim. Günü geldi, büyük oğlu, Selahaddin' in büyük kızı Fatma ile evlendi. Bu son derece güzel kız bana güzeller güzeli Kimya' yı hatırlatır. Zamanla Fatma sağ gözüm oldu, kız kardeşi Hediye ise sol gözüm.” (Şafak, 2009: 405)

Mevlânâ ağzından anlatılan bu bölümde tarihî bilgilere de yer verilir ve devamında Şeyh Yasin' in yanında bulunan Talebe Hüsam' in Mevlânâ yanında

kaldığı ve Hüsam Çelebi adını alıp Mesnevî' yi onun kaleme aldığı ifade edilir. Bu da Hüsametdin Çelebi' nin, bu romanda yazarın kurmacasıyla akisi olsa gerektir:

“Herkesin yıkılmaz kale sandığı Bağdat, 1258’ de Moğolların eline geçti. Aynı sene Selahaddin Zerkubi öldü. Sene 1260 oldu, bu sefer yenilme sırası Moğollara geldi. Rakibin ismi Memluk’ tu. Bu zaman zarfında beni en çok gururlandıran insanlardan biri, medreseyi bırakıp tekkeye gelen Talebe Hüsam oldu. Öyle çabuk olgunlaştı, maneviyat yolunda o kadar hızlı pişti ki şimdi herkes ona saygı besliyor ve Hüsam Çelebi diye hitap ediyor. Selahaddin’ in ölümünden sonra şiirleri yazmama o yardım ediyor. Mesnevi’ yi kaleme alan kâtip odur (Şafak, 2009: 406).

Önce de belirttiğimiz gibi, Şems-i Tebrizi, “Aşk” romanında, romanın ana karakterlerinde Ella’ nın Şems’ e benzettiği Aziz Zahara’ nın kaleme aldığı bir başka roman içinde işlenmeye çalışılmıştır. Roman sonunda, romanın üzerine kurulduğu kurmacanın belki de temeli olan Şems’ e ithaf edilen kırk kuraldan kırkincısı Ella’ nın dilinden ifade edilir ve roman isminin kaynağını fısıldarcasına son bulur.

“Ella pencereye yanaştı, ufku saran mavimsi tonlara baktı. Gökyüzünde tül gibi beyaz ve ince bulutlar ağır ağır dönüyor, hiçliğe karışıp eriyordu, tıpkı semazenler gibi... “Kırkinci Kural” dedi tane tane konuşarak. “Aşksız geçen bir ömür beyhude yaşanmıştır. Acaba ilahi aşk peşinde mi koşmalıyım mecazi mi, yoksa dünyevi, semavi ya da cismani mi diye sorma! Ayrımlar ayrımları doğurur. Aşk’ ın ise hiçbir sığata ve tamlamaya ihtiyacı yoktur. Başlı başına bir dünyadır aşk. Ya tam ortasındadır, merkezinde, ya da dışındadır, hasretinde” (Şafak, 2009: 415).

2.1.3. Gel

İncelediğimiz eserler içinde en kalabalık şahıs kadrosuna sahip olan Fatma Polat’ ın kaleminden çıkan bu romanda, Şems-î Tebrîzî, tam anlamıyla tarihî bir süreçte kurgulanmıştır. Bu romanı tarihî roman kavramı içinde değerlendirmemizdeki neden ise tarihi gerçeklik içinde yer alan dönemin siyasi kadrosunu işlemesidir. Şimdiye kadar irdelemeye çalıştığımız romanlarda, “Bab-1 Esrar ve Aşk”, Şems ve Mevlânâ biyografisi dışında, tarihte iz bırakmış olay veya başka kişilere rast

gelemedik. Bu romanda ise siyasi tarih ve bu tarih içerisinde Şems ve Mevlânâ biyografisiyle karşılaşmaktayız.

Romanın anlatım dili üçüncü ağızdandır. Elif Şafak' ın "Aşk" romanında, Şems ile ilgili olay örgüsü, Şems' in Konya' ya gelmezden evvelki durumu ve arayışıyla başlar. Ahmet Ümit' in "Bab-ı Esrar" ında, Şems, bilinen kronolojik sırayla değil, ana karakter Karen' e rüyalarında onun aklındaki sorulara cevap olacak yerde işlenir. Bazı olayların yaşandığına ise Şems' in ağzından değil, Karen' in Şems ile okuduklarından ulaşıyoruz. Bu romanda da Şems ve Mevlânâ karşılaşmasıyla başlar.

Romanın başında romanın kavramsal olarak can damarlarından mekan tasvirine nefes üflenir: "Şehrin merkezindeki Alâeddin Camii' nde cuma namazı kıldıran Mevlânâ Muhammed Celâleddin, Doğu kapısından çıktığında oğulları, müderris, müfid ve müdriden oluşan kalabalık bir öğrenci, mürid topluluğu arkasından geliyordu. Mevlânâ kapının önünde durdu. Derin bir nefes aldı ve tepeyi çevreleyen surların üzerinden şehre doğru baktı. Yüksekliği itibariyle manzaraya bütünüyle hakim olan bu tepeden şehre bakmak ve değişimleri izlemek hoşuna giderdi" (Polat, 2011:7).

Roman içinde birbirinden bağımsız gibi görünen üç ayrı olay işlenir. Romanı incelerken bu üç olayın çerçevesini daraltacak olursak, dergahtaki yaşam, Selçuklu sarayındaki olaylar ve şövalyeler, romanın bütünü Şems' in ışığında aydınlanıp, yazarın kurmacasını algılamada daha faydalı olacaktır.

Marcos Arselos ve Nicolas Andropulos adında iki şövalye Doğu Roma İmparatoru ile ilgili vasiyetin İkonion (Konya)' da olmasından dolayı Nikea (İznik) 'ten yola çıkarlar. Giderlerken yolda Türk'ler hakkında ve Anadolu' daki gelişmeler hakkında bilgi sahibi olan, eskiden prenses iken, sonradan imparatorluktan uzaklaştırılmış Maria' nın yanına uğrarlar.

İznik' ten yola çıkan bu iki şövalyenin serüvenleri anlatırken, romanı oluşturan bölümlerde bu serüvene paralel Şems işlenir. Şems' le ilgili kurmaca, Şems' in Konya' ya geldiği andan, kayboluşuna kadarki zaman üzerinde oluşturulmaya çalışılmıştır.

Şems' in işlenişine değinmeden önce, bu romanın üç ayağından bir diğeri olan siyasi ilişkilere değinmek gerek.

Sadeddin Köpek devleti kendi çıkarları doğrultusunda yönetmektedir. Sultan Alaaddin öldükten sonra tüm devlet işlerini eline alan Sadeddin Köpek' i, Emir Karatay, yanında bulunan Kemaleddin ve Devlet Hatun ortadan kaldırmak ister. Çarşı ağası Tahir, İhtisab ağası Taceddin, Attar Hücabeddin de kendi çıkarları doğrultusunda Emir Karatay' la birlikte hareket ederler. Sadeddin Köpek' in Kayseria (Kayseri)' de bir düğünde öldürülmesi için planlar yapılırken, hesapta olmayan bir şekilde Sadeddin Köpek, Mirya adında bir cariye tarafından Kayseri' de kaldığı odada zehirlenir.

Şems-i Tebrizî romanlarda işlenirken bu kadar çok farklı kurgu yapılmasının bir nedeninin de Şems' in evliliği ve evlendiği Kimya Hatun ile ilgili çok fazla bilginin olmamasından kaynaklandığını söylemiştik. Biyografik eserlerde ve rivayetlerdeki Kimya ile ilgili boşlukları da yazarlar kendi muhayyileleriyle doldurmuşlardır. Bu romanda Kimya, evi Mevlânâ dergahının yanında, Hristiyan asıllı, gerçek adı Camillia olan, ailesi haçlı zulmünden Konya' ya kaçmış, babaannesi Evdoksiya ile yaşayan bir kız şeklinde kurgulanır. Madam Evdoksiya ölmeden evvel Kimya ile ilgili emanetlerle birlikte Kimya' yı Mevlânâ' ya emanet eder. İznik' ten yola çıkan Marcos ve Nicolas, bu emanetler için Konya' ya gelirler. Geldiklerinde Marcos kendini Kimya' nın amcası olarak tanıtır.

Dergah kapısında babasını bekleyen Kimya babasının etrafındaki kalabalığı görür ve Sefaeddin' e gidip bakmasını söyler. Bu bölümde Kimya henüz on dört yaşlarındadır. Sefaeddin, Bahaeddin Veled' in arkadaşı, Mevlânâ' nın lalası Bahtiyar Efendi' nin talebesidir. Kurgu içinde romanda, meraklı ve laf taşıyan bir tiptir.

Ariflerin Menkıbeleri' nde rivayet edilenle buluşma ile burada anlatılan buluşma neredeyse aynıdır. Farklı olarak Şems “Ah!” çekip yere yuvarlandığında onu kaldırmaya gelen Mevlânâ' ya “Seni buldum...” demiştir (Polat, 2011:16).

Bu hadiseyi gören Sefaeddin, gelip durumu dergahta anlatır. Bununla birlikte Şems' in kim olduğu ile ilgili söylentileri de aktarır. Ariflerin Menkıbeleri' nde yer alan, Şems' in bir müezzine “Dilin şişsin!” diye ettiği beddua, ki “Bab-ı Esrar” da olduğu gibi aktarılmıştır, bu kısımda Sefaeddin' in ağzından şu şekilde aktarılır:

“Kaldığı handa bazı kerametler göstermiş diyorlar. Hancı ağzı bozuk biriymiş. Yanında karın tokluğuna çalışan zavallı yamağını durmadan azarlıyor, dövüyor, hakaret ediyormuş. Şems ona “Dilin şişsin inşallah!” demiş. Adamın dili birdenbire

şısmeye başlamış. Öyle ki nefes alamaz hale gelmiş. “Yazıktır dua et.” Diyene, “Bu Allah’ ın takdiridir, ben ancak cennete girmesi için dua ederim” demiş ve çekmiş gitmiş. Zavallı hancı oracıkta can vermiş” (Polat, 2011: 18).

Yine diğer romanların da konu edindiği, tarihi gerçeklik içinde hem Makâlât’ ta hem de Ariflerin Menkıbeleri’ nde anlatılan olaylardan bir tanesi de Şems-i Tebrizî’ nin Evhadüddin-i Kirmani ile karşılaşmasıdır. Bu olay yine Sefaeddin’ in halktan duyup, Bahtiyar Efendi’ ye aktarması şeklinde kurgulanmıştır:

“Aslında keramete falan saygı bana kalırsa. Bir tüccar anlattı. Bağdat’ tayken duymuş. Evliyaullahtan Şeyh Evhadüddin-i Kirmâni Hazretlerine sormuş Şems, “Pîrim, şu günlerde ne ile meşgulsünüz?” diye. Şeyh hazretleri, “Ayı leğendeki suda görüyorum.” buyurmuş. Ne dese beğenirsiniz koskoca şeyhe? “Boynunda çıban mı çıktı, niye başını kaldırıp ayı gökyüzünde görmüyorsun?” (Polat, 2011:19).

Şems dergaha geldikten sonra Mevlânâ ile halvete kapanırlar. Kimya ve Alaaddin onların konuşmalarını merak ederler. Kimya gidip kapıyı dinlemek ister. Bu sırada yukarıda bahsi geçen Evhadüddin-i Kirmanî ile ilgili olay Şems’ in ağzından Mevlânâ’ ya anlatılır:

“Evet, Evhadüddin’ e “Boynunda çıban mı çıktı? Niçin başını kaldırıp ayı gökyüzünde seyretmiyorsun?” dedim, diyordu Şems. “Ama benim niyetim Şeyh’ e saygısızlık etmek veya kerametini küçümsemek değildi. Gönül erinin önce gerçeklerini görmesi gerektiğini söylemek istedim kendisine. Bu manevi çıbanı tedavi edecek bir tabîp bul.” dedim. “Böylece baktığın her şeyde, gerçekten bakılmaya değer olanı görürsün. Kimseye de kendine de faydası olmayan kerametleri bırak.” dedim (Polat, 2011:19).

Şems bunu anlattıktan sonra Mevlânâ kendisine Evhadüddin’ in nasıl karşılık verdiğini sorar ve Şems’ ten aldığı cevap neticesinde şaşkınlığa uğrar:”

“Şeyh nasıl mukabele etti?”

“ “Hekimim sen ol.” dedi. “Hastalığımı sen teşhis ettin, sen tedavi edebilirsin diye yalvardı. Tövbe etti, kendisini mürit olarak kabul etmemi istedi. Asıl şeyh arayan benim. Müride ihtiyacım yok.” dedim. Ancak ısrar etti. “Hiç olmazsa arkadaşım olursun.” dedi. “Sen benimle arkadaşlığa dayanamazsın.” dedim. “Benim ne isteyeceğim ne yapacağım belli olmaz.” dedim. “Ne olursa olsun yaparım. Benim arkadaşım ol yeter ki.” deyince, “Bağdat pazarının ortasında benimle şarap içersen

olur.” dedim. “Kirmani ile şarap içmek?” dedi şaşkınlıktan sesi çıkmayan Mevlânâ. “Hem de Bağdat pazarının ortasında? Ona Bağdat’ in en büyük şeyhi diyorlar. Nasıl olur?” O da öyle söyledi. “O zaman al gel burda içelim.” dedim. “Almam.” dedi. “Bari birine aldır.” dedim. “Mümkün değil.” dedi. “O zaman arkadaş olmamız da mümkün değil.” dedim. “Bana arkadaş olamazsın. Bütün müridlerini, aileni, öğrencilerini, şanını şöhretini hatta bütün bu dünyanın bütün namus ve şerefini bir kadeh şaraba satamıyorsan, bu aşk meydanına çıkma. Bu meydan şereften şandan hatta sonunda candan vazgeçmeyi bilenlerin yeri.” Dedim (Polat, 2011:42).

Okuduğumuz rivâyetlerde, Şems’ in bu olaydan sonra, o sözü niye dediğiyle ilgili bir bilgi yoktur. Yazar kurmacasında Şems’ e böyle bir açıklama yaptırmasının nedeni, ilerleyen bölümlerde anlatılacak olaylara bağlayıcı ve tutarlı bir girizgah yapmak olsa gerektir.

“Yine hakikat okyanusunun denizcileri olan dostların eskilerinden şöyle nakledilmiştir: Mevlânâ bir gün Şam’ da halkın arasında Mevlânâ Şemseddin’ in mübarek elini yakaladı ve ona “Dünya sarrafı beni anla.” dedi. Mevlânâ Şems, kendinden geçmişlik (istiğrak) âleminde kendine gelinceye kadar Mevlânâ geçip gitmişti.” (Ahmet Eflâki, 2012:471)

Ariflerin Menkıbeleri’ nde rivâyet olunan bu hadise romanda Kerra’ nın ağzından şu şekilde anlatılmıştır:

Biliyorsun, baban bir ara Hadis ilminde ihtisas yapmak üzere Şam’ a gitmişti. Şam medreselerindeki hocalarla görüşüp kendisini daha fazla nasıl geliştirebileceğini sormuş, onlar da “Yeryüzünde senin öğrenebileceğin bir şey kalmadı artık” diye cevap vermişler, ilmen kemale ulaştığını tasdik etmişler. O da bu takdirlerin mutluluğu ve ilmine duyduğu güvenle atına binip Konya’ ya dönmeden son bir kez Şam sokaklarında dolaşmaya çıkmış. Kalabalık bir sokaktan geçerken aniden yanına, başı siyah örtüyle kapalı tuhaf bir adam yaklaşmış, “Sen her şeyi biliyormuşsun, öyleyse benim kim olduğumu da bil.” demiş. Baban şaşkınlıkla “Ben ancak bana öğretilenleri bilebilirim. Adımı bağışlar mısın?” diye cevap verince garip bir şekilde gülümseyen adama, “Sebepler zamana rehinli, henüz vakti gelmedi” diyerek geldiği gibi ansızın kalabalıklara karışmış (Polat, 2011: 89).

Yine Ariflerin Menkıbeleri’ nde naklolunan, Şems’ in Mevlânâ’ dan eşini ve çocuklarını istemesi hadisesi şu şekilde anlatılmıştır:

... Zaten senin olmayanı, eninde sonunda vermek zorunda olacağını ver sahibine. Gönüllü ver İbrahim gibi... Çocuğunu, itibarını, malını, canını... Mevlânâ derin bir düşünceye dalmıştı. Kendinden isteneni düşünüyor, anlamaya çalışıyordu. Talip olduğu şeyin bedeli bu kadar ağır mıydı? Allah, verdiği her şeyi şimdi, Şems' in ağzından istiyor ve kendisini imtihan ediyordu? Eğer öyleyse zaten söylediği gibi hiçbir şey benim değil ki diye düşündü ve tereddütsüz bir sesle konuştu,

-Eşim civarın en güzel kadınlarından, boşanırım arzu ederseniz... Çocuklarım da terbiyeli, temiz, efendi gençlerdir; size köle olarak veririm. Malım mülküm zaten sizindir, istediğiniz gibi tasarruf edebilirsiniz. Canımı, başımı ise zaten ayaklarınıza koydum.

-Hayır, eşin dünyada ve ahirette kız kardeşimdir. Oğulların öz oğullarım. Senin asıl derdin Allah' a yaklaşmak... Ve O' na hangi hediyein makbul olacağını düşünüyorsun? Bana sorarsan ona hangi hediyeyle gidersen git Kimyan' a kimyon götürmeye benzer. Hiç Kimyan' a kimyon götürülür mü? Zaten âlâsı orada yetişiyor. Allah' a canımızı sunsak, O canlar canı değil mi? Cana ihtiyacı mı var? Bütün malımızı sunsak Malik' ül Mülk değil mi? Bizim üç kuruşluk malı ne yapsın? Dünyada bile, birine hediye götürürken nasıl düşünürüz, ne götürürüz? (Polat, 2011:105).

Yukarıda aktardığımız bölüm Ariflerin Menkıbesi' nde ise şu şekilde rivayet edilmiştir:

Yine ariflerin sultanı Ârif Çelebi (Tanrı onun sırrını kutlasın) Sultan Veled' den (Tanrı zikrini yüceltsin) rivayet etti: Bir gün Mevlânâ Şemseddin, denemek ve haz almak amacıyla güzel bir sevgili istedi. Babam da güzellik ve olgunlukta zamanın en güzel kadını ve ikinci Sârâ' sı iffet ve ismette Meryem' i sayılan karısı Kira Hatun' un elinden tutup götürdü.

O benim can kız kardeşimdir, bu olmaz. Bana hizmet edecek güzel bir erkek çocuk getir diye buyurdu Şems. Babam hemen güzellikte Yusuf' un oğlu olan Sultan Veled' i peşkeş çekerek "Umarım sizin hizmetinize ve ayakkabılarınızı çevirmeye değer bir kul olur" dedi.

Bunun üzerine Şems de "O kalbimi bağlayan oğlumdur. Şimdi şarap olsaydı su yerine onu içerdim, ben onsuz yapamam" deyince, babam hemen kalkıp gitti ve Yahudi mahallesinden bir testi şarap doldurup getirdi önüne koydu.

Bunun üzerine Şems' in bir feryat koparıp elbiselerini yırttığını ve babamın ayaklarına kapandığını gördüm. (Ahmet Eflâki, 2012: 474)

Görüldüğü üzere, daha önce incelemeye çalıştığımız romanlarda olduğu gibi, bu romanda da Ariflerin Menkıbeleri' ndeki kıssalar kurguya temel olmuştur.

Mevlânâ ve Şems' in anlatıldığı bölümler dışında, birbirinden bağımsız gibi görünen olayların anlatılmasının bu romanı diğer romanlardan farklı ve kıldığını belirtmiştik. İznik' ten yola çıkan şövalyenin imparatorluğun bekasını sağlayacak varisi bulmak için Konya' ya gelmesi ve aradığı şeyin Kimya (Camilia)' da olması, doğal olarak bu kurgunun Mevlânâ hanesinde birleşmesi, dönemin tarihi yapısı içerisinde Selçuklu hanedanından bahsedilmesi ve gerçek tarihi karakterlerin tarihi olaylar kapsamı dışına çok çıkılmadan yine Mevlânâ hanesi etrafında işlenmesi, aslında olay örgülerinin sağlam olduğunun bir göstergesidir. Konya' ya gelen alimler arasında yer alan Fülâneddin isimli alimin Fahreddin-i Râzi' nin talebesi şeklinde kurgulanması, yazarın olayları mümkün mertebe Mevlânâ ve Şems' in tarihi kişiliklerine temellendirerek oluşturduğunu göstermektedir. Romanda Fülâneddin isminin “Dinin falan filanı” olması gibi bir mana taşıması, Şems' le girdikleri tartışma sonucunda kendisinin rezil olması, ardından Şems'i öldürmek isteyenlerin başında kendinin yer alması, ayrıca Selçuklu sarayında görev alması da yine yazarın tarihi rivâyetlerle bir bağ içinde olay örgüsü kurduğunu göstermektedir. Ayrıca Makalat' ta da bahsedilen kıssalardan brinde Şems' in bu ismi kullandığını görmekteyiz:

“Eğer burada Allah velilerinden biri olsaydı, onun veliliği hiç şüphe getirmez bir şekilde dürüst olurdu. Bu Filâneddin ki, onun veliliği henüz açıklanmamıştır; o, dış görünüşü, zâhiri korur. Ben o Filâneddin' in arkasında mı yürüyeyim? Buna selâm bile vermem” (Gençosman, 2014: 89).

Hem Ariflerin Menkıbeleri' nde yer alan, hem de Fûruzanfer' in değindiği Râzi ile Mevlânâ' nın babası Bahaeddin Veled' in münasebetlerinin anlatıldığı bölüm de bu görüşümüze dayanak olmaktadır:

Sultanü' l Ulemâ' nın sonsuz kerametleri ve veliliğin ünü Horasan ülkesinin Belh başkentinde yayılınca; görüşleri, Tanrı' dan korkması, dindarlığı, gûnahtan sakınıp korunması, Peygamber' in şeriatını izlemesi, doğruluğu ve doğru sözlülüğü, kullara doğru yolu göstermesi, daveti ve öğütleri dikkat çekecek hale gelince; zorbaları ve dünya ulularını kendışşbe bağlayınca İmam Fahreddin Râzi, Kadı Zeyn

Ferâzi, Cemâleddin Hasîrî ve Tac-i Zeyd, Amîd Mervezî, İbn Kadî-yî Sıddık, Şemseddin Hânî, Reşîd Kubâyî ve Kadî-yi Vahş (Allh onlara rahmet etsin) gibi bilginler ve filozoflar, ilim perdesi gözlerini kapadığı için bu fani dünyayla ilgili gazez ve ödünleri (ivazları) yüzünden ona dil uzattılar. Fakihlere yaraşır tarzda kötülükler yaptılar. Kıskançlara yaraşır şeyler söylediler, onun kıymetli gönlünü kırmaya çalıştılar. Tıpkı zamanımızın bilginlerinin (Tanrı onları affetsin) âdeti gibi.

Bahâ Veled hazretleri minberde vaaz esnasında Fahreddin Râzi ve Muhammed Hârizmşah' a daima bid' atçı der ve ayna gibi her birinin durumunu aynen gösterirdi. (Ahmet Eflâki, 2012: 70)

Bahâeddin Veled' e isnat edilen bu düşünceler romanda Şems' in dilinden söylenir sanki. Bir mecliste Şems' i yermek ve diğer alimlere rezil etmek amacıyla Molla Nasır Fülâneddin' in sorduğu sorular üzerine Şems Fahreddin Razi' nin yazdığı bir beyitten ve Fülâneddin 'in onun öğrencisi olduğundan bahseder:

“Ruhlarınız, cisimlerinizden ötürü korku içinde;

Dünyada kazandığımız, eziyet ve sıkıntıdan başka ne kaldı elimizde...”

Şems, ellerini iki yana açmış, gözlerini Fülâneddin' e dikmiş bir cevap bekliyordu. Ancak Fülâneddin' e garip bir sıkıntı hâli peydâ olmuş, yüzünün rengi kaçmıştı. Birkaç kez yutkunduysa da ağzından bir kelime çıkmadı. Şems devam etti: “Bu beyit üstadınız ve hocanız, hocaların hocası Fahreddin Râzi' ye ait değil mi? Yoksa son günlerinde yanında olmadınız mı?

O ana kadar, Mevlânâ' nın yanında sessizce oturmakta olan Lala Bahtiyar' ın gözleri fal taşı gibi açıldı. Fülâneddin' e dönüp “Râzi, sizin hocanız mıdır?” diye sorunca Fülâneddin'le Necmeddin' in kısa bir an göz göze geldiği görüldü. Fülâneddin dikkatle, “Bazı derslerinde bulunmuşluğum vardır.” dedi (Polat, 2011: 233).

Romandaki Molla Nasır Fülâneddin' in Mevlânâ ve Şems' e hasımlığının temelini yine tarihi bir gerçeklik üzerine kurulduğunu görebilmekteyiz.

Şems' i konu alan bizim değerlendirmeye çalıştığımız diğer romanlarda olduğu gibi bu romanda da üzerinde durulması gereken bir diğer nokta Şems-Kimya-Alaaddin üçgenidir. Bab-1 Esrar' da tarihi rivayetlerden uzak bir kurguyla Kimya ve Alaaddin arasında bir aşk çizilmiş, Şems bu kurguda Kimya' yı kıskançlığıyla öldüren

bir portrede karşımıza çıkmıştı. Aşk romanında ise Şems' e aşık olan bir Kimya, Kimya' ya aşık bir Alaaddin ve Kimya' yla sadece dedikoduları önlemek için evlenmiş bir Şems vardı. Kimya' nın ölümü de Şems' in Kimya' dan uzak durması ve bu sebeple hastalanmasından kaynaklı idi.

Malum rivayetlerde Şems ve Kimya' nın niçin evlendiğine, nasıl evlendiğine dair çok bilgi olmadığı için yazarlar da bu boşluğu kendi tasavvurlarınca doldurmuştur. Bahsettiğimiz gibi Bab-1 Esrar' da Şems' in aşık olması, Aşk' ta Kimya' nın aşık olup Şems' in dikkatini celp etmek istemesi, Gel' de de Şems' in hâl ve hareketinden yavaş yavaş etkilenip yine ona sevgi duyan bir Kimya kurgusu karşımıza çıkmaktadır.

Şems' in gitmeye ilk karar verşi Mevlânâ ve Şems hakkında çıkan dedikodular üzerine olmuştur. Ariflerin Menkıbeleri' nde “Yazık Belhli Bâhâ Veled' in nazlı oğlu Tebrizli bir oğlana uydu ve Horasan toprağı Tebriz toprağının egemenliğı altına girdi.” (Ahmet Eflâki, 2012: 482) şeklindeki rivayet, romanda şu şekilde kurgulanmıştır:

Havanın iyice gerildiğini hisseden Kimya yardım istemek üzere çevreye bakındıysa da işine yarayacak kimse göremedi. Şems her şeye rağmen Alâeddin' e sabretmeye çalışarak cevap verdi: “Kimsenin dostluğu kimseye benzemez ve nasip olup olmadığı yalnızca tarafları ilgilendirir delikanlı!”

“Bu şehirde...” dedi Alâeddin, kelimelerin üstüne bastırarak:

“Mevlânâ' nın hayatı herkesi ilgilendirir. Halka vaaz ediyor, fetva veriyor. Ama insanlar, “Tebrizli bir oğlancık Mevlânâ' nın aklını başından almış” diyorlarmış.”

...

“Bunları kimden duydun? Ya söylersin...” dedi öfkeyle sonra dişlerini sıktı. Kesik kesik soluyordu. Ardından gözlerini kapatıp derin bir nefes aldı ve Alâeddin' i bıraktı. Hızla odasına gitti. Kimya, olan biteni tam anlayamamıştı. O yüzden şaşırıp kaldı. “Oğlancık” sevimli bir şey değil mi? Niye o kadar kızdı?” diye sorduysa da gençlerden hiçbiri ona cevap vermedi. Şems' in peşinden gitmiş olan İbrahim, hızla geri gelip “Eşyalarını topluyor, korkarım buradan tamamen gidecek!” deyince Kimya koşarak Mevlânâ' yı aradı ama medresede olmadığını öğrendi. Ancak Baha' yı bulup

durumu hızla aktardı. Aynı hızla döndülerse de Şems' i odasında bulamadılar (Polat, 2011:275).

Kimya ve Şems ile ilgili tarihi gerçeklik içinde çok fazla bilgi olmadığı için, bu durumun her yazarın kurgusunda kendisinin belirlediği bir yola göre şekil aldığını daha önce belirtmiştik. Aynı durum Alâeddin için de söylenilebilir. Alâeddin hakkında çok rivayet olmamasının sebebi de Şems' in öldürülmesinde ya da kayboluşunda onun etkisinin olduğunun düşünülmesi olabilir.

“Kâfirlerin küfrü ancak kayıplarını artırır.”

“Tanrı, ey Nuh' o senin ehinden değildir, çünkü onun ameli iyi değildir, dedi.” Ayetiyle damgalanan Alâeddin ise kendisinde başgösteren ateşli bir sıtma ve acayip bir hastalık sonucunda o günlerde öldü. (Ahmet Eflâki, 2012: 516)

Ahmet Ümit' in Bâb-1 Esrar romanında olumlu bir Alâeddin portresi çizilirken (Kimya' ya aşık, Kimya' nın kendisine aşık olduğu ve Şems' in ona öfke duyduğu) Elif Şafak' ın Aşk romanında Kimya ve Şems' i kıskanan, Şems' i öldürmesi için Çakal Kafa adlı bir eşkıyayı kiralayarak bir Alâeddin vardır okurların karşısında. Fatma Polat' ın Gel adlı romanında ise yine Aşk' ta olduğu gibi olumsuz bir karakterle karşımıza çıkmaktadır.

Şems, daha önce aktardığımız Alâeddin' le tartışmalarından sonra Konya' dan sessiz sedasız ayrılmıştı. Onu almaya giden Sultan Veled' le Konya' ya tekrar dönerler. Yeri gelmişken bu konuda da değinilmesi gereken bir diğer husus da yine yazarın Şems' in Sultan Veled' le geri dönüşüne değinmesidir. Zira kaynaklarda ve rivayetlerde Sultan Veled olmasaydı Şems' in geri dönmeyeceğine dair bilgiler mevcuttur:

“Eğer Sultan Veled Şems'i geri getirmeye gitmeseydi, büyük ihtimalle dönmeyecekti” (Levis, 2010: 228).

Daha önceki romanlarda olduğu gibi bu romanda da hem dedikoduların önüne geçmek adına hem de Kimya ve Şems arasındaki yakınlaşmanın sevgiye dönüştüğü bir kurgu karşımıza çıkar. Şems Kimya' yı dener. Ona gelene kadar kıpırdamamasını söyler. Şems geldiğinde Kimya' ya Selahattin Zerkubi ve Emir Karatay' ın kendisini isteyeceğini söyler. Düğünleri yapıldıktan sonra yine Aşk romanında olduğu gibi burada da Şems ve Kimya arasında geçimsizlik kurgusu yapılır. Bunun sebebinin de

Kimya' nın ölümünün Ahmet Eflaki rivayetinde Şems' in kendisine kızıp boynunun tutulması olsa gerektir.

Yine nakledilmiştir: Mevlânâ Şemseddin' in nikâhlısı olan Kimya Hatun çok güzel ve namuslu bir kadındı. Bir gün kadınlar Şems' ten izin almaksızın Sultan Veled' in büyükannesiyile birlikte Kimya Hatun' u gezmek amacıyla bağa götürdüler. Mevlânâ Şemseddin aniden eve geldi ve onu evde bulamadı. Mevlânâ Şems fena halde kızdı. Kimya Hatun eve gelince hemen boynu tutuldu. Kuru bir odun gibi hareketsiz kaldı. Üç gün boyunca feryat ve figan edip öteki dünyaya göçtü. (Ahmet Eflâki, Ariflerin Menkıbeleri-çev. Tahsin Yazıcı, Kabalcı Yay., İstanbul, 2012: 487)

Değiniildiği üzere hem Aşk' ta hem Bâb-1 Esrar' da Kimya' nın ölümünde Alâeddin faktörünü görebilmekteydik. Bâb-1 Esrar' da rivayete yakın bir kurguyla Alâeddin ve Kimya' yı kıskanan Şems' in kızmasıyla Kimya' nın boynu tutulup ölmüştü. Aşk' ta ise Şems' aşkından ve bu aşkının tam karşılığını bulamayarak üzüntüden ölen bir Kimya, Kimya' nın ölüm sebebinin Şems olduğunu düşünen bir Alâeddin kurgusu karşımıza çıkmıştı.

Fatma Polat, Kimya' nın ölümünü bahsettiğimiz romanlardan ve Ahmet Eflaki 'nin rivayetinden çok farklı bir kurguyla bize sunar:

Şems ve Kimya' ya mutluluk sığınağı olan bağ evinin ziyaretçisi ne yazık ki sadece Mevlânâ olmayacaktı. Bir sabah Şems asmaların bakımıyla uğraşırken Kimya, dereye kadar inmiş çamaşır yıkıyordu ki Alâeddin çıkageldi. Aslında birkaç gündür evi gözetliyor, Kimya' nın yalnız kaldığı bir ânı kolluyordu. Babasına söylediği gibi şehirden ayrılmamış ama medreseye de uğramamıştı uzun zamandır. Birkaç gün önce ise çarşıda sudan bir sebepten takıştığı İmad, “O kadar mertsen önce sevdiğin kadını kurtar, senin yüzünden onu aylardır Meram' da tutuyorlar!” yolunda bir şeyler söyleyince babasının anlattıklarının tamamen kurmaca olduğuna inandı. “Demek ki Kimya' nın benimle kaçmasından korkuyorlar.” Diye düşündü. Artık Şems'i sevdiğini Kimya' nın ağzından duysa bile buna inanmayacak, onu oradan kaçıracaktı. Bu kararlılıkla Kimya' ya doğru yürüdü.

Delikanlıyı Kimya' dan önce Şems fark etti. Yukarıdaki bahçeden Kimya' ya “Üşüteceksin gel artık!” diye seslenmek üzere taraçanın kenarına gelip aşağı doğru bakınca Alâeddin' i gördü ve kelimeler zihninde donup kaldı. Bir an ne yapması gerektiğine karar veremedi. Mevlânâ' ya “Oğulların benim öz oğlumdur.” dediği

geldi aklına, “Kendi oğlum olsa ne yapardım?” diye düşündü. Sonra, “Belki kimse müdahale etmeden Kimya’ yla konuşursa gerçeği anlar umudu kesilir” diye karar verdi.

Fakat aşağıda olağan bir konulma ve tartışma olmayacağı karşılaşma anında anlaşıldı. Derenin gürültüsünden sesler duyulmasa da görüntü her şeyi anlatmaya yetiyordu. Kimya geri çekiliyor, Alâeddin onu kolundan yakalayıp çekiştiriyor, genç kadın kolunu kurtarıp onu itiyor ama delikanlı vazgeçmiyordu. Şems, hızla taraçadan atlayıp onlara doğru yürüdü. O anda bir yandan Alâeddin’ le mücadele edip diğer yandan dere kıyısındaki kaygan taşların üstünde dengesini sağlamaya çalışan Kimya’ nın düştüğünü gördü. Şems’ i gören Alâeddin ise hızla oradan uzaklaştı. Şems, endişeyle koşup Kimya’ ya ulaştı. Kısa sürede kendine gelen genç kadın, bir an her şeyin karadığını ama şimdi iyi olduğunu söyledi. Eve geldiklerinde de baş dönmesi ve bulantı dışında pek şikayeti yok gibiydi. Biraz dinlenirse geçeceğini söyleyip sedire uzandı. Kimya düşmekle bulantının bir ilgisi olmayacağını düşünüp bunun gebelik işareti olması ümidiyle seviniyordu. Uzandığı yerden bir daha kalkamayacağı aklında bile gelmiyordu. Fakat Şems daha onu düşerken gördüğünde içinden bir parça kopuyor gibi hissetmiş, sarsılmıştı. Şehirden erzak getiren İbrahim’ i, Mevlânâ’ ya haber verip hekim getirmesi için daha atından inmeden geri gönderdi. Onlar gelmeden önce Alâeddin’ in gelişinden kimseye bahsetmemeye karar veren çift, Kimya’ nın kazara düştüğünü söylediler herkese (Polat: 2011, 376).

Kimya öldükten sonra Şems ile ilgili dedikodular artmaya başlar. Alâeddin’ le Kimya arasında gönül ilişkisi olduğunu duyup Kimya’ yı Şems’ in öldürdüğüne dair dedikodular Şems’ in kulağına gelse dahi üzerine itibar etmez.

Mevlânâ’ nın yanında bulunan Muid Necmeddin ve Sefa, Fülannedin ile yakınlaşır ve Şems’ in öldürülmesi gerektiğini planlarlar. Yemekte iken Sefa, Şems’ in yemeğine zehir katar fakat Şems bunu keramet göstererek anlar:

Şems konuştuğunda, konular karışıyor gitgide daha anlaşılmaz, karışık, kopuk, kesik cümleler sarf ediyordu. Sefa, “Bu meretin etkisi bu kadar hızlı olabilir mi?” diye yerinde oturamıyordu. Bir ara Şems, Mevlânâ’ ya dönüp “Hadi, bir şeyler söyle, bu akşam şiir dinlemek istiyorum. Daha önce söylenmemiş bir şiir. Sende binlerce vardır. Ama bu kez ‘zehir’li olsun.” dedi. Mevlânâ, uzatılan bardağını alıp bir kadeh gibi havaya kaldırdı ve “Hoşuna gider mi bilmiyorum ama şu anda içime doğdu:

“Kimde benim derdimden bir katrecik varsa

O, Hüseyin gibi yaralı, kadehi Hz. Hasan’ inki gibi zehirlidir”

Sefa daha fazla dinleyemedi. Bütün nezaket kurallarını unutup kaçarcasına kendini dışarı attı (Polat, 2011:388).

Fülaneddin hem Şems’ in ve Mevlânâ’ nın itibarlarının azalmasını ister hem de Emir Karatay’ a yakın olup, alimler arasındaki ihtilafı gidermek istercesine bir görüntü çizer. Bunun için de alimler arasında bir toplantı tertip eder. Toplantı esnasında Şems’ in uç fikirli olduğunu düşünen Fülaneddin onu konuşturmak için kendisine sorular sorar ve bilgilerini diğer alimlerle paylaşmasını ister. Burada üzerinde durulması gereken konu ise, Şems’ in konuşmalarının yine Ariflerin Menkıbeleri’ nde aktarılan, kendisine ithaf edilen sözlerle paralellik göstermesidir:

Fülaneddin, böyle bir mecliste bu duruma düşeceğini hiç tahmin etmemişti. Oradakilerden destek bulmak amacıyla, “Efendiler dikkat buyurun söylenenlere hepiniz şahitsiniz. Hz. Peygamber’ in yorumuna kıymet vermeyen, Emir-i Dâd’ a yahut Devlet’ e saygı duyar mı? Ben bu kadarını söyleyeyim siz bunun şeriattaki hükmünü açıklayın.”

Bunun üzerine meclistekilere dönen Şems: “Konuştuklarınız, hep şundan bundan aktarma ve suni sözler. Ya bir hadis, ya bir hikâye ya da bir şairin mısralarını aktarıyorsunuz. Ne zamana kadar, onun, berikinin sözlerini nakledip duracak, dedikonusunu yapacak ve bununla övünüp atsız eyere binerek er meydanında dolaşmaya kalkışacaksınız? İçinizde şimdiye kadar hiç söylenmemiş bir söz edecek yok mu? Ezber, ezber! Ama şimdi ezber de lazım oldu değil mi? Hadi öyleyse bir delil bulun! Eğer benim farklı düşünmemi yasaklayan bir ayet sahih bir hadis getirirseniz; eğer Hz. Muhammed, sallallahu aleyhi vesellem, diyorsa ki “Bu kitabı benden başkası tefsir edemez; idam fermanımı ben kendim yazarım!” (Polat, 2011:412).

Yukarıda geçen bölüm Arifleri Menkıbeleri’ nde ise şu şekilde anlatılmıştır:

Hikâye: yine dost ve arkadaşların ileri gelenleri (ne mutlu onlara ve ne de güzel yerleri var) şöyle rivayet ettiler: bir gün vezir Nasreddin’ in hankahında büyük bir posta oturtma töreni vardı ve ulu bir kişiye şeyhlik rütbesini vereceklerdi. Bütün bilginler, şeyhler, arifler, filozoflar, emirler ve ileri gelenler o toplantıda hazırды. Her biri çeşitli ilim ve tenlerde sözler ve tatlı tatlı tartışmalarda bulunuyorlardı.

Mevlânâ Şemseddin de bir köşede, bir hazine gibi murakebeye dalmıştı. Birden bire kalktı ve kıskançlığından onlara “Ne zamana kadar şundan bundan rivayet edip övünecek ve atsız eyere binip erlerin meydanında koşacaksınız? İçinizde “Kalbim bana Rabbimde bu haberi veriyor.” diyecek kişi yok mu ve ne zamana kadar başkalarının asasıyla ayakta yürüyeceksiniz?” diye sordu.

Sonra da “Hadisten, tefsirden, hikmetten ve saireden (naklen) söylediğiniz sözler, o zamanda yaşayan her biri kendi döneminde erlik makamında oturan erlerin sözleridir. Onlar kendilerine gelen hallerden anlatırlardı. Mademki bu dönemin erleri sizsiniz o halde sizin sırlarınız ve sözleriniz nerede?” diye ekledi (Ahmet Eflâki, 2012:491).

Daha önce romanın karakter kadrosunun ve olay örgülerinin çok olduğunu söylemiştik. Fatma Polat’ ın bu olay örgülerini ve karakterleri gayet düzenli ve mantıklı bir şekilde bir araya getirişini romanın sonuç bölümünde Şems’ in öldürülmesi kurgusunda görebilmekteyiz.

Şems bir gün meydanda bir garip dervişin idam edileceğini görür ve onu idam edecek celladın omzuna dokunur. Halk tarafından dışlanan cellada dokunması ardından Şems hakkında yine kötü sözler söylenir. Bir müddet geçtikten sonra bu cellat medreseye gelerek Şems ile görüşmek ister ve tövbe etmek istediğini söyler. Şems kendisine dokunduktan sonra hak yoluna girdiğini söyleyen cellada, canını aldığı dervişin duasının kabul olduğunu söyler. Bu hadisenin de Ariflerin Menkıbeleri’ nde bahsi geçen rivayetlerden biri olduğunu görebilmekteyiz:

Yine dostların fazılları, akıl sahiplerinin sultanından rivayet ettiler: Bir gün Mevlânâ Şemseddin, medresenin kapısında oturmuştu. Birden bire bir cellat geçti. “Bu adam velidir.” diye buyurdu Şems.

“Bu, divanın celladıdır.” dedi dostlar.

“Evet, o bir veli öldürdüğü, onu beden zindanında ve cisim kafesinden kurtardığı ve öldürülen veli de kendisine veliliğini bağışladığı için velidir.” diye buyurdu Şems (Ahmet Eflâki, 2012:477).

Romanda bahsi geçen, idam edilen bu veli aslında üstüne iftira atılan bir zâttır. Tahir Ağa, Selçuklu Sarayı’ na kervanların soyulduğunu ve zararın sözde tazmin edilmesi için Nasır Fülannedin’ le anlaşma yapar. Bu davayı kapatan Emir-i Dâd Nasır Fülannedin, Tahir Ağa ve Muid Necmeddin ile birlikte Mevlânâ’ yı öldürmek için

plan yapar. Mevlânâ ile Şems medresede birlikte iken dışardan “Efendimiz!” diye Mevlânâ çağırılır. Fakat bu davete Şems icabet eder. Şems çıktıktan sonra Mevlânâ’nın aklına Şems’ in kendisine “Yerde kan görse de sebebini araştırma” (Polat, 2011:458) sözleri gelir. Birden dışarı çıkar ve Baha’ ya seslenir. Ne Şems’ i görürler ne de bir iz.

Şems bu romanda da kaybolma ya gitme kurgusu üzerine değil, öldürülme kurgusu üzerine işlenir. Bunu da yazar önce Nasır Fülannedin ve Tahir Ağa’ nın konuşmaları, ardından Emir Karatay’ ın ağzından döker:

... Sonunda beklediği haber ona ulaştı.: Ziya Hankâh’ ında yedi Haşhaş’ ının cesetleri bulunmuştu. Haberi getiren Tahir Ağa soğuk havanın etkisiyle ağzında buharlar saçarak “Yalnız bir mesele var.” dedi. Fülannedin onu cübbesinin yakasından hızla içeri çekerek kapıyı kapattıktan sonra konuşmasına fırsat verdi. Ağa, “Haşhaşileri hallettik ama Şems’ in cesedi ortada yok.” diyordu. Fülannedin “Nasıl olmaz, onun yüzünü gördüm ve arabaya yükleninceye dek başında bekledim. Bütün arabaları boşalttınız mı? Emin misin?” diye sordu.

“Eminim” dedi Ağa ve ekledi: “Belki de yolda bir yere atmışlardır. Gevhertaş’ ın oraya bir adam gönderdim konuşulanlara kulak misafiri olsun diye. Asesbaşı kale içinde her yeri aramış ama bulamamışlar. Sadece kanlı cübbeleri varmış ellerinde.”

“İyi öyleyse mesele yok. Kale dışında bir yere atmışlar demek ki. Buluncaya kadar tanınmaz hâle gelir.”

“Aslında ben Emir Gühertaş’ ın bahçesindeki Roma Kuyusu’ na atılsın demiştim ama siz nedense böyle karışık bir yol tercih ettiniz.”

“Muid’ i korumak için. O dedi ya “O kuyuya atarsanız benden şüphelenirler” diye. Şems ona bir kinayede bulunmuş, “Roma Kuyusu’ na Yusuf’ u atacaktı” diye, başkaları da varmış bunu söylerken. Bence ahmakça bir şey ama Muid’ i bilirsin ziyadesiyle ürkek bir mizacı var. Hem bu bize başka fırsat vermişti: Hankâhta bulunsaydı onun sapkınlığına bşr delil olacaktı. Böylece Şems’ in Hasan Sabbah’ a müntesip olduğunu ama bunun ustaca gizlendiğini, buraya gelişindeki asıl amacının da üstadının Büyük Selçuklu’ yu çökerttiği gibi buradaki düzeni yıkmak olduğunu söyleyecektik. Elbette Mevlânâ öldürülürse de öyle olacaktı. İkisinin sürekli şehir dışına çıkıp Haşhaşilerle görüştüğü, Mevlânâ’ nın bazı müridlerinin buna dayanamayıp onları öldürüp karanlıklara karıştırdıkları yolunda bir tutanak tertip

edecektik. Elbette emir-i dâd olarak bu işi aydınlatmak bana düşer. Artık buna imkan kalmadı, bir şekilde kapatırız artık tahkikatı (Polat, 2011:465).

Şems' in ölümü ile yapılan kurgunun detayları ise Emir Karatay ve Kara Musa' nın konuşmalarıyla sunulur:

Karatay, o geceye dönmek; hatta katillerin zihnine girmek istercesine gözlerini kapatıp bir süre düşündü: “Evet, farklı bir yoldan gittiler. Zahire çuvalı yüklü arabalar, kale kapısına doğru yaklaşırken ilk araba kapıda uzunca durdurulunca arkadakiler telaşa kapıldı. Cesedi taşıyanlar, bilhassa yavaşça Şerafeddin Camii' nin dibinden döndüler Gühertaş' ın Metruk bahçesini dolanarak Halka Begûş Kapısı' na yöneldiler. Belki o arada cesetten kurtulmaya karar verip onu bir yere bıraktılar. Eğer böyle ise bu işi tertip edenlerin bundan haberi yok.”

“Fakat biz o gece o civarı karış karış aradık, kuyular sarnıçlar dâhil.”

“Siz vakadan hemen sonra ardınız, benim söylediğim ise daha sonra. Neyse başka bir şey yoksa kâtibi çağır Musa. Şu azilnameyi artık yazdıralım.”

“Müsadenizle, bir şey sual edeceğim. Merakımı mazur görün, tam olarak sizin kafanızdaki tasavvur ne? Bu hadise nasıl olmuş size göre?”

“Dediğin gibi bu bir tahayyül, tasavvur. Musa delil olmadan kimseyi suçlayamayız. Bunlar aramızda kalmalı bu yüzden. Bana göre bir kısmını bildiğimiz ama belki büyük bir kısmını bilemediğimiz sebeplerden Fülâneddin' in Şems' e bir husumeti vardı. Aşikâr olarak ona zarar veremeyeceğini anlayınca çetrefil bir plan yaptı. Elbette her aşamada iş birlikçileri vardı.”

“Efendim ben sadece olayın zuhura geliş şeklini merak ediyorum.”

“Evet, anladım. Şöyle olmuştur. Haşhaşiler dergâha dışardan değil sarayın altındaki dehlizden geldiler. Çeşmeden çıkıp kapıya dayandılar. Sonra Şems' in cesediyle birlikte tekrar çeşmedeki girişten dehlize girip saraya geldiler. Fülâneddin daha evvelden Tahir Ağa' nın bağısladığı zahire çuvallarını, dışarda karda ıslanmasın diye dehlizlerin saraya giriş kısmına yığdırmıştı.”

...

“Sonrası malum; dehlizlerdeki çuvallarla birlikte arabalardan birine yüklenen Şems saraydan Sedirler' e doğru yola çıkarıldı. Haşhaşiler de muhafız kılığında arabaları sürüyorlardı elbette. Böylece hepsi saraydan çok uzağa yollanmış oldu.

Lâkin Şems istedikleri yere gitmemiş çok şükür ki. Onun cansız bedeni bile onlara itaat etmez. Ama dediğim gibi şu an bunları ispatlayacak delil yok elimizde” (Polat, 2011:472).

Bâb-1 Esrar’ da ve Aşk’ ta da Şems’ in ortadan kayboluşu cinayet ile işlenmişti. Bâb-1 Esrar’ da Şems’ i öldürenlerin içinde ve dahi başında yer alan Alâeddin, Aşk’ ta onu öldüren Çakal Kafa’ yı tutan, cinyeti azmettiren rolünde idi. Ahmet Eflâki’ nin Ariflerin Menakıbeleri’ nde Alâeddin’ in cinyeti işlediğine ya da azmettirdiğine dair bir rivayet görülmemektedir.

Yine Sultan Veled’ den en doğru olarak şöyle rivayet edilmiştir: Mevlânâ Şemseddin hazretleri, halinin başlangıcında daima celal sahibi olan Tanrı’ ya türlü yalvarıp yakarmalarla birlikte “Senin gizli velilerinden birini bana göster” diye ricada bulundu. En sonunda kendisine “Mademki ısrar ve arzu ediyorsun, o halde şükran olarak ne vereceksin? Diye ilham geldi. Başımı veririm dedi bunun üzerine.

Nihâyet o güzel yüze kavuşunca hoşuna gitti ve inayete kavuştu. Bir gece Mevlânâ’ nın hizmetinde halvette oturtmuştu. Adamın biri halvetten çıkması için dışardan yavaşça işaret etti. Derhal kalktı ve Mevlânâ hazretlerine “Beni öldürmeye çağırıyorlar” dedi.

Uzun bir duraklamadan sonra babam “halk/yaratma ve emir onundur (Â’ râf, 7:54) ayetinde duyurulana uymak en doğru harekettir” dedi.

Derler ki yedi kıskanç, hayırsız ve alçak kişi elbirliği etmiş ve mülhitler (dinsizler) gibi pusu kurmuşlardı. Fırsat bulur bulmaz Şemseddin hazretlerine bir bıçak sapladılar. Bu sırada Mevlânâ Şemseddin öyle güçlü bir nara attı ki, o yedi kişi kendinden geçti. Kendilerine geldiklerindeyse kandan başka hiçbir şey göremediler. Sabahtan akşama kadar o mana sultanından hiçbir iz elde edemedi (Ahmet Eflâki, 2012:477).

Baktığımızda Gel’ de bilinene daha yakın bir kurgu görmekteyiz. Zira görüldüğü üzere öldüren kişiler arasında Alâeddin ile ilgili her hangi bir bahis yoktur. Bununla birlikte kurmaca içinde yer alan mekan isimlerine baktığımızda da günümüzde Şems’ e ithaf oluna türbenin nasıl oluştuğuna dair kurgu görmekteyiz. Zaten mânevi kişiliğine baktığımız zaman, Alâeddin’ in böyle bir işi düzenleme ihtimali yok gibidir. Çünkü öyle olsa idi Alâeddin’ e Şems’ in kayboluşu ardından günümüze ulaşan mektuplarda Alâeddin’ e karşı hoş sözlerine rastlamazdık.

Mevlânâ bu mektuplarda ona “aziz oğlumuz, “gözlerin ışığı”, “müderrislerin övüncü” oğulların hayırlısı” ve “kötülüklerden dönüp tövbe edenlerin sevgilisi” diye hitap eder. Bu mektuplar büyük bir güçle Alâeddin’ i, ona karşı yapılan suçlamalara bir cevap olarak çıktığı gönüllü sürgünlüğünden evine ve ailesine geri dönmeye çağırır. Mektuplardan anlaşıldığı kadarıyla Mevlânâ Alâeddin adına iki teşkilat memuruyla görüşmüştür. , ona duyduğu sevgi konusunda ikna eder, onun için dua edip endişelendiğini söyler ve Alâeddin’ in yokluğundan dolayı oldukça acı çektiği görülür. Görünüşe bakılırsa oldukça gergin bir ilişkileri vardır ve Alâeddin gerçekten de Şems’ e karşı bir entrikaya karışmış ve en azından bununla ilgili suçlanmış gibidir (Levis, 2010:234).

Fatma Polat’ ın yine gerçeğe yakın bir kurmacası da Şems’ in öldürüldükten sonra cesedinin Gevhertaş Medrese’ si civarında kaybolduğu olayıdır.

Genelde kimse şu soruyu ortaya atmaz, “Gevhertaş’ ın mezarında kim gömülüdür?” ama Konya Mevlânâ Müzesi’ nin müdürü Mehmet Önder tam da bunu yapmıştır . Konya’ daki Makam-ı Şems denilen zaviye tamir edilirken Önder, Gölpınarlı’ yı türbeye davet etmiştir. Önder, yerden birkaç basamakla yükseltilmiş aslı türbe kısmında tahta kapak keşfeder. Bu kapak taş merdivenlere açılır, aşağı inildiğinde Önder küçük bir odada, tam da yukarıdaki süslü, tahta sandukanın altına gelen, sol duvara bitişik alçıyla sıvalı bir sanduka bulur.

Buna karşı bu gizli sandukanın üzerinde kitabe bulunmuyordu. Önder, Gölpınarlı’ ya bunun Şems’ in mezarı olması gerektiği fikrini kabul ettirdi. Geleneksel olarak Şemseddin’ in adıyla bağlantılandırılan bu türbenin ortasında, Selçuklu devletinde kazıldığı var sayılan bir kuyu vardır. Önder, Gevhertaş Medresesi’ nden taş bir kitabe bulduğunu öne sürer. Elbette bu parça parça daha sonra minarenin yeniden inşasında kullanılmıştır ve dolayısıyla aslen bu yerle ilişkilendirilmeyebilir. Daha da garip olanı, buna karşın, bu türbe odasında sadece bir tane sanduka olması gerçeğidir. Gölpınarlı, Önder’ le birlikte mezarın Şems’ e ait olduğunu varsayar ve Gevhertaş’ ı mezarsız bırakır (Levis, 2010:238)

Romanın bütününe baktığımızda Şems ile birlikte Mevlânâ ve dönemin koşullarının da bilinene yakın işlendiğini görüyoruz. Bâb-1 Esrar’ da Şems, Karen’ in rüyasında kıskanç ve gazaplı, Alâeddin tarafından öldürülen bir şekilde kurgulanırken, Aşk’ ta bir romanın konusu içinde, yine kıskanç ve Alâeddin

tarafından öldürülme kurmacasıyla işlenmişti. Her iki romanda da Şems' in Konya' ya gelişiyile Şems anlatılmaya başlanmişti. Konya' dan önceki Şems kurmaca içinde Şems ağzından anlatılmıştı. Bu romanda da Şems' in işlenişi Konya' ya gelişiyile başlar. Konya' dan önceki Şems yeri gelir Şems ağzından anılarıyla, yeri gelir medresede yer alan dergâh ehilleri ya da çarşı esnafı ağzından anlatılır. Şems' in ortadan kayboluşu da yine diğer iki romanda olduğu gibi cinayet kurgusu üzerinde şekillenir. Farklı olarak Alâeddin' in herhangi bir etkisi bulunmaz. Bu kıyaslamalardan yola çıktığımızda şunu söyleyebiliriz ki; Fatma Polat, Şems' in manevi kimliğine anlatılan rivayetlerden farklı olarak çok fazla dokunmaz. Şems ve Kimya hakkında bilinenleri gerçek ya da doğru olarak nitelendiremediğimiz için, yazar da bu az bilinenlere, kurmacasındaki dokunuşu daha ziyade Şems' in etrafındaki olay ve kişiler üzerine olmuştur. Tüm roman içindeki kurgu da göz önünde tutulduğunda hem şahıs kadrosu hem olay örgüleri düşünüldüğüne bu roman tarihi roman başlığını daha çok hak eder gibi görünmektedir.

2.1.4 Diyar-ı Aşk

Melahat Ürkmez' in kaleminden çıkan Diyar-ı Aşk İlâhi Ulak Şems-i Tebrîzi adlı roman, doğrudan Şems-i Tebrîzi' yi işleyen romanlar arasında değerlendirilebilir. Bâb-1 Esrar' da Karen Kimya' nın anıları ve rüyasında işlenen, Aşk' ta roman içinde romanda anlatılıp Ella ve Aziz' in münasebetleri içinde anlatılan, Gel' de dönemin tarihi koşulları içerisinde bir nevi siyasi bir kimlik büründürülerek kurgulanan Şems, bu romanda ise çok farklı bir kurgu kıyafeti giydirilmeden dönem içinde işlenmeye çalışılmıştır. Daha önce incelemeye çalıştığımız romanlarda Şems' in bir roman kahramanı olarak kurgulanması Mevlânâ ile karşılaşmaları ile başlarken, bu romanda Mevlânâ ile karşılaşmadan evvel yaşanan hadiselerin Samira adlı kervan sahibi bir kadına hikaye edilmesiyle başlar.

Üç bölümden oluşan romanda, Şems' in Mevlânâ' dan önceki hayatı ile ilgili bilinenler birinci bölümde kurgulanmıştır. Genel olarak üçüncü ağızla anlatımla oluşan eserde, Şems' le ilgili rivayetler kendi ağzından birincil ağızla aktarılmıştır.

Samira, kervanıyla birlikte Konya' ya gitmektedir. Yolda giderken yürür halde Şems' i görür ve seslenir kendisiyle birlikte gelmesi için. Şems, Samira' nın Belhli Bahaeddin Veled' in oğlu Mevlânâ' yı ziyarete gittiğini öğrendiğinde arabaya biner. Şems herkeste merak uyandırmıştır. Şems' i konuşurma adına sorular sorulur hem

Samira tarafından hem arabacı tarafından. Makâlat' ta bahsi geçen babasıyla muhabbeti şu şekilde anlatılmıştır:

Kur'an-ı Kerim okumayı çok seviyordum. Bir gün odamda, yine kendimden geçerek Kur'an okuyordum. Birden odanın tavanı açıldı, çatı yok oldu. Bulduğum ev de dahil olmak üzere bütün şehir dönmeye başladı. Şehrin ortasında bir nur kümesi belirdi. Yan odada bulunan babam hızla kapıyı açtı. Gördüğü hâl karşısında ne yapacağını şaşırmişti, "Ah! Ey oğlum!" diyebildi. Bu sırrı anlayamamıştı. Şaşkın şaşkın baktı. Gözlerinden iki ırmak gibi yaşlar boşanmaya başladı. Şaşkınlığı geçtikten ve her şey normale döndükten sonra,

"Bu ne hâl?" diye sordu. Sustum, cevap vermediğimi görünce;

"Sen divane değilsin, bilmem ki bu gidişin sebebi ne? Sende bu yola gitmek için gerekli olan ne terbiye var ne de nefsin terbiye edecek riyazetin var ne de başka bir şeyin var" dedi. Babamın benim için çok endişelendiğinin farkındaydım ve ona dedim ki;

"Bak babacığım. Şu sözü benden iyi dinle! Sen ve ben öyle bir haldeyiz ki, sanki bir kaz yumurtasını tavuğun altına, tavuk yumurtalarının arasına koymuşlar. Bu yumurtadan kaz yavrusu çıkmış. Biraz palazlanınca anne tavuk civcivlerini bir su kenarına götürmüş. Tavuk civcivleri suya atlamazken, kaz yavrusu hemen suya atlamış. Anne tavuk boğulacak endişesiyle suyun kenarında çırpınmış durmuş. İşte seninle ben de böyleyiz. Sen tıpkı anne tavuk gibi benim halimden endişeleniyorsun.

Ey babacığım! Benim hâlinden endişelenme! Ben kendimi yüzdürecek bir deniz görüyorum, benim yurdum o denizdir. Hâlîm de deniz kuşunun hâlî gibidir. Eğer sen benden isen gel! Yahut ben bu derya içinde senden değilim git! Kümes kuşlarına karış. Bu sözlerim sana armağan olsun" dedim. Babam söylemek istediğimi biraz anlamıştı ama tam anlayamamıştı. (Ürkmez: 2010; 39)

Bu bölümde kurgulanan bu hadisenin neredeyse Makâlat' takinin doğrudan aktarımı olduğunu görüyoruz:

Çocukluk çağlarında bana garip bir hâl gelmişti. Kimse bu hâlîmi anlayamadı. Babam bile ne olduğunu bilmiyordu. Bana diyordu ki, "Sen divane değilsin, bilmem ki bu gidişin ne? Sende bu yola gitmek için gerekli olan ne terbiye var, ne riyazat var ne de başka bir şey," Babama dedim ki: Şu sözü benden dinle! Sen ve ben öyle bir hâldeyiz ki sanki bir kaz yumurtasını tavuğun altına koymuşlar; bu yumurtadan kaz

yavrusu çıkmış; biraz palazlaşınca bir su kenarına gelir, yavrusu hemen suya atlar. Ana tavuk etrafında çırpınır; ama o kümes kuşudur; onun suya girmesine imkân yoktur. İşte seninle ben de böyleyiz. Ey babacığım! Ben kendimi yüzdürecek bir deniz görüyorum, benim yurdum o denizdir; hâlim de, deniz kuşlarının hâli gibidir. Eğer sen benden isen gel! Yahut ben bu derya içinde senden değilsem git, kümes kuşlarına karış. Bu sözlerim sana armağan olsun! (Şems-i Tebrîzî, Makâlât- Çev. Mehmet Nuri Gençosman, Ataç Yay., İstanbul, 2010: 42)

Yine bu bölümde yazar Şems' in Ebubekir Sellebaf' ın dergahına mürid olarak gidişini anlatırken, kurgu içinde Şems' i kervan durduğunda bir tepe başında semâ halinde çizer. Bu manzarada ise Şems' e Yunus Emre' yi andırır:

Dağlar, taşlar, ağaçlar hareketlenince güfte Yunuslayın değişmeye başladı. Güfte Yunus' un sözcüklerine dönüşünce Şems, mânâ aleminde tanış olduğu Yunus Emre' yi hasretle andı, “Hey Koca Yunus! Neredesin?” diye bir nâra atarak çağırdı. Yunus dönen ağaçların arasından semâ ederek, ilâhi söyleyerek Şems' in yanına geldi. Birbirlerinin ellerinin baş parmakla işaret parmağının arasının üstünü öptükten sonra sağ ellerini sol göğüslerinin üstüne koyarak selâmlaştılar ve birlikte dönmeye başladılar. Yunus, Şems, kâinat ve meleklerin korusu coşuyor, ezgi devam ediyordu,

“Dağlar ile taşlar ile

Seherlerde kuşlar ile

Çağırayım Mevlam seni

Su dibinde mâhi ile

Sahralarda âhu ile

Abdal olup yâ hû ile

Çağırayım Mevlâm seni”

Güneşin çevresinde dönen gezegenler gibi dönerlerken, bir anda güneş Kâ' be' ye dönüştü. Şems, Yunus ve görünen her şey Kâ' be' nin etrafında dönmeye başladılar (Ürkmez, 2010:53).

Her ne kadar tarihi karakter ve olayları işleyen romanlarda yazarın kurgusunun ve kurmacasının kendini hissettirmesi gerekse de, eğer doğrudan bir şahsiyet işleniyorsa, o şahsiyetin gerçek tarih içindeki yerinin göz ardı edilmemesi gerekir.

Zira Yunus Emre' nin 1240' lı yıllarda doğduğu rivayetlerinden yola çıktığımızda, Şems' in de Konya' ya gelişinin 1244 olduğu düşünülürken, yukarıda anlatılan olay örgüsünde Yunus' un bahsi geçen şiirini yazdığına ya da söylediğine üç dört yaşlarında olması gerekmektedir.

Ariflerin Menkıbeleri' nde rivayet edilen dil şişmesi hadisesi romanda şu şekilde işlenmiştir:

Tekkeden ayrıлып Şam' a gitmiştim. Bir hana yerleştim. Bazen Şam sokaklarında dolaşırım. Bazen de uçkur örüp satıyordum. Haftada bir kere de aşçı dükkanına gidip birkaç para vererek baş suyu alıp içiyordum. Bazen de içine ekmeğe doğrayıp tirit yapıp yiyordum. Yine bir gün her zaman baş suyu aldığım aşçı dükkanına gittim. Parasını başçının önüne koyup baş suyu istedim. Başçı bana göstermeden baş suyunun içine bir parça yağ koymuş. İçine de ekmeğe doğrayıp tirit yapmış. Getirip önüme uzattı. “Neden yaptın bunu?” diye sordum. Önce anlamazdan geldi. “Neyi?” dedi. “Baş suyuna yağ katmışsın, tirit yapmışsın, ben sana sadece baş suyu için para verdim.” Başçının tavrından bana yardım etmek istediği ve yaptığı hayırdan da gururlandığı belliydi. “Riyazet halinde olduğunu ve bu zahmete kendi arzusu ile katlandığını anladım . Sana acıdım.” deyince , sinirlendim, “ Sen kendine acı” diyerek bir lokma almadan uzaklaştım .

Bir caminin avlusuna girdim, oturdum. Bir grup insan oturmuş şeyhlerden bahsediyorlardı .

“ Şahabettin Sühreverdi kafirin biridir.” Namaz bile kılmıyormuş.” Diyorlardı. Diğerleri de tasdik ediyorlardı. Hızla oturduğum yerden kalktım. Birkaç adımda adamların karşısına dikildim.

“ A köpekler ! Siz ne dediğinizin farkında mısınız ? Yaptığınız hem guybet , hem iftira. Şehab nasıl kafir olur? O nurlu bir zattır. Şems' in huzurunda kâfir olur, Şems' in güneşi onu örter ama onun onun hizmetine girince dolunay olur ve kemale erer.” Diye bağırdım. Adamlar şaşkınlıkla . Birisi üzerime yürümek için yeltendi. Bir diğeri kolundan tutup çekti, kulağına eğilip, “Bu Şems'i Perende dedikleri gezgin, sakın sesini çıkarma, adamı çarpar.” dedi. Söylediklerini duymuştum, “Sizi ben çarpmam, yalanlarınız, iftiralarınız çarpar.” dedim. Uzaklaştım. Arkamdan birisinin koştuğunu fark ettim. Dönüp baktım, nefes nefese bir şeyler işaret ediyordu. Yanıma geldi, “Ya Şems, adam ölüyor, dili şişti, boğazını tıkadı. Affet! Affet! Affet! Diyordu.

“Ben kimim ki affedeyim, Allah’ tan af dileyin! Şehab’ la helâlleşin!” dedim. Geriye dönsem de benden çıkmıştı. Yapabileceğim bir şey yoktu zaten (Ürkmez, 2010: 61).

Bu akış içerisinde yine Şems’ in yaşadığı kurgusuyla bir takım olaylar, Şems Konya’ ya varıncaya kadarki süre içinde Şems’ in ağzından Samira’ ya anlatılır. Makalat’ ta geçen Erzurum’ da medresede hocalık yapması ve Hakkı adında bir öğrenci ile ilgili yaşadıklarının anlatıldığı bölümün girişi şu şekildedir:

“Erzincan’ dan ayrıldıktan sonra Erzurum’ a vardım. Bir süre dolaştım. Beni bir okula öğretmenlik ve müdürlük yapmam için çağırdılar. Ben de kabul ettim” (Ürkmez, 2010:74).

Yine Ariflerin Menkıbeleri’ nde nakledilen ve Şems ile ilgili yazılan neredeyse tüm romanlarda da kurgulanan Evhadeddin-i Kirmâni ile ilgili kısım, romanda yolculuk esnasında Şems tarafından anlatılan anılar içinde yer alır.

Bağdat’ ın çarşılarında, sokaklarında günlerce dolaştım. bir gün bir handa meşhur sofilerden Şeyh Evhâdüdin-i Kirmani ile karşılaştım. Çok saygılar gösterdi, beni bir sema meclisine götürdü. Sonra beni özel hüccesine davet etti sohbet ettik.

Ertesi günün akşamı, önüne içi su dolu bir leğen almış ona bakıyordu. Ne yaptığını sordum; Ayı leğendeki suda gördüğünü söyledi. Boynunda çıban olup olmadığını sordum “yok” dedi. “Boynunda çıban yoksa niçin başını kaldırıp onu gökte görmüyorsun? Kendini tedavi ettirmek için bir hekim bul. Bu suretle neye bakarsan gerçekten bakılmaya değer olanı onda görürsün.” dedim. Ne demek istediğimi anladı, ellerime sarıldı, “Ne olur bizimle beraber kalsanız. Tam bir arzu ile bugünden itibaren senin kulluğunda bulunmak istiyorum. Beni müridliğe kabul et.” diye yalvardı. Ona, “Sen benim arkadaşlığıma tahammül edemezsin.” Dediysen de ,” ederim, yeter ki beni kabul et.” Diye yalvarıyordu. Başka türlü peşimi bırakmayacaktı;

Peki o zaman Bağdat pazarının tam ortasında, herkesin gözü önünde benimle nebiz(hurma şarabı) içmek kaydıyla kabul ederim. Yapabilecek misin dediği zaman yapamayacağını söyledi. İkinci bir soru sordum, “Benim için hususi bir nebiz bulup getirebilir misin?” diye sordum, onu da yapamayacağını söyledi. “Ben içerken benimle arkadaşlık edebilir misin?” diye sordum.” Edemem.” dedi.

“Erlerin huzurundan uzak ol. Ben sana benimle arkadaşlık yapamazsın demedim mi? Sen bunu yapacak adam değilsin. Çünkü sende bu kudret yoktur. Tanrı’

nın sana bu kudreti vermediğine ve hasların kudretine malik olmadığına sevin. O halde benimle arkadaşlık senin işin değildir. Bütün müridlerini ve dünyanın bütün namus ve şerefini bir kadeh şaraba satmalısın. Bu aşk meydanı erlerin ve bilenlerin işidir. Şunu da bil ki; ben mürid değil, şeyh istiyorum. Hem de rastgele bir şeyh değil, hakikati arayan olgun bir şeyh” dedim. Kirmani önce arka arkaya birkaç adım attı, sonra yan yan adım attı, “Namaz kılacağım.” dedi ve arkasına bakmadan uzaklaştı (Ürkmez, 2010:85).

Yazarların kendi yorum ve kurmacalarını Şems’ in tarihi gerçeklik içinde ya da kaynaklarda anlatılışı çerçevesinde kıyasladığımızda; Şems’ in yaşadığı, söylediği şeklinde nakledilen olay ve sözlerde, romancıların okuyucuların romanları da birer kaynak görüp okuduklarını göz ardı ederek, bir nevi tahlil yapıp, o sözleri neden söylediğine dair çıkarımlardan ve okuyucuları düşünmeye sevk edici dokunuşlardan uzak durduklarını söyleyebiliriz. Zira Şems ile ilgili bilinenlerin az olması, olanların da Şems ile ilgili olumsuz düşüncelere mahal verebilir boşlukta ve farklılıkta olması, okuyucuların Şems’ in tarihi ve manevi şahsiyetinden uzak kalmasına neden olmaktadır. Şems-i Tebrizi’ nin Mevlâna ile karşılaşmadan önceki hayatıyla ilgili tarihi ve manevi şahsiyetine bakıldığında dahi, bu Ay’a bakma hadisesinin sadece görünür kısmının kurgu içinde anlatılması çok sık durmaktadır. Yazarların kurmacalarını Şems ve etrafındaki şahsiyetler çerçevesinde oluşturmakla birlikte, Evhadüddin-i Kirmani ile ilgili yaşadıkları gibi olan münasebetler içindeki Şems’ e ait anlatıların da Şems’ in manevi şahsiyetine zarar vermeden kurgulanması, okuyucunun tarihi gerçekliğe ait izanını daha sağlıklı kılıp, romancının toplumsal vazifesini yerine getirmesine yardımcı olacaktır diye düşünmekteyiz.

Birinci bölümün sonuna gelirken Kimya Hatun, daha Şems Konya’ ya varmadan Şems’ e bildirilir şekilde oluşturulan kurmaca içinde yine diğer romanlara da sütun olan Ariflerin Menkıbeleri’ nden alıntılanan “Mevlana için başını verme” rüyası içinde kurgulanmıştır:

“O veli nerededir? Diye sordum hemen.

Pir, oyalanıyor, yerini söylemekte yavaş davranıyordu. Yüzüme bakıyor, sabrımı ölçüyor, beni inceliyordu sanki. Nihayet konuştu:

“Önce şükran olarak ne vereceğini söylemelisin.” Dedi.

Düşündüm... Ne verebilirdim ki? Verecek malım mülküm, hiçbir şeyim yoktu, bir canımdan başka:

“Başımı” dedim. “Başımı vereceğim. Başımdan başka vereceğim hiçbir şey yok” dedim. Biraz durdu, sevgiyle yüzüme baktı sabrım kalmamıştı:

“Nerededir söyleyin?” dedim. Pir, şefkatle yüzüme bakarak, ağır ağır açıkladı:

“Ey Şems-i Perende! Yıllardır döne döne aradığın dost, Rum Diyârı’ ndadır. Belhli Bahaeddin Veled’ in oğlu, Mevlânâ Muhammed Celâleddin’ dir dedi ve kayboldu (Ürkmez, 2010:86).

Bu telmihin ardından Kimya Hatun ve Şems’ e şu kurgu içinde değinilmiştir:

Rüya bitmemişti, yine aynı şekilde devam ediyordu. Yine o iki bülbül uçarak geldi. Mevlâna’ nın omuzlarına kondular. Mevlâna her ikisini de avuçları içine alıp birleştirdi, başlarını okşadı. Mevlâna bülbülün başını okşarken aynı zamanda elinin benim başımda da gezindiğini, başımı okşadığını hissediyordum. Bülbüller gaga gagaya öpüştiler, sanki gaga gagaya öpüşen benmişim gibi, hiç yaşamadığım bir duyguyu duyuyordum. Sonra bülbüller ayrı ayrı yönlere uçup gittiler. Yine Mevlâna, deliler gibi sağa sola koşturmaya başladı, “Kimya Hatun!” “Şemsi Dinin Güneşi! Cancağızım! Nerelerdesin?” diye gözyaşı döküyordu. Uçup giden bülbül yavrularının arkasından ben de hüznümlendim ama uçup gitmelerinden ziyade Mevlâna’ nın ağıtları içimi yakmıştı ve hüznümlendirmişti.

Kan ter içinde uyandım. Nihayet vakit, zaman dolmuştu ve bana sohbet arkadaşı olacak dostun nerede olduğu söylenmiş, destur verilmişti. Hem hüznümlüydüm, hem coşkuluydum. “Kimya Hatun” sözleriye bir yanımda mıknatıs gibi beni kendisine çekiyordu. Kimdi bu Kimya Hatun? Benimle ne ilgisi olacaktı. Neden hep yan yana bir bülbül olup uçuyorduk da, Mevlâna arkamızdan gözyaşları döküyordu. Yoksa Kimya Hatun da şükran olarak başını mı feda etmişti? (Ürkmez, 2010:87).

Şems’ in Konya’ ya Mevlana ile tanışmaya gelene kadarki yaşadıkları bu romanda Şems bir yolculukta ve bu yolculuğu yaptığı kervan sahibi ile sohbetlerinde kendi ağzından anılar şeklinde anlatıldığını görmekteyiz. Yine bu kurmaca içine Şems’ e ait bir aşk kurgusu da eklenmiş olup, Samira isimli kervan sahibinin Şems ve Mevlana için Konya’ da kalıp, onların ilişkilerinde de o kurmaca içine dahil edilmesi

yazarın tarihi gerçeklik içine kendi yorumunun kurmacada yazarın dokunuşu ile bilgi verdiğini söyleyebiliriz.

Romanlarda Şems etrafındaki kadın karakterler ve bu karakterlerin içinde bulunduğu olay örgülerine bakıldığında, kadın yazarların kadınları daha betimsel ve Şems’ in içinde değerlendirildiği manevi şahsiyetine zıt gibi görünecek durumda, lakin Şems’ in de kurgu içine “Dünyevi aşık olarak da Şems” gibi yerleştirdiği şekilde işlediklerini görebiliyoruz. Elif Şafak’ ın Aşk’ ında da Ella bir köprüydü bu romanda Samira’ nın olduğu gibi. Ya da ilerleyen bölümlerde bahsolunacağı gibi, Mevlana’ nın etrafındakilerinin tarihi manevi şahsiyetleri içerisinde yazarın oluşturacağı kurmacalar, bilinenin daha az olduğu karakterlerden en önemlisi olan Kimya üzerinde toplanması, kadın yazarların Kimya’ yı kadınsal çizgi içerisinde daha çok işlediğini de göstermekte.

Bölümler halinde oluşan romanda ikinci bölümde Şems’ in Mevlana ile tanışmalarından, Şems’ in ilk kez Konya’ dan ayrılışına kadar süreç kurgulanmıştır. Elif Şafak’ ın Aşk’ ında olduğu gibi bu romanda da Şems’ in Mevlana ile karşılaşması Şems’ in katı ve karşısındaki herkesi imtihan eder karakterde kurgulandığını görmekteyiz:

“...Bu nasıl sual böyle? Tabii ki, Allah’ ın elçisi Hz. Muhammed bütün yaratıkların en büyüğü ve seçilmiştir, peygamberlerin sonuncusudur. Bayezid’ in burada sözü mü olur?

Şems, son hamleyi yapmalıyım, diye düşündü” (Ürkmez, 2010:101).

Şems Mevlana ile karşılaştıktan sonra, yine kaynaklardaki paralellikle Şems’ in Mevlâna’ ın yanında kalışı ve tarihi gerçeklik içinde de isimleri geçen Mevlâna etrafındaki kişiler üzerinde yazarın kurmacalarını görmekteyiz. Mevlana’ nın eşi Kerra Hatun ismiyle ve Aşk romanında da olduğu gibi başta Şems’ e katı gözle bakan bir profilde, Mevlâna’ nın oğulları Sultan Veled’ in Şems ve Mevlâna yanında yer alır şekilde, Alâeddin’ in Şems’ i sevmeyenlerle birlikte olduğu, Alâeddin’ in bir rüya içinde Kimya’ ya aşık ve Kimya Hatun’ un ise Şems’ e aşık bir kurgu içine yer aldıklarını söyleyebiliriz.

Sultan Veled son derece sakindi, “Hiç endişe etmeyin, hiç olmadığı kadar iyi ve sağlıklı” deyince, Kerra Hatun’ un içi hem memnunlukla hem de kıskançlıkla sıkıştı. Dinginliğinden kırılacaklık dökülen bir ses tonuyla:

“Demek öyle” dedi ve “Demek ben onu bu derviş kadar mutlu edememişim, çocukları o derviş kadar mutlu edememişler, onda bizde olmayan ne var ki, hiç olmadığı kadar mutlu olabiliyor, bunları yaşatan ne? Hepimizden koparan ne? Olamaz, bu dervişte başka bir tılsım olmalı” diye bir düşünce geldi geçti kafasından ama Sultan Veled’ in söyleyeceklerini kaçırmamak için sesini çıkarmadı (Ürkmez, 2010:110).

Yukarıda alıntılanan bölümde olduğu gibi, birbiriyle çelişen “Ses tonuyla” ve “Sesini çıkarmadı” sözcük gruplarının kullanılması veya anlatım bozukluğuna dikkat edilmemesi, olay örgüsünü değerlendirilirken akışı bozması ve romancının titizliği konusunda dikkatli okuyucuya fikir verdiğinin romancı tarafından gözden kaçırılmaması gerekmektedir.

Hane halkının Şems’ e bakışı ve karakterize edilmesini, romanda da “Şems, Kimya, Kerra ve Alaeddin Çelebi” küçük başlığı altında, aşağıdaki alıntılarda daha iyi anlayabilmekteyiz:

Sultan Veled’ in kütüphaneye gittiğini gören Kerra Hatun ve yanındaki Kimya Hatun merakla Sultan Veled’ in çıkmasını bekliyorlardı. Çıktığını görünce, Kerra Hatun merakla:

“Oğlum! Hüdavendigâr nasıl? Sağlığı iyi mi? O adam geldiğinden veri yüzünü zor görür olduk, kaç gündür kütüphaneden dışarıya adım atmıyor. Hüdavendigâr o gelmeden önce adam boyundaki چراغ altında tan yeri ağarınca kadar babasının, Maarif’ ini, Mütenebbi Divanı’ nı okurdu. Artık eskiye dair ne varsa hepsini unuttu.” dedi. Zaten tedirgin olan Sultan Veled sinirlenerek kaşlarını çattı:

“O adam diye konuşmayınız. O bir velidir. Hem de veliler velisi” dedi. Kerra Hatun hemen savunmaya geçti:

“Veli olan bir insan, Hüdavendigâr’ ı ailesinden, kitaplarından, öğrencilerinden, müritlerinden koparır mı? Dedikodular arşa ulaştı. İçeride ne yapıyorlar?” Sultan Veled daha bir sinirlendi:

...

Biraz uzakta duran ve konuşmaları uzaktan takip eden Alaeddin Çelebi, ağabeyinin odasına girdiğini görünce, kendi odasına doğru yürüyen Kerra Hatun’ un yanına yaklaştı:

“Ne diyor? İçeride ne yapıyorlarmış?” diye sordu.

“Babanın sağlığı gayet iyiymiş oğlum. Mutluymuş, Şems Hazretleri’ yle birlikte ilimle meşgul oluyorlarmış” dedi. Alaeddin Çelebi sesinin tonuna dikkat etmeden:

“Neee, hazretleri mi? Herkes ona büyücü diyor, hazretleri demek de nereden çıktı şimdi?” diye bağırdı (Ürkmez, 2010:134).

Görüldüğü üzere hane bireyleri arasında bir konuşma kurmacası içinde, tarihi gerçek şahısların Şems’ e bakışları sunulmuş olup, roman akışı içinde şahıslara bu çerçevede rol biçilmiştir.

Diğer romanlara da kaynaklık eden anlatılar, bu romanda da işlenmiş olup; semanın haram olduğunun bir mecliste diğer âlimlerle tartışılması, yine âlimlere karşı onların da kendilerine ait bir söz söylemeleri doğrultusundaki telkinleri, Mevlâna’ dan bir kadın istemesi ile ilgili bahsin işlenmesi gibi olay örgüleri diğer romanlarımızla ortak olmakla birlikte, Şems-i Tebrizi’ nin Makâlat’ ında bahsi geçen esrarla ilgili bölümün kurgulanması, bu romanın tarihi gerçeklik içindeki kurmacasında, Şems ve Mevlâna ilişkisi kapsamında olay örgüsüne zenginlik kattığını düşünmekteyiz.

“Şems bunları anlatırken birisi itiraz etti, “Kur’ an’ da şarap haramdır, diyor ama ‘Benk’ haram demiyor” dedi. Şems, “Dedim ya, her âyet bir sebep yüzünden iner. Peygamber zamanında esrar yoktu ve sahabe onu içmezlerdi. Eğer içselerdi, belki de Peygamber onların öldürülmelerini emrederdi. Vücuda zararı olan her şey kullanılmamalıdır” dedi” (Ürkmez, 2010:169).

Romancının toplumsal görevlerinden birinin de, tarihi gerçeklik içinde anlatılan olay ve şahsiyetlerin okuyucu tarafından değerlendirilmesinde sağlam köprü kurabilmesi olduğunu söylemiştik. Bu bağlamda yazarın Sultan Veled’ in olay örgüsü içerisinde olaylara şahitliği kurmacası içinde İptidainame’den alıntılar sunmasıyla yazarın bu köprüyü daha sağlam kurduğunu söyleyebiliriz.

Sultan Veled, akşama kadar babasının başında bekliyor, hizmetini yapıyor, o uyuyunca odasına çekiliyor günlüğünü yazıyordu;

“Onların aşırı gidişleri haddi aşınca, düşmanlıkları sayıyı sınırı geçince Tebrizli Şems, Damaşk ve Şam, aşkla dopdolu bir hale gelsin, diye Damaşk ülkesine gitti. Bu çeşit aşağılık müridlerden kurtuldu; onların düzenlerinden canını satın aldı. O

imansız topluluktan kurtulduğundan dolayı da Allah' a canla-başla şükretti. Mevlâna, ayrılığından hüznünlere battı; o bilgin eri onların hepsinden de çekildi. Onlarla dostluğu kesti, sevgi kuşu, onların yuvasından uçtu. Onların her birinin isteği tersine çıkmış, dilekleri olmamıştı. Onlar, Şems buradan, giderse padişahımız yalnızca bize kalır; Önceden olduğu gibi ihsanlarına ereriz; dudaksız-damaksız şekerlerini yeriz. Gene onun güzelim öğütleriyle beş duygudan, ata yönden ibaret dünyadan sıyrılırız, kuş gibi gene bu kafesten uçarız, yardımıyla perdeleri yırtarız diyorlardı. Bu olmadı ya, önce, ona kastettikleri zamandaki yakınlıkları bile kalmadı; gönüllerinin örüp dokuduğu kumaşın ne argası kaldı, ne arşı” (Ürkmez, 2010:185).

Şems' in halkın kıskacığında dolayı ilk kez Konya' dan ayrıldığını tarihi gerçeklik içinde birincil kaynakların anlatıları dahil olmak üzere görmekteyiz. Yine tarihi gerçeklik içinde Şems' in Sultan Veled' le dönüşünün ardından Kimya Hatun' la evliliği de malumdur. yazarların dokunuşlarının en çok belirgin olduğu ve kalemlerini daha rahat oynatabildikleri konunun da Kimya Hatun ve Şems münasebeti olduğunu daha önce söylemiştik. Zira bu evlilikte Şems' in yaşının Kimya' dan çok oluşu, Kimya' nın Mevlâna hanesi içine yaşayıp Mevlâna' nın evlatlığı olması, bu ilişki içinde Alaeddin Çelebi ile ilgili de yeterli bilginin bulunmaması, Kimya' nın ismi dahi, Şems' in romanlarda işlenirken yazarların kurmacalarını odakladıkları konu olmasına ortam oluşturmuştur. Bu romanda da Kimya ve Şems ilişkisi, Şems' in tekrar geri dönüşüyle başlayan üçüncü bölüm içinde üçüncül ağızla anlatılmıştır.

Bab-1 Esrar ve Aşk romanında kıskanç bir Şems kurmacası çerçevesinde işlenen konu, romanda ise Gel romanında olduğu gibi müşfik ve Kimya' ya âşık bir Şems kurmacası içinde anlatılır. Mevlâna' nın yine bu romanda da Şems ile ilgili dedikoduların önüne geçmek ve Şems' in tekrar gitmesinin önüne geçmek için evliliği desteklediği kurmacasının içine, birinci bölümde kurgulanan Kimya Hatun' un rüyada bülbülle birlikte anlatılışının katılması, olay bütünlüğü içinde bağdaşık ve tutarlıdır. Zira Kimya Hatun Şems' le konuşmak için bir çift çorap götürmek ister ve bu çorap üstünde öpüşen bülbüller vardır.

Tarihi gerçeklik içinde Şems ve Kimya' nın evliliği ile ilgili diğer bir kurmaca konusu da Şems ve Kimya' nın cinsi münasebeti üzerine oluşturulan kurgudur. Aşk' ta olduğu gibi bu romanda da Şems' in manevi kimliği temelli bir kurgu içinde anlatılmasından ziyade, Kimya' nın kadın kimliği üzerinden işlendiğini görüyoruz.

Güzel olmak, çok güzel görünmek istiyordu. Elindeki aynayı yüzüne gözüne, üzerindeki bindallının orasına burasına tutarak bakıyordu.

...

Beyninin güzel varlıklarla dolu yanı ağır bastı. Bir süre odadaki güzel kokuyu içine çekerek bu harika kadın görüntüsünü seyretti. Kimya Hatun' un yanına uzandı. Bir elini Kimya Hatun' un başının altından geçirdi, diğer eliyle onu kolunun üstüne çekti. Kimya Hatun mutluluk denizinde yüzüyor, bir kedi gibi Şems' e sokuluyordu. "Aman Allah' ım kolları bulut çiçeklerinden yapılmış en güzel, en yumuşak yastık sanki..." diye düşünüyordu. Sessiz sessiz, konuşmadan, gönülleri sarmaş dolaş olmuştu. Şems kendi âleminde, Kimya Hatun Şems ile kurduğu âleminde dolaşırken, ruhları sevişiyordu. Buldukları mekânın dışına kanatlanmışlar, ufukları aşırıp ötelere uçmuşlardı. (Ürkmez, 2010: 228)

Şems' in manevi şahsiyeti düşünüldüğünde, böyle bir kurmaca ve anlatının, tarihi gerçeklik içinde Mevlâna ve Şems' in okuyucu tarafından yanlış anlaşılmasına sebep olabileceğini söyleyebiliriz.

Yazarların çok farklı kurguladıkları bir diğer konu da Kimya' nın ölümüdür. Romanda Kimya' nın ensesinden sebepsiz bir şekilde çıban çıkıp, bu çıbandan dolayı öldüğü, Şems' in de Kimya' ya âşık olduğu, Kimya' nın ölümünün halkça dedikodu malzemesi edildiği şeklinde kurgulandığını görmekteyiz. Ariflerin Menkıbeleri' nde anlatılan Alaeddin Çelebi' nin Şems ve Kimya' nın odasında geçme hadisesi de yine romanda işlenmiştir. Diğer romanlardan farklı olarak kurmaca içine dahil edilen diğer bir olay da, yine Ariflerin Menkıbeleri' nde anlatılan Tanrı' nın Kimya Hatun suretinde Şems' e görünmesi hadisesidir.

Şems avluda oraya buraya bakıyor Kimya Hatun' u arıyordu. Mevlâna avluya girdi:

"Ya Gönlümün Güneşi! Ne oldu? diye sordu. Şems;

"Kimya' yı göremedim." deyince Mevlâna şaşırmişti. Kendi kendisine, "Acaba yanlış mı gördüm?" diye sordu. Gördüklerinden emin olduğunu anlayınca:

"Nasıl olur az önce odanızın kapısını açtım ve sizi odada neşeli bir halde şakalaşır, sohbet ederken gördüm. Neşenizin devam etmesi için usulca

kapıyı kapatıp çıktım. Şimdi siz Kimya Hatun' u mu arıyorsunuz anlayamadım” dedi. Şems aramaya devam ediyor bir taraftan da Mevlâna' ya:

“O gördüğün Kimya Hatun değildi.” diyordu. Mevlâna meraklandı:

“Kimya Hatun değildi de kimdi peki?” diye sordu;

“Sevgilimiz bazen sevdiğimiz kimselerin nikabında yanımıza gelir.” Dedi (Ürkmez, 2010:236).

Özellikle manevi şahsiyetlerin romanlarda işlenişinde, okuyucuların şahsiyetlerin aktarılan sözleri ile bu şahsiyetler hakkında yanlış çıkarımlarda bulunmasının önüne geçebilmek için, yazarın sağlam köprü kurması gerektiğini söylemiştik. Bu romanda da yazar, Ariflerin Menkıbeleri' nde aktarılan olayı doğrudan işlememiş olduğunu görüyoruz. Zira her okuyucunun ızanında Ariflerin Menkıbeleri' nin de sözlü anlatıların yazıya geçirilip gerçekliğinin sorgulanabilir olduğunu, Tanrı ile konuşma hadisesinin Şems' in manevi şahsiyetinin yanlış anlaşılmasına neden olabileceğinin yazar tarafından da dikkat edildiğini söyleyebiliriz.

Yazarların Şems ile ilgili kurmacalarında tarihi gerçeklik kapsamında kurgularının daha belirgin olan bir diğer ögesinin de Şems' in ölümü olduğunu daha önce belirtmiştik. Bab- Esrar, Aşk ve Gel' de, daha sonra işleyeceğimiz Aşkın Gözyaşları romanında da Şems' in öldürüldüğü bir kurmaca görülürken, bu romanda Şems' in ortadan kaybolması ve bu kayboluşa tarihi gerçeklik içinde Sultan Veled' in İptidaname' sinin alıntılarının destek olduğu bir kurgu görmekteyiz. Tarihi gerçeklik içinde Sultan Veled' in İptidaname' sinin Ariflerin Menkıbeleri' nden daha erken ve Şems ile aynı devirde yaşayan bir şahıs tarafından kaleme alındığı düşünüldüğünde, yazarlara ilham olan Ariflerin Menkıbeleri' nde anlatılan Şems' in öldürülme olayının, bu romanda Ariflerin Menkıbeleri' ndeki şekliyle kurgulanmaması, tarihi gerçeklik içinde manevi şahsiyetlerin okuyucu tarafından daha doğru anlaşılmasını sağlayacaktır.

Gece-gündüz sema' a düştü; yeryüzünde gök gibi dönüp durmadaydı. Sesi, ağlayışı Arş' a ağdı; feryadını büyük de duydu, küçük de. Gümüşü, altını çalıp söyleyenlere vermekte, neyi varsa hepsini onlara saçıp dökmekteydi. Bir soluk bile sema etmeden duramamakta, gece-gündüz, bir soluk bile

dinlememkteydi. Bir derecede ki, neşidelerden söyleyenlerden hiç biri kalmamıştı ki söylemekten dilsiz, sessiz bir hale düşmesin. Hepsinin de söylemekten dilleri-damakları kurumuştu; hepsi de paradan-puldan bezmişti. Hepsi bitmiş, hastalanmıştı; şarapsız mahmurlaşmıştı hepsi. Mahmurlukları şaraptan olsaydı, elbette gene arı-duru şarapla ayılırlardı. Fakat söylemekten, çalıp çağırmaktan yorulmuşlar, feryat edip uykusuz kalmaktan perperişan olmuşlardı. Eziyetten hepsinin de canı dudağına gelmişti; gönül ateşi olmaksızın hepsi de zahmetle pişmişti (Ürkmez, 2010:256).

Şems' in ortadan kayboluşu kurmacasının içinde, Gel' de de bahsolunan, Ariflerin Menkıbeleri' ndeki Şems' ten haber getirme hadisesi, romanın başlığı olan "İlahi Ulak Şems-i Tebrizi" nin gidişinin ardından Mevlâna' nın şiirler söyleyip Şems-i aradığı kurgu içinde anlatılmıştır:

"Ya Şeyhim! Şems' i aradığımı duydum, ben Şems' i Şam' da gördüm."dedi. Mevlâna sevincinden ne yapacağını şaşırılmıştı. Hemen sarığına, hırkasını, ayakkabılarını nesi varsa çıkarıp adama verdi. Adam Mevlâna' nın verdiklerini kapıldığı gibi oradan uzaklaştı. Orada bulunan bir diğer adam:

"Şeyhim! O adam Tebriz' in Sultanı' nı hiç görmemiştir. Yalancının biridir o. Neden üzerinizdekileri verdiniz?" deyince Mevlâna hiç şaşırılmamıştı, pişmanlık belirtisi bile göstermemiştir. Sanki adamın kendisine yalan söylediğini biliyordu:

"Ben onun yalan haberine üzerimdekileri verdim. Haberi doğru olsaydı canımı verirdim." Dedikten sonra:

"Senin hikayeni söyleyen her kimsenin ağzına bakarım; bu senin ağzının hevesindedir ki, bizim dudağımıza kadar nüfuz etmiştir." diyerek şiirler okumaya başladı (Ürkmez, 2010:264).

Roman birincil ağızla Mevlâna' nın Şems' in gidişi ardından yakarışları kurmacası içinde sona ermektedir.

2.1.5 Aşkın Gözyaşları Tebrizli Şems

Sinan Yağmur'un Şems hazretlerini anlattığı bu romanda olaylar birinci kişi ağzından aktarılmıştır. Şems kendisini kişilik olarak değerlendirirken düşündüğünü korkmadan söylemekte Haccac-ı Yusuf'a, haksızlığa tahammülsüzlükte Ebuzer Gıfari'ye, adaleti temin etmekte Hz. Ömer'e kendisini benzetmektedir (Yağmur, 2015:29). Şems için adalet dolu dünya, merhamet dolu dünyadan daha değerlidir. Bu nedenle çocukluğunda doğru bildiklerini söylemekten çekinmeyen ve cesur bir çocuk olduğunu ifade eder. Kendisine bir şeyh aradığını, kendine bile âşık olamayacak insanlarla karşılaştığını anlatır. Şems büyüdüğünde babası onu eğitimini tamamlaması için Şam'a gönderir. Şems içinde yanan dostluk sevdası ile aramaktadır asıl sevgilisini. İçindeki aşkı bulmak için sürekli şehirden şehre seyahat etmekte gönlündeki hasret kaldığı sultanını aramaktadır. Bir gün rüyasında aradığı kişinin Rum diyarında olduğunu görmüştür:

Kıldığım namazlardan sonra gecenin bitiminde birkaç saatliğine uyumak için yatarken daima şu duayı okurdum. "Allah'ım beni dostlarımla buluştur. Halep'te bir buğday harmanının üzerinde yatarken aynı niyazda bulunmuştum. Bu hal ile uyuya kalmışım. Rüyamda bu arzumun gerçekleşeceği, ancak Anadolu illerine gitmem gerektiği bildirildi. Buna karşılık benim de ne bağışlayabileceğim sorulmuştu. Ben de "Başımı" diye cevap verdim (Yağmur, 2015: 38).

Şems' in Mevlâna ile karşılaşmalarında yine Ariflerin Menkıbeleri' nde ve diğer romanlarda da olduğu gibi Beyazıt-ı Bistami ve Hz. Muhammed ile ilgili soru kurmacası bu romanda da oluşturulmuştur.

Mevlana'ya Bayezid-i Bestami mi, yoksa Hz. Muhammed mi büyüktü diye sordum. Mevlana Hz. Muhammed dedi. Peki, Hz. Muhammed daha büyükse "Seni bilmem gerektiği gibi bilemedim" dedi de Bayezid "Zafer benimdir. İtibarım ne büyüktür. Çünkü Sadece Hak ile doluyum" dedi. Mevlana Hz. Muhammed hala Allah'ı arıyordu ve bildikleri durmak için ona yeterli gelmiyordu. Bayezid ise Allah'ın içinde kaybolmuştu. O vardığını sandı. Ama varmak için diye bir şey yoktu (Yağmur, 2015:48).

Buna ek olarak Şems' in ağzından Konya' ya geliş tarihi ile ilgili net bir bilgi sunulur yazarca:

1244 yılının Kasım ayında bir Perşembe akşamı Konya'ya girdim. Hana uğradım. Hancı bana Buraya satın almaya gelmiş olduğun şey ne diye sordu. Bir elmas dedim. Hancı yanlış gelmişsiniz. Burada pirinç ve gümüşümüz vardır. Ayrıca şehrimiz dokumacılığıyla ya da altın işçiliğiyle ünlüdür. Ben de “ Eşsiz bir elmas gözlerinizin önünde ve siz camdan başka bir şey görüyorsunuz (Yağmur, 2015:45).

Mevlana ile Şems artık hep beraberdir. Mevlana için Şems'ten gayrisi yoktur. Dervişleri, gönüldaşları, halkı ve ailesini sürekli olarak ihmal etmektedir. Özellikle Konya halkı bu durumdan rahatsız olmaya olmuş, fitne kazanları kaynamaya başlamıştır. Mevlana ise sadece Şems ile ilgilenmekte başka hiç kimseyi gözleri görmemektedir. Aynı zamanda Şems Mevlana'yı olgunlaştırmak, pişirmek için elinden geleni yapmakta olduğunu söyler. Şems Mevlana'nın kitaplarını suya atar ve yine kendisi sudan çıkarır. Kitaplar sanki kütüphane rafından alınmış gibi tozudur. İşte bu olay Mevlana için gerçek aşkın başladığı olaydır. Şems Mevlana'ya “ Sende, senden ne var” diye sorarak Mevlana'nın bugüne kadar en çok kıymet verdiği şeylerin ötesine geçmesine yardımcı olduğunu belirtir.

Şems bu romanda da insanları deneyen bir yapıda kurgulanır. Bu romanda da Bab-ı Esrar' daki gibi ismi Kira olarak belirtilen Mevlâna' nın karısı ile ilgili Ariflerin Menkıbeleri' ndeki anlatıya yazarın bir diğer dokunuşu da, olayların nedenini Mevlâna ya da Şems' e açıklamasıdır. Bunun da daha sonra belirteceğimiz dini-tasavvufi şahsiyetlerin temsil ettikleri değerleri anlatmada okuyucu ile köprü olabilme kısmında, romancının sorumluluğuna örnek olması bakımında örnek olduğu söylenebilir:

Bir sabah Şems Mevlana'dan kendisine kadın getirmesini istedi. Mevlana hanımı Kira Hatunu getirdi. Şems, benim bacımdır, bu olmaz. Niye sokaktan yabancı bir kadın değil de eşini getirdin? Eşini hiç mi kıskanmıyorsun. Yoksa anladın mı niyetimi? Mevlana: “Sen şehvetten, kadından uzaksın. Bunu bildiğim için beni sınıdığını anladım ve Kira'yı getirdim. Aynı zamanda sana verdiğim mesaj: Ey dost nem varsa yoluna fedadır.

Peki, senden şarap isteseydim Yahudi'nin dükkânına gider miydin, adam mı gönderirdin?

-Kendim gider, şarabı satın alır getirirdim.

- Güzel. İşte senelerdir aradığım senmişsin. Yanılmamışım. Şimdi yavaş yavaş sana bilmeyi çok arzuladığın içindeki boşluğu dolduracak manaları öğretebilirim. Ben sana hoca, sen öğrenci; ben öğrenci, sen bana hoca olacaksın unutma... Seni eski harabe halinden bizarlı hale getirmek için sert, ağır kimi zamanda imtihan edici tavırlarıma hazırsın artık. Haldeşliğimiz içinde an be an seninle bütünleşeceğiz dedim. Başını sağa doğru eğdi, elini sol göğsüne dayadı ve geri geri yürüyerek odamdan çıktı (Yağmur, 2015:57).

Yukarıda bahsettiğimiz, bu romanda yazarın Şems ile ilgili kurmacalara kaynak olan Ariflerin Menkıbeleri' ndeki hikayelerde Şems' e ve Mevlâna' ya olayların nedenini açıklattığı ve Şems' i Mevlâna' yı test eder bir karakter çizişine aşağıdaki bölümlerin örnek olduğunu düşünmekteyiz:

Mevlana: Ey Şems insanları neden şarap ile sınıyorsun?

Şems: Sır er kişilerde bulunur. Aşk erlerin damarlarından akar. Erleri bulmanın yolu da en çok korktukları günah ile denemektir. Hele hele topluma rağmen, el âlem ne der, imajım sarsılır, itibar kaybedersem diye çekindikleri şaraptır da ondan. Senden öncekiler bu tehlikeli sınavı daha başlamadan kaybetti. Sen de şarap sınavını henüz kazanmış değilsin. Sadece ilk safhayı başardın. Yalnızken meyhaneye gidip şarap getirmekte değildir marifet. Günü geldiğinde tekrar imtihanın var unutma. Şuan o imtihanın altından kalkabileceğine emin değilim. Hazır olduğunu hissettiğim an sınav başlar. Şimdi şu karşıdaki sarhoşlarla bizim aramızdaki fark nedir?

Mevlana: Ne yani bizde mi ehli sarhoşuz?

Şems: Sarhoşluk kendisiyle sözün anlaşılmasını sağlayan ve ayırt edebilme gücünü ortaya çıkaran “aklın” kaybolduğu bir lezzettir. Allah buyuruyor ki “Ey iman edenler sarhoşken ne söylediğinizi bilene kadar namaza yaklaşmayın”(Nisa,43) Burada Allah sarhoş hükmünün bitmesi için söyleneni anlayabilmeyi şart kılmıştır. Demek ki ne söylediğini bilmeyen kişi sarhoşluk içindedir. Söylediğini bilir hale gelince de sarhoş hükmünden çıkmaktadır. İşte bu, ilim ehline göre sarhoşluğun tanımıdır (Yağmur, 2015:68).

Şems: Mevlana suyun durulmadan sırrı veremem bilesin ki bulanık suda gusül alınmaz. “Eğer Allah insanlara âşık olmasaydı, insanların ona âşık olmaları mümkün olmazdı (Maide,54).

Şems: Nefis nedir Mevlana?

Mevlana: Nefis kendin olmaktır.

Şems: Nefis soğuk demir dövmek, bir eşeğin kulağına Yasin okumaktır.

Mevlana: Ey Şems piştim, eridi. Erdir artık beni sırlar sırrına. Hala beni aşkın gizemli hazinesine davet etmeyecek misin?

Şems: Yarın kuşluk vakti yaya olarak Sille'ye gideceksin. Rum şaraphanesinde bir testi ulu orta güpegündüz halkın gözü önünde sırtında taşıyarak dergâha getireceksin. Yapar mısın?

Mevlana: Elbette.

Mevlana şarap şişesini taşır, Konya halkı kendisine hakaretler eder. Mevlana dergâhın kapısında bekleyen Şems'e teslim eder.

Şems: Ey gafiller, ey zahirle amel eden şaşkınlık. Siz buraya Mevlana'yı ayıplamak yuhalamak için toplandınız değil mi? Nasıl olur da âlim arif bir zat şarap taşır dediniz. Onu adım adım takip ettiniz ve hakaretlerinizi sıraladınız. Siz ne çok yanılıyorsunuz. Size cüppe, teşbih ve sakal yeter değil mi? Sağırırsınız, körsünüz ve bundan beteri nankörsünüz. Bugün kazanan sadece Mevlana'dır. Alın şarabınızı zıkkımlanın. Testiyi baş aşağı çevirip içindekini dökmeye başladığında yere akan bembeyaz süttü (Yağmur, 2015:71).

Görüldüğü üzere yazarın ayet meallerini kurgusuna eklemesi, Şems' in söylediklerini açıklattığı kurmacasına diğer bir örnektir.

Konya sokaklarında dolaşırken birkaç adam ceplerinden çıkardıkları parayı çocuklara vererek onları benim arkama saldılar. Çocuklar yerden topladıkları taşları atmaya niyetlendiklerinde aniden geriye döndüğümde oldukları yerde çakılı kaldılar. Manevi bir güç beni onlara nasıl gösterdi bilmiyorum ama taşları yere bırakıp elime sarıldılar. Üzüldüğüm şuydu: Nasıl oluyor da şu çocuklar kadar masum olamıyorlardı koca adamlar. Bir dükkâna girdim iğne iplik istedi. Tüccar: "Hangi söküğünü diyeceksin divane adam, geldin pirimizi darmadağın, bizi delik deşik ettin, defol git diye beni dükkânından kovdu." Dükkândan çıkarken sadece göz ucuyla süzdüm

adamı. Dışarı çıktığımda arımdan büyük bir gürültü ile taş binanın çökmesi sesi geliyordu (Yağmur, 2015:106).

Mevlana: Mütenebbi'nin kulağından tutarak yanıma getiriyorsun, bu adamın sözlerini mi okuyorsun, diye bağıryorsun. Zavallı Mütenebbi "Beni bu Şems'ten kurtar artık kitabımı karıştırma " diye titriyordu.

Şems: Eh ben seni uyarımtım. İlla rüya âleminden mi tembih gelmesi lazımdı? (Yağmur, 2015:108).

Alaeddin: Libası kara, dili kara yabancı eşkıya, ne istiyorsun Mevlana'mızdan?

Şems: Birincisi destursuz girdin. İkincisi selam vermedin. Üçüncüsü benim bir ismim var. Gelelim derdine, seni dolduranların akılları vardı da seni niye üzerime saldılar.

Alaeddin: Babamın hatırı olmasa buradan seni doğramadan çıkmazdım.

Şems: Geç boş konuşmayı, sen ağzı köpürmüş köpek gibi dişini gösterdiğine göre ısırmaya niyetli değilsin.

Alaeddin: Babamı bizden çaldın sen delisin.

Şems: Kimseyi kimseden almadım. Üstelik deli değilim. Bir velinin divanesiyim o kadar. Baban sizlerin değil, Allah dostlarıdır. Allah'ın dostları, Allah'ın velileridir. Şimdi odamı adam akıllı terk et ve seni buraya yollayanlara söyle, onların canına okuyacağım. Onlar baban için kollarını kıpırdatmazken. Ben yeri ve günü geldiğinde başımı vereceğim (Yağmur, 2015:116).

Yukarıda alıntılanan bölümlere bakıldığında, Şems Konya' yı terk etmeden evvel kendisine halkın düşman nazarıyla bakıldığı kurmacasıyla birlikte Şems kurmacalarında yazarların kurgularına uygun zemin olan faktörlerden Alaeddin' in bu romanda da Şems' e düşman bir özellikte kurgulandığını ve bu kurguya yazarın Şems ve Alaeddin arasında konuşma kurmacası eklediği görülmektedir.

Şems' i konu alan romanlarda yazarların oluşturacağı Şems kurmacalarına ekledikleri diğer bir tarihi şahsiyetin Kimya Hatun olduğunu söylemiştik. Bu romanda da yazar Kimya Hatun ile Şems' in evliliğini Şems ilk ayrılışından sonra geri

dönüşünde hem dedikoduların önüne geçmek hem de Şems' in Mevlâna yanında kalması için Mevlâna ve Kira Hatun' un istişareleri ve onların istekleri olduğu kurmacasıyla işler. Bu evlilik Şems Konya' dan ayrıldıktan sonra Sultan Veled' le birlikte geri döndükten sonra olur. Kimya Hatun' un ölümü de bu romanda yine Aşk romanında olduğu gibi Kimya Hatun' un hastalanması sonucunda olduğu ve Kimya' nın Şems' ten manevi olarak faydalandığı bir kurmaca içinde anlatılır. Kimya Hatun ve Şems arasında oluşturulan kurmacalara bakıldığında, bu romanda bu olay örgüsünün diğer romanlara oranla daha az işlendiğini görmekteyiz. Bunun sebebinin de yazarın kaleme aldığı Aşkın Gözyaşları seri romanında Kimya Hatun kurmacasını işlediği bir roman olduğunu düşünmekteyiz.

Bu romanda da Bab-1 Esrar' da, Gel' de ve Aşk' ta olduğu gibi Şems' in öldürüldüğü bir kurmaca görmekteyiz. Aşk' ta Alaeddin' in de içinde olduğu yedi kişi tarafından öldürülen, Gel' de Alaeddin' in içinde bulunmadığı fakat taraf olduğu kişilerce öldürülen bir Şems kurmacası görülürken, bu romanda Alaeddin' in düşman olduğu fakat ölümüyle alakası olmayan bir Şems kurmacası görülmektedir. Bu kurmaca içinde de yazarın bu yedi kişiyi sorularla Şems' le konuşturmasını, doğal olarak daha çok betimlemesini, tarihi gerçeklik içinde Şems' in ölümü ile ilgili bilinmeyenleri kurgusunda net olarak doldurmasını, tarihi gerçeklik içinde Şems' in doğru sorgulamasında olumsuz bir etmen olduğunu belirtebiliriz.

Şems: Şam'da rabbime yalvarmış, aşkıyı seyredeceğim bir ayna istemiştim. Rabbim seni verdi, sende seyrettim.

Mevlana: Gitme...

Şems: Telaşlanma verdiğimiz sözü tutma vakti gelmiştir.

Mevlana: Ne sözü?

Şems: Seni kısmet etmesi için dualar okumuştum rabbime. Rabbim de demişti ki o aynayı verirsem ne bağışlarsın. Tereddütsüz şöyle demiştim. Başımı veririm. Aşk için başımı adamıştım. İşte o söz.

Mevlana: Gel gitme, gel eyleme Şems.

Şems: Bırak beni uyuyamıyorum. Çünkü ruhum aşkla sarhoş ve cesedim üzerine yasemin ve gül yaprakları serp ve ölüm eliyle alınma ne yazdıysa onu oku

bana. Gözyaşlarını sil beni kalabalık mezarlığa götürmeyin ki uykum takırdamakta olan iskelet ve kafatası sesleriyle dağılmasın. Cesedimi de dergâhına taşı ki şafak vaktinde gölgeler gelip başımda dursun. Derince gömün ve üstümü yumuşak toprakla örtün, gül ve leylaklar serpiştirin. Onlar havaya yüreğimin güzel kokularını salacaktır. İç huzurumun sırrını açığa vuracaklardır, hatta güneşe kadar bile. Beni Allah’a bırakın ve yavaşça çekip gidin buradan, beni huzura terk edin (Yağmur, 2015:231).

Hanın kapısı yavaşça aralandı. Şems’in üstü başı sıırıslılandı. Altı derviş aralıklı daire şeklinde durdular. Yedinci Derviş: Moğol komutanı zehirleme fırsatın varken neden sağ bıraktın? Atalarına ihanet ettiğinin farkında değil misin?

Şems: Ben oldum olası kirli siyasetlerden tiksindim. Ne dün ne de bugün şeytanın suyu ile yıkanmadım, yıkanmam.

Yedinci Derviş: Son arzun nedir?

Şems: İki satır yazı yazayım. Yarın burayı terk ederken emanetimi yani mendili dergâha gönderir misiniz? Bir de yatsı namazını kılmadım. Hz. Ali efendimiz gibi namaz kılarken canımı teslim etmek istiyorum.

Mendilin içinde bulunan kâğıtta “Başımı kesip kör kuyuya atsalar, Şah damarımdan oluk oluk kan akıtsalar. Dokuz yurda tenimi nime nime dağıtsalar... Yedi çakal sürüsü vücuduma saldırsalar... Kırmazdı acılar beni yorardı belki teni... Özüksün özümle ararım Mevlana’m seni... Yemin ederim ki ölümümün gözlerinin önünde olmasını isterdim. Gör ki aşk için ölmek ne demekmiş...” (Yağmur, 2015:235).

Görüldüğü üzere Şems’ in ölümünün anlatıldığı yukarıdaki bölümde, Şems’ in haşhaşi olduğu ve haşhaşilerce öldürüldüğü kurmacasıyla birlikte, Şems’ in rüyasında başını verdiğini söylediği rivayetin kurgusuyla, Şems’ in Mevlâna’ ya ölüme gidişinin anlatıldığı kurmaca bağdaştırılmıştır.

Şems ile ilgili yazılan bizim işlediğimiz diğer romanlarda yazarların oluşturdukları Şems kurmacalarında Kimya Hatun-Şems evliliği ve Alaeddin konularının, bu romandan daha yoğun olmasının nedeninin yazarın diğer bir romanı olan Aşkın Gözyaşları Kimya Hatun olduğunu düşündüğümüzü belirtmiştik. Bununla birlikte romandaki olay örgülerini Şems ile ilgili anlatılanlara kurmacaların kaynağı

olan “Neden?” sorusunu Şems’ in dilinden birincil ağızla cevaplandırarak yazınsal anlatılarda kullanılan ilahi bakış yöntemiyle birbirine bağlamıştır.

SONUÇ

Hemen hemen tüm inanç sistemlerinin özünde bir yaratıcı, bu yaratıcının özünü taşıdığına inanılan insan ve insanın yaradılışına sebep sevgi vardır. Sevgiyle var edildiğine inanan insanın hayatı boyunca gayesi de derinliğine bakılmaksızın, taşıdığı yürek ve akıl testisini; “Neden?” sorusunun cevaplarıyla doldurmaktır. İşte bu “Neden?” soruları, insanı, öğrenme arzusu ve merak duygusuyla birlikte okumaya ve yazmaya yönlendirmiştir. İnsanın bu merak duygusuna cevap verebilecek en önemli yazınsal türlerden biri de romandır.

Roman kendi türü içinde incelenirken yapılan sınıflandırmanın belirleyicisi konu olmaktadır. Tarih içinde toplumca bilinen şahsiyetlerin yazarın kurmacasıyla anlatıldığı romanlar da bu sınıflandırmada biyografik romanları oluşturmuştur. Biyografik roman karakterlerinin tarihi gerçeklik içinde yer alan şahıslar olmasıyla biyografik romanların tarihi roman özelliği taşımasına ve okuyucu tarafından bir kaynak gibi görülmesine neden olmaktadır. Doğal olarak tarihi karakterlerin etrafında yazarın oluşturduğu gerçek olmayan kurmacaların da okuyucu tarafından gerçek kapsamında değerlendirilmesi; evrensel düzeye ulaşan biyografik romanlarda da konu olarak seçilen şahsiyetin içinde yaşadığı toplumun izlerini taşıması göz önünde bulundurulduğunda, biyografik roman yazarlarının bir sorumluluk taşıdıkları düşünülebilir. Bu kapsamda yapılan bir değerlendirmede, okuyucu biyografik romanlardaki kurmaca ile gerçek ayırımını yapmada kendi sorumluluğunu taşımaktadır. Bu noktada yazarların kendi kurmacalarına bir sınır koymak muhakkak romanın ve edebi gelişimin önüne geçecektir lâkin bazı biyografik roman karakterlerinin toplumu bir arada tutan etmenlerden biri olan manevi değerlerin temsilcileri olduğu gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, yazarları oluşturacakları

kurmacada bu manevi değerleri göz önünde bulundurmaları açısından, sınırlı değil, sorumlu kılmaktadır.

Biyografik romanların içinde de son zamanlarda yazarların konularında Mevlâna' yı görmekteyiz. 1962 yılında Nezihe Araz' ın kaleme aldığı Aşk Peygamberi dışında, özellikle 2007 yılından sonra yazılan biyografik romanlarda Mevlâna' nın seçilmesinde bir etkenin de 2007 yılının UNESCO tarafından Mevlâna yılı seçilmesi olduğunu düşünmekteyiz.

Mevlâna' nın biyografisi incelendiğinde büyük ölçüde kendisini Şems-i Tebrizi' den bağımsız düşünememekteyiz. Şems' in biyografisi ve bilhassa Mevlâna ile ilgili münasebeti düşünüldüğünde, roman yazarları son yıllarda Şems' i de romanlarında konu edinmişlerdir.

Her ne kadar Şems ve Mevlâna konu olarak işlendiğinde birbirinden ayrı tutulmasa da; konusu yani, “Ne anlatıyor? sorusunun cevabının genelinde Şems görülen Ahmet Ümit' in Bab-ı Esrar' 1, Elif Şafak' ın Aşk' 1, Fatma Polat' ın Gel' i, Melihat Kıyak Ürkmez' in Diyar-ı Aşk' 1 ve Sinan Yağmur' un Aşkın Gözyaşları seri romanında Tebrizli Şems romanlarında Şems üzerine olan kurmacaları incelediğimizde, yazarların toplumsal rolü üzerindeki etkilerini görebilmekteyiz.

Mevlâna' nın torunu Ulu Arif Çelebi' nin yanında bulunan Ahmet Eflâki' nin Farsça olarak kaleme aldığı Ariflerin Menkıbeleri eserinde Şems ile ilgili yazılanlara bakıldığında Şems' in nesebi ile ilgili bilgi verilmiştir denilebilir. Lakin Füzûzanfer' in değerlendirmelerine bakıldığında ve diğer rivayetlerin de birbirinden farklılıklar içermesi düşünüldüğünde, Şems' in Konya' ya gelinceye kadar ki yaşamında kendi Makalat' ında anlattıkları dışındaki anlatılarda bir boşluk olduğu söylenilebilir.

Yazarların biyografik romanlardaki karakterlerin üzerindeki kurmacalarını oluştururken, bu kurmacaları karakter olarak seçilen şahsiyetlerin yaşantılarındaki boşlukların bu kurmacalar için uygun zemin oluşturmaları doğaldır. Bundan dolayıdır ki; Şems' in yaşamı ile ilgili bilinenlerde bu boşluğun çok olması, Mevlâna ile münasebetiyle birlikte Mevlâna' nın evlatlığı Kimya Hatun ile ilgili evliliği ve ortadan kayboluşu ile ilgili belirsizlik yazarların Şems ile ilgili kurmacalarında daha rahat dokunuşlarına olanak sağlamıştır diyebiliriz.

Bu kurmacalara kaynak oluşturan en önemli eserlerden biri de Ahmet Eflaki' nin Ariflerin Menkıbeleri' dir. Burada anlatılan rivayetler üzerinde kendi kurmacasını, bir diğer tabirle dokunuşunu daha belirgin eden romanların Bab-1 Esrar, Aşk ve Gel olduğunu düşünmekteyiz. Zira Aşkın Gözyaşları ve Diyar-1 Aşk' ta Şems üzerine kurulan kurmacalar yaşadığı devir ile sınırlı kalmıştır. Gel' de de aynı durum söz konusu olmasına rağmen Fatma Polat' ın Şems' i tarihi devir içinde incelemesi, Gel romanını tarihi roman sınıflandırması içinde de incelememizi sağlamakta ve yazarın geniş bir çerçevede kurmaca oluşturduğunu söylememize vesile olmaktadır.

Bab-1 Esrar ve Aşk' ta Şems' in kurgulanışının daha özgün olduğunu söyleyebiliriz. Bab-1 Esrar' da Mevlevi olmak için ailesini terk eden bir babanın kızı Karen Kimya' nın bir soruşturma için Londra' dan Konya' ya gelişi ile itibaren Şems' i rüyasında görüşü ve Şems' in kendisini bu rüyalarda anlatışı üzerine bir kurmaca vardır. Elif Şafak' ın Havva' nın Üç Kızı, Baba ve Piç gibi romanlarında olduğu gibi bu romanda da Şems etrafında oluşturduğu kurmaca içindeki ana karakterin yine kadın olduğunu görülmektedir. Ella isimli bu karakter, Zahara' nın Şems' i anlattığı bir romanda Şems' i kırk kural içinde tanımaktadır. Şems' in Makalat' ında ya da Ariflerin Menkıbeleri' nde bu kırk kural ile ilgili herhangi bir bilgiye rastlanmazken, bu kırk kurala roman içinde tercüme olan Şems, etrafında kalabalık bir şahıs kadrosuyla kurgulanmıştır.

Diyar-1 Aşk ve Aşkın Gözyaşları Tebrizli Şems romanlarında ise kurmaca Şems' in yaşadığı tarih içinde oluşturulup, şahıs kadrosu ve olay örgüsü bu devir dışına çıkarılmamıştır.

Şems-i Tebrizi' nin Konya' ya gelmeden önceki hayatını Ahmet Ümit roman kahramanlarından Karen Kimya' nın rüyalarında Şems' e sorulan sorular karşısında Şems' in verdiği cevaplar içinde, Elif Şafak, Aziz Zahara' nın yazdığı roman içinde Şems' in kendi ağzından anlatılarla, Ürkmez Şems' i bir kervanla birlikte yolculuğu esnasında Samira isimli karaktere kendi ağzında anlatır şekilde, Yağmur birinci ağızdan romanın esas karakteri Şems' in kendisini seçer şekilde anlatırken; Fatma Polat Şems' in Konya' ya geldiği süre sonrası üzerine kurmacalarını oluşturmuşlardır.

Şems' in kendi Makalat' ında bahsettiği babası ile kendi mizacının farklı oluşunu anlattığı bahis ve Ariflerin Menkıbeleri' nde Şems ile ilgili sunulan tasvirlerin sonucunda Şems' in kendi dilinden ifade ettiği söylenen “Pervasız” oluşu

yazarlarımızca kurmacalarının temelini oluşturan bir diğer etmen olmuştur. Bu temeli de kullanarak Şems' in ölümü ya da kayboluşu ile oluşturacakları kurmacalara da zemin oluşturmuşlardır. Özellikle Kimya Hatun ve Alaeddin ile ilgili bilinmeyenlerin de tüm Şems kurmacalarında yazarlara uygun tuvali oluşturduğunu söyleyebiliriz. Esas mesele de işte bu tuvalin nasıl doldurulması gerektiğidir.

Dini-tasavvufi kişiliği olan şahsiyetlerin toplumu bir arada tutan manevi değerlerini temsil ettiği gerçeğiyle birlikte biyografik roman yazarlarının Şems' i işleyişlerine baktığımızda, Şems ile ilgili bilinenleri, Şems' in kendi dini-tasavvufi süzgecinden geçirmeden bilinmeyenlerle birlikte kurguladıklarını söyleyebiliriz. Bu doğrultuda Şems' in ve dolayısıyla Mevlâna' nın dini-tasavvufi kimliklerine başta yazarlarımızın vakıf olmaları gerektiğini düşünmekteyiz.

Şems ile ilgili kurmacalara temel oluşturan Ariflerin Menkıbeleri' ndeki hikayelere bakıldığında, oradaki olayların Ahmet Ümit' in romanı içindeki kurgusunda belirttiği gibi “gerçeklerle efsanelerin bir araya karıştığını” söylemek mümkündür. Özellikle Şems' in öldürülüşünün Ariflerin Menkıbeleri' nde betimlenmesine bakıldığında, bunun tarihi gerçeklik içinde çelişkili olduğunu söylemek mümkündür. Şems öldürülmüşse Mevlâna neden Şems' in kayboluşunun ardından Damask ve Şam' a seyahatler düzenlemiştir? Şems-i Tebrizi ve Mevlâna' nın sohbetlerine ortak olan Sultan Veled, niçin Şems kaybolduktan sonra Şems' in öldürülmesiyle ilgili bir bilgi vermemiştir? Bu olayın kurgularında ise daha önce bahsettiğimiz dini-tasavvufi kişilik olarak Şems' in bu kişiliğine muhalif şekilde kurmaca içine yerleştirildiğini görüyoruz. Şems' in Bab-1 Esrar' da Mevlâna yerine kendisinin canını vermek isteğinin, Aşk' ta ve Gel' de bu kadar sevdiği ve mürid olduğunu belirttiği Mevlâna' nın oğlu Alaeddin' in kendisini öldürenlere beraber oluşunun, Aşkın Gözyaşları Tebrizli Şems' te ise haşhaşiler tarafından öldürülmesine kayıtsız oluşunun anlatılması, Şems' in tarihi gerçeklik içinde dini-tasavvufi kişiliğinin göz önünde bulundurulmadığının bir göstergesi olabilir. Kimya Hatun ve Alaeddin ile ilgili bilinmeyenlerin Şems kurmacasında Şems' in dini-tasavvufi kişiliği kapsamında değerlendirilmemesine ise Bab-1 Esrar' da Alaeddin' e aşık bir Kimya ve yasak ilişkiyi öğrenen Kimya' nın ölümüne sebep bir Şems kurgusu, Aşk' ta Şems' i kıskanan bir Alaeddin ve Kimya' nın kadınsı yapısının ön planda tutulduğu bir kurmaca içinde Şems' in aşkıdan ölen bir Kimya kurgusu, Gel' de dönemin siyasileri ve Mevlâna' yı çekemeyen âlimler arasına katılarak Kimya' yı Meram bağlarında

öldüren ve Şems' i öldürenler içinde yer alan bir Alaeddin kurgusu, Diyar-ı Aşk' ta Kimya ile cismi münasebeti anlatılan ve Kimya' nın ölümünden sonra artık gitmeyi bekleyen bir Şems kurgusu, Aşkın Gözyaşları' nda ise yine Şems' i kıskanan bir Alaeddin ve dediğimiz gibi kendisine gönderilen bir Afgan taşıyla kendisinin öldüreleceğini bilen ve namazda öldürülen Şems' in ardından figan eden Mevlâna kurgusu örnek gösterilebilir.

Ariflerin Menkıbeleri' nde anlatılan Alaeddin' in Şems ve Kimya' ya ait odanın içinden geçmesi hikayesinin tüm romanlarda işlenmesi ve böylelikle anlatı kaynaklı bir kurmaca oluşturulduğu aşikardır.

Şems ve Mevlâna karşılaşmalarının Şems kurmacalarında Ariflerin Menkıbeleri' nde anlatılan Şems' in Mevlâna' ya yönelttiği Beyazıt-1 Bistami ve Hz. Muhammed ile ilgili soru temelli kurulduğunu görmekteyiz. Mevlâna' nın Şems' in sorduğu soruya verdiği cevap üzerine yapılan kurmacaların, yine Şems' in dini-tasavvufi şahsiyeti kapsamında yetersiz ve okuyucunun biyografik romanlarda karakterlerle ilgili değerlendirmesinde yetersiz kaldığını söylemek mümkündür. Aynı çıkarımı Şems' in ayrıldığı bir handaki garsonun dilinin şişip ölmesi rivayeti, Şems' in Mevlâna' dan kadın, hizmetçi ve şarap isteme rivayeti, Şems' in Evhadüddin-i Kirmani ile ilgili Makalat'ında da yer alan ayı leğende görmesini hadiselerle ilgili kurmacalar içinde değerlendirmek mümkündür.

Tüm bu anlatıların temel olduğu Şems ile ilgili oluşturulan kurmacalara, Şems' in yaşantısı, cinsiyeti, yaşı, memleketi gibi faktörlerin renk olmasının yanında bu kurmacaların, biyografik romanların okuyucuya yön vermesi bağlamında, Şems' in temsil ettiği değerler çerçevesinde sığ olduğunu söyleyebiliriz. Ömrünü ilim arayışında geçirip, herkesin kendi yüreğinden geçen bir ilhamı söylemesi gerektiğini belirtip, Mevlâna' nın tüm insanlığa ulaşan söz ve öğretilerine temel oluşturduğu söylenebilecek bir âlim olan Şems' in Mevlâna' ya sorduğu sorunun, kendisinden şarap istemesinin, leğene bakan bir dervişe verdiği cevabın neticesinde Kirmani' nin sırf bu cevap doğrultusunda kendisine mürid olmak isteğinin üzerine temellenen kurmacalarda Şems' in sözlerinin ve tepkilerinin sadece etrafındakileri test etmek olmadığı aşikardır.

Sonuç olarak; Şems ve Mevlâna' nın halvete kapanıp uzun süre beraber kalmalarının, Mevlâna' nın dönemin siyasi çevrelerince dahi itibar gördüğü, halkça

aşırı sevildiği bir dönemde Tebriz' den gelen bir dervişin etkisiyle Mevlâna' nın bu çevreden uzaklaşmasının neticesinde halkın Şems' e düşmanlığının, tüm bu çerçevede Şems' in kalenderi ve mistik yapısının, Şems' in Mevlâna' nın evlatlığı Kimya ile evlenişinin, Kimya' nın ölümü ve Mevlâna' nın hane halkı ile ilgili kurulan Şems kurmacalarında Şems' in dini-tasavvufi şahsiyeti ışığında romanlarda işlenmemesi, bununla birlikte bu şahsiyetleriyle çelişir şekilde kurgulanması, Şems' in dolayısıyla Mevlâna' nın doğru anlaşılmasının önüne geçecektir. Dini-tasavvufi şahsiyetlerin biyografik romanlarda karakter olarak seçilmesiyle, bu şahsiyetlerin mensup oldukları milletlerden ziyade yaşadıkları ve etkiledikleri toplum, bu şahsiyetlerin temsil ettikleri değerler ve bu değerler doğrultusunda hareket eden kitlelerin de sorumluluğu biyografik roman yazarlarınca alınmış olmaktadır. Roman türünün Türk milletinin edebiyat hayatına girdiği günden beri fayda ve eğitim yönüyle işlendiği unutulmamalıdır. Dolayısıyla romanların topluma yön vermesi göreviyle birlikte romancıların dini-tasavvufi şahsiyetleri işleyen biyografik romanlarda karakterlerin değer yönünü görmezden gelmemeleri gerekmektedir.

KAYNAKÇA

1. Ahmet Eflâkî. (2012). Ariflerin Menkıbeleri (çev. T. Yazıcı). Kabalıcı Yayıncılık: İstanbul.
2. ANDI, M. F. (2010) Roman ve Hayat, Ak Yayınları: İstanbul
3. APAYDIN, M. (2008). Biyografik Romanlar Ve Türk Edebiyatında Biyografik Romanın Gelişimi Üzerine Bazı Gözlemler. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 7, Sayı 7.
4. ARGUNŞAH, Hülya, (1990). Türk Edebiyatında Tarihî Roman, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeni Türk Edebiyatı ABD, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
5. AYTAŞ, G. (2008); Tematik Roman İncelemeleri Hayata Ayna Tutan Romanlar, Akçağ Yayınları: Ankara
6. AYTAŞ, G. Edebi Türlerden Yararlanma. http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/169/ay.pdf
Erişim Tarihi: 19.08.2018
7. Bediüzzaman Fûruzanfer. (1963). Mevlâna Celâleddin (çev. Prof. Dr. F. N. Uyluk). MEB Yayınları: Ankara
8. ÇETİN, M (2012) Biyografi Kitabı, Biyografi Net Yayınları: İstanbul
9. ÇIKLA, S. (2002). Roman Kurmaca ve Gerçeklik, Hece Türk Romanı Özel Sayısı. Sayı: 65/66/67
10. DEVELLİOĞLU, F. (1999). Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat. Aydın Kitabevi: Ankara
11. EROL, K. (2012). Tarih-Edebiyat İlişkisi ve Tarihi Romanların Tarih Öğretimine Katkısı. Dil ve Edebiyat Dergisi, Cilt 1: Sayfa: 59-70
12. GÖLPINARLI, A. (1999). Mevlâna Celâleddin Mektuplar. İnkılâp Yayınları: İstanbul

13. HÜKÜM, M. (2010). Elif Şafak' ın "Aşk" Romanında Postmodern Bir Unsur Olarak Tasavvuf. Turkish Studies, Volume 5/2 Spring
14. İŞLER, E., Türkyılmaz Ü. (1997). Geleneksel Roman' dan Çağdaş Roman' a "Kişiler" in Anlatıdaki Konumu. PAÜ. Eğitim Fakültesi Dergisi: Sayı: 3
15. KUNDERA, Milan (2009); Roman Sanatı, (Çev. Aysel Bora) Can Yayınları: İstanbul
16. LEWIS, F. (2010). Mevlâna Geçmiş ve Şimdi, Doğu ve Batı (çev. G.Ç Güven-H. Kayukan). Kabalcı Yayınları: İstanbul
17. NARLI, M (2012) Roman Ne Anlatır, Akçağ Yayınları: Ankara
18. POLAT, G. (2011). Gel Aşkın Kimya' sı Mevlâna ve Şems-i Tebrizi, Callisto Kitap: İstanbul.
19. SAĞLIK, Ş. (2010) Popüler Roman Estetik Roman, Akçağ Yayınları: Ankara
20. SCHORER, M. (1988) "Teknik ve Öz İlişkisi", Roman Teorisi, hzl. Philip Stevick-çev. Sevim Kantarcıoğlu, Gazi Ü. Yayınları: Ankara
21. Sultan Veled, İptida-Name (Çev. Abdalbaki Gölpınarlı). İnkılap Yayınları: İstanbul
22. ŞAFAK, E. (2014). Aşk, Doğan Kitap: İstanbul
23. Şems-i Tebrizi, Makâlat (Çev: Mehmet Nuri Gençosman). Ataç Yayınları: İstanbul
24. ŞENGÜL, M.B. (2010). Elif Şafak' ın Aşk Romanında Tasavvuf. Turkish Studies, Volume 5/2 Spring
25. TURAL, Ş. (2011). Türk Romanında Mevlâna, Ötüken Neşriyat: İstanbul
26. ÜMİT, A. (2012). Bab-ı Esrar, Doğan Kitap: İstanbul
27. ÜRKMEZ KIYAK, M. (2010). Diyar-ı Aşk İlâhi Ulak Şems-i Tebrizi, Nüve Kültür Merkezi Yayınları: İstanbul
28. WELLEK, Rene-WARREN, (2012) Austin; Edebiyat Teorisi, (çev. Ö.Faruk Huyugüzel), Dergâh Yayınları: İstanbul
29. YAĞMUR, S. (2015). Aşkın Gözyaşları Tebrizli Şems, Karatay Akademi Yayınları: Konya.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Volkan YALAP
Doğum Yeri ve Tarihi : Nevşehir, 1988
Medeni Hali : Evli, 1 Çocuk Sahibi
İletişim Bilgileri : yolab_1284@hotmail.com
05455141700 (GSM)

EĞİTİM BİLGİLERİ

1995-1998 : Karavezir İlkokulu, Gülşehir/Nevşehir
1998-2002 : Atatürk İlköğretim Okulu, Nevşehir
2002-2006 : Nevşehir Yabancı Dil Ağırlıklı Lisesi
2006-2010 : Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı
2010-2016 : Nevşehir Hacı Bektaş-ı Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı
2016-2019 : Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı ;Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı

İŞ DENEYİMİ

2011-2012 : Nevşehir Özel Kardelen Koleji
2012-2019 : Mehmet Niyazi Marufoğlu Ortaokulu, Nizip/Gaziantep
2019- Devam Ediyor : Şehit Üsteğmen Uğur Taşçı İmam Hatip Ortaokulu
Nizip/Gaziantep
YABANCI DİL : KPDS 2010 Güz, 56

